

**MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER
ÇERÇEVESİNDE VERGİLERİN ÜLKE
PERFORMANSLARINA ETKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE VZA UYGULAMASI**

Kifayet ERDEM ARSLAN

**Doktora Tezi
İktisat Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Kerem KARABULUT
2022
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

Kifayet ERDEM ARSLAN

MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER ÇERÇEVESİNDE
VERGİLERİN ÜLKE PERFORMANSLARINA ETKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE VZA UYGULAMASI

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Kerem KARABULUT

ERZURUM – 2022

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER ÇERÇEVESİNDE VERGİLERİN ÜLKE PERFORMANSLARINA ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE VZA UYGULAMASI” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanması için verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

29/12/2022

Aslı Islak İmzalıdır

Kifayet ERDEM ARSLAN

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Kerem KARABULUT danışmanlığında, Kifayet ERDEM ARSLAN tarafından hazırlanan bu çalışma 29/ 12/ 2022 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. İKTİSAT Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :	Prof. Dr. Abdullah TAKIM	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi :	Prof. Dr. Kerem KARABULUT	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi :	Doç. Dr. Serap BEDİR KARA	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi :	Doç. Dr. İlkay NOYAN YALMAN	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi :	Doç. Dr. Dilek ÖZDEMİR	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
TABLolar DİZİNİ	XI
TEŞEKKÜR	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI, VERGİ POLİTİKALARI VE VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. VERGİ KAVRAMI.....	1
1.2. VERGİNİN TANIMI.....	2
1.3. VERGİLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	4
1.3.1. Kaynağına (Konusuna) Göre Vergi Sınıflandırılması.....	5
1.3.1.1. Gelir Vergileri.....	6
1.3.1.2. Servet Vergileri.....	8
1.3.1.3. Harcama Vergileri	11
1.3.2. Dolaylı – Dolaysız Vergi Sınıflandırılması.....	12
1.4. VERGİ POLİTİKASI.....	14
1.4.1. Vergi Politikasının Amaçları.....	16
1.4.2. Mali Amaçları	16
1.4.3. Mali Olmayan Amaçları.....	18
1.5. VERGİLEME İLKELERİ.....	19
1.5.1. Vergilendirmede Genellik İlkesi	20
1.5.1.1. Vergi Harcamaları Tanımı ve Özellikleri.....	21
1.5.1.2. Vergi Harcamalarının Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Etkileri.....	24
1.5.2. Vergilendirmede Adalet İlkesi	25
1.5.3. Mali Güce Göre Vergilendirme İlkesi.....	26

1.5.4. Vergi Yükünün Adaletli ve Dengeli Dağılımı İlkesi	27
1.5.5. Vergilendirmede Kanunilik İlkesi	28
1.6. VERGİNİN TARİHSEL SÜREÇTE GELİŞİMİ.....	28
1.6.1. İktisadi Doktrinlerin Vergi Politikaları	29
1.6.1.1. Merkantilizm ve Vergi Politikaları.....	29
1.6.1.2. Fizyokrasi ve Vergi Politikaları.....	30
1.6.1.3. Klasik Yaklaşım ve Vergi Politikaları.....	32
1.6.1.4. Keynesyen Yaklaşım ve Vergi Politikaları	33
1.6.1.5. Monetarizm ve Vergi Politikaları	33
1.6.1.6. Kamu Tercihi Teorisi Yaklaşımında Vergi Politikaları	34
1.6.1.7. Arz Yönlü İktisadi Yaklaşım ve Vergi Politikaları	35
1.6.1.8. Yapısalcı Yaklaşım ve Vergi Politikaları	36
1.7. DÜNYADA ve TÜRKİYEDE VERGİ UYGULAMALARI	36
1.7.1. Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) Vergi Uygulamaları	38
1.7.2. Avrupa Birliğinde Vergi Uygulamaları.....	39
1.7.3. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Ülkelerinde Vergi Uygulamaları	41
1.7.4. Türkiye de Vergi Uygulamaları	43

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER VE VERGİLERİN ETKİLERİ

2.1. MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER.....	47
2.1.1. Enflasyon.....	47
2.1.2. Büyüme Oranı	49
2.1.3. İstihdam ve İşsizlik.....	52
2.1.4. İthalat, İhracat ve Dış Ticaret Hacmi	55
2.1.5. Faiz Oranları.....	58
2.1.6. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	60
2.1.7. Dış Borç Stoku	61
2.2. VERGİLERİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ	62
2.2.1. Vergilerin Tasarruflar Üzerindeki Etkileri	63
2.2.2. Vergilerin Yatırım Üzerindeki Etkileri	65

2.2.3. Vergilerin İstihdam (Emek Arzı) Üzerindeki Etkileri.....	67
2.2.4. Vergilerin Gelir Üzerindeki Etkileri	69
2.2.5. Vergilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri	72
2.2.6. Vergilerin Enflasyon Üzerindeki Etkileri.....	73
2.2.7. Vergilerin İthalat ve İhracat Üzerindeki Etkileri.....	75
2.2.8. Vergilerin İşsizlik Üzerindeki Etkileri	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OECD ÜLKELERİNİN PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ VE VERİ ZARFLAMA ANALİZİ

3.1. LİTERATÜR İNCELEMESİ	80
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	89
3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	89
3.3.1. Araştırmaya Tabi Tutulan Ülkeler (Karar Verici Birimler, KVB).....	90
3.3.2. Araştırmada Kullanılan Girdi ve Çıktıların Açıklanması.....	90
3.4. ANALİTİK HİYERARŞİ PROSES (AHP)	91
3.5. VERİ ZARFLAMA ANALİZİ	95
3.6. MALMQUIST TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ ENDEKSİ (TFV).....	97
3.7. ANALİZ SONUÇLARI VE BULGULAR.....	100
3.7.1. Girdi Kriterlerinin Ağırlıklandırılmasına Yönelik Analiz Sonuçları	101
3.7.2. Veri Zarflama Analizi Sonuçları	106
3.7.3. Ülkelerin Yıllar İtibariyle Malmquist Toplam Faktör Verimliliği ve Unsurlarındaki Değişim Analizi.....	127
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	133
KAYNAKÇA	139
ÖZGEÇMİŞ.....	158

ÖZET**DOKTORA TEZİ****MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER ÇERÇEVESİNDE VERGİLERİN
ÜLKE PERFORMANSLARINA ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE VZA
UYGULAMASI****Kifayet Erdem ARSLAN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kerem KARABULUT****2022, 158 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Kerem KARABULUT
Prof. Dr. Abdullah TAKIM
Prof. Dr. Serap BEDİR KARA
Doç. Dr. Dilek ÖZDEMİR
Doç. Dr. İlkey NOYAN YALMAN**

Bu çalışmada seçilmiş 20 OECD ülkesinin vergi temelli makroekonomik performanslarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, daha önce yapılmış bilimsel çalışmaların sonuçları ve ilgili literatür taraması sonucunda tespit edilen 6 girdi ve 4 çıktı kullanılarak analizler yapılmıştır. Seçilmiş ülkelerin 2000-2020 yılları arası veriler ağırlıklandırılarak veri seti elde edilmiş, bu verilere Veri Zarflama Analizi (VZA) ve Malmquist toplam faktör verimliliği (TFV) analizi yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır. Araştırmayı kapsayan dönemler dikkate alınarak TFV incelendiğinde en fazla ilerleme %8,5 oranıyla 2016-2017 döneminde olmuştur. Bu dönemdeki ilerlemenin temel nedeni teknolojik ilerlemedeki %9,3'luk artıştan kaynaklandığı söylenebilir. Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'nin, incelenen tüm yıllarda BCC modeline göre etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Türkiye'nin ulusal çerçevede vergi gelirlerini etkin yönettiğini göstermektedir. Ayrıca tüm yılların toplamda değerlendirildiği Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Analizine göre de Türkiye bu süreçte %2,5 oranında etkinliğini artıran 10 ülkeden biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Makro Ekonomik Göstergeler, Veri Zarflama Analizi, Malmquist Toplam Faktör Verimliliği

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****THE İMPACT OF TAXES ON COUNTRY PERFORMANCE WITHİN THE
FRAMEWORK OF MACROECONOMIC İNDİCATORS. DEA APPLİCATION
OVER THE OECD COUNTRİES****Kifayet Erdem ARSLAN****Thesis Advisor: Prof. Dr. Kerem KARABULUT****2022, 158 Pages****Jury: Prof. Dr. Kerem KARABULUT****Assoc. Prof. Dr. Abdullah TAKIM****Assoc. Prof. Dr. Serap BEDİR KARA****Assoc. Prof. Dr Dilek ÖZDEMİR****Assoc. Prof. Dr İlkey NOYAN YALMAN**

This study aims to measure the tax-based performance of 20 selected OECD countries. In line with this purpose, 6 inputs and 4 outputs determined as a result of the results of previous scientific studies and the relevant literature review were analysed. The data set was obtained by weighting the data of the selected countries between 2000 and 2020, and the results were interpreted by performing Data Envelopment Analysis (DEA) and Malmquist total factor productivity (TFP) analysis on these data. When TFP is analysed considering the periods covered by the research, the highest advance was in the 2016-2017 period with a rate of 8.5%. The main reason for the advancement in this period was the 9.3% increase in technological progress. When the results of the analyses for Turkey are evaluated, it is concluded that Turkey is efficient according to the BCC model in all years examined. This shows that Turkey manages its tax revenues effectively within the national framework. In addition, according to the Malmquist Total Factor Productivity Analysis, where all years are evaluated in total, Turkey has been one of the 10 countries that increased its efficiency by 2.5 per cent in this process.

Keywords: Tax, Macro Economic Indicators, Data Envelopment Analysis, Malmquist Total Factor Productivity

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AHP	: Analitik Hiyerarşi Proses
BCC	: Ölçeğe Göre Değişken Getiri
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
CCR	: Ölçeğe Göre Sabit Getiri
DB	: Dünya Bankası
EV	: Emlak Vergisi
GKSV	: Gelir, Kar Ve Sermaye Vergileri
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IRS	: İç Gelir İdaresi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KVB	: Karar Verici Birimler
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
MİV	: Maaş Ve İşgücü Vergileri
OECD	: Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü
OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
ÖED	: Ölçek Etkinliğindeki Değişim
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SED	: Saf Teknik Etkinlikteki Değişim
SGV	: Sosyal Güvenlik Vergileri
SMH	: Safi Milli Hasıla
TD	: Teknolojik Değişim
TDK	: Türk Dil Kurumu
TED	: Teknik Etkinlik Değişimi
TEFE	: Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
TFV	: Toplam Faktör Verimliliği

TFVD	:	Toplam Faktör Verimliliği
TÜFE	:	Tüketici Fiyatları Endeksi
ÜFE	:	Üretici Fiyatları Endeksi
VZA	:	Veri Zarflama Analizi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Ükelere göre İhracat-İthalat Oranları	57
Şekil 2.2. Emek Arz Eğrisi	68
Şekil 2.3. Lorenz Eğrisi	70
Şekil 2.4. OECD Üyesi Ülkelerin Gini Katsayıları (2019).....	71
Şekil 3.1. Makroekonomik Göstergeler Çerçevesinde Vergilerin Ülke Performanslarına Etkisini Belirlemeye Yönelik AHP Hiyerarşik Modeli .	101
Şekil 3.2. Ülke Performansını Etkileyen Girdi Kriterlerin Görelî Önem Değerleri	105
Şekil 3.3. Ülke Performansını Etkileyen Çıktı Kriterlerin Görelî Önem Değerleri.....	106

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. OECD Üyesi Ülkelerin Tüketici Enflasyon Oranları (2021).....	49
Tablo 2.2. OECD Üyesi Ülkelerin Büyüme Oranları (2021).....	51
Tablo 2.3. OECD Üyesi Ülkelerin İstihdam Oranı (2021).....	53
Tablo 2.4. OECD Üyesi Ülkelerin İşsizlik Oranları (2021).....	55
Tablo 2.5. OECD Üyesi Ülkelerin Faiz Oranları (2020).....	59
Tablo 2.6. Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam, Brüt Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Verileri.....	78
Tablo 3.1. Yıllar İtibariyle Yapılmış Çalışmalar Tablosu (Vergilerin Makro Ekonomik Göstergelere Etkileri)	81
Tablo 3.2. Önem Dereceleri Tablosu	92
Tablo 3.3. Rassal Tutarlılık İndeksi	94
Tablo 3.4. Ülkelerin 2000 - 2010 Yılları Arası CCR ve BCC Çıktı Yönelimli Etkinlik Değerleri Tablosu.....	107
Tablo 3.5. Ülkelerin 2011 - 2020 Yılları Arası CCR ve BCC Çıktı Yönelimli Etkinlik Değerleri Tablosu.....	108
Tablo 3.6. 2000 Yılı Belçika CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	109
Tablo 3.7. 2000 Yılı Fransa CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi.....	110
Tablo 3.8. 2000 Yılı İzlanda CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi.....	111
Tablo 3.9. 2000 Yılı İtalya CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	111
Tablo 3.10. 2000 Yılı Lüksemburg CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	112
Tablo 3.11. 2000 Yılı Fransa BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi.....	113
Tablo 3.12. 2000 Yılı İtalya BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	114
Tablo 3.13. 2000 yılı Lüksemburg BCC VZA sonuçları ve Referans Kümesi.....	115
Tablo 3.14. 2020 Yılı Belçika CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	119
Tablo 3.15. 2020 Yılı Fransa CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi.....	120
Tablo 3.16. 2020 Yılı İtalya CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	121
Tablo 3.17. 2020 Yılı Lüksemburg CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	121
Tablo 3.18. 2020 Yılı Hollanda CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi.....	122
Tablo 3.19. 2020 Yılı Fransa BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi.....	123
Tablo 3.20. 2020 Yılı İtalya BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	124
Tablo 3.21. 2020 Yılı Lüksemburg BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi	125

Tablo 3.22. 2011 Yılı Türkiye CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi.....	125
Tablo 3.23. 2017 yılı Türkiye CCR VZA sonuçları ve Referans Kümesi	126
Tablo 3.24. Ülkelerin Toplam Faktör Verimliliği ve Unsurlarındaki Ortalama Değişimler Tablosu (2000-2020)	127
Tablo 3.25. Yıllara Göre Ülkelerin Malmquist Toplam Faktör Verimliliği ve Unsurlarındaki Ortalama Değişimler Tablosu	129

TEŞEKKÜR

Doktora tez konusunun seçiminden, çalışmanın tamamlanmasına kadar olan süreçte bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, çok değerli öneri ve yönlendirmeleri ile çalışmanın bilimsel temellere oturmasını sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Kerem KARABULUTA'a, tez izleme komitemizde yer alan, değerli görüş ve eleştirileri ile tezimizin şekillenmesine katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Abdullah TAKIM ve Doç. Dr. Dilek ÖZDEMİR e, tez savunma jürimde bulunan Prof. Dr. Serap BEDİR KARA'ya ve Doç. Dr. İlkey NOYAN YALMAN'a çok teşekkür ederim.

Tez sürecimin zorlu aşamasında maddi manevi desteklerini esirgemeyen dostlarım Doç.Dr. Öznur ARSLAN ve Öğr. Gör. Dr. Ebuzer ARSLAN'a çok teşekkür ediyorum.

Doktora eğitimim sürecinde çalışmanın manevi külfetini çeken ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme, eşime ve en çok da canım oğlum Ali Agah'a göstermiş oldukları sabırdan dolayı teşekkür ediyorum.

Erzurum – 2023

Kifayet ERDEM ARSLAN

GİRİŞ

“Hayatta kesin olan iki şey vardır; ölüm ve vergiler” (*Benjamin Franklin*).

Vergi günlük hayatta herkesin duyduğu, bildiği ve muhatap olduğu kavramlardan birisidir. Vermek kökünden gelen vergi kavramının ilk ortaya çıkış sebebi mali olarak görünse de, esasında vergi milli gelirden devlete ayrılan pay olmasından dolayı iktisadi bir olaydır. Devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte devlet, varlığını sürdürebilmek, düzenin devamlılığını sağlamak ve hizmet üretebilmek için geçmişte olduğu gibi günümüzde de çeşitli gelir kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Vergi ülkelerin en önemli gelir kaynağı olmakla birlikte, yöneticilerin kullandığı önemli bir politika aracıdır. Bu sebeple vergiler; gelir ve servet dağılımı, sermaye birikimi, ekonomik büyüme ve kalkınma, kaynak dağılımı yanı sıra mükelleflerin üretim, tüketim, tasarruf ve yatırıma ilişkin kararlarında önemli rol oynamaktadır (Şen-Sağbaş, 2020).

Vergi, devletin veya yetki devrettiği diğer kamu tüzel kişiliklerinin kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla yasal düzenlemelerle, gerçek ya da tüzel kişilerden ödeme gücüne göre, karşılıksız olarak alınan parasal değeri ifade eder (Aykın,2017). Milli geliri oluşturan değişkenler arasında verginin yapısı diğer değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Devletin harcamalarını finanse etmek için alınan vergiler mükelleflerin satın alma gücünü doğrudan ve olumsuz etkilediğinden, vergilendirme politikaları devletle hane halkı ve firmalar arasında sürekli gündemde kalan bir konudur. Ekonomik büyüme ile kişi başına düşen milli gelirin artırılması hedeflenirken, bu paydan alınan vergiler harcanabilir geliri düşürmekte, refah seviyesini etkilemektedir. Bu sebeple piyasadaki üretimin ve tüketimin kontrol edilebilmesi konusunda vergilendirme güçlü bir araçtır.

Devlet yönetiminde politika yapıcılar belirlenen makroekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla toplanan gelirler ve yapılan harcamalarla ilgili olarak çeşitli kararlar almaktadır. Alınan kararlar ve uygulanan politikalarla devlet bütçesinde meydana gelen değişimler, milli gelir, büyüme, işsizlik, istihdam ve enflasyon gibi makroekonomik değişkenleri doğrudan etkiler. Devlet yönetiminde hükümetler tarafından ekonomik istikrarı ve sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla belirlenen ve uygulanan bu gelir ve harcama politikaları maliye politikası olarak tanımlanmaktadır. Maliye politikalarının

uygulanmasında en önemli politika araçları vergiler ve kamu harcamalarıdır. Vergi politikalarıyla alınan kararlar ise gelir, harcama, yatırım, üretim, istihdam gibi temel ekonomik göstergeleri etkileyen önemli unsurlardır.

Kamu harcamalarının finansmanında vergi dışı kaynakların başında gelen borçlanma ekonomilerin borç sarmalına girmelerine ve enflasyonist etkilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple uygulanan vergi politikasının tabana yayılmış olması, basit, anlaşılır, sık değişmeyen, adil ve güvenilir bir yapı içerisinde uygulanması son derece önemlidir. Bu durum bir ülkenin kalkınmışlık seviyesinin en önemli göstergelerinden olan kayıt dışılığın da azaltılması noktasında önemlidir. Vergi mükelleflerinin vergi ödemeyi bir yük ya da kayıp olarak görmemeleri, ödedikleri vergilerin yeni yatırımlar, istihdam ve gelir artışı olarak çarpan etkisiyle ülkenin kalkınmasını sağladığına inanmaları ve kendilerinin de daha gelişmiş ve büyüyen bir ekonomi içerisinde faaliyet göstereceklerine inanmaları için vergi politikalarının adil ve düzenli olması şarttır. Bunu sağlamak için yapısal bir düzen içerisinde vergi bilincinin sağlanması önemlidir. Özellikle gelişmiş ülkelerde daha güçlü olan bu bilinç, gelişmekte olan ülkelerde yeterince yerleşmediğinden, vergi gelirlerinin istenilen düzeyde elde edilememesine sebebiyet vermektedir. Kalkınmasını henüz tamamlamamış olan ekonomilerde vergilendirme sisteminde yaşanan en büyük sorunların başında vergiden kaçınma ve vergi kaçırma olayları ortaya çıkmakta, vergi adaleti bozulmakta ve bu sızıntılardan dolayı devlet gerekli finansal desteği elde edememektedir. Öyle olunca, borçlanma gibi farklı finansal araçlar devreye girmekte, bu da ekonomide makroekonomik dengeleri bozmaktadır.

Vergi bir yandan devletin görevlerini yerine getirmesini sağlarken, öte yandan bozulan makroekonomik dengelerin düzeltilmesinde de kullanılan önemli bir araçtır. Ekonomide daralan arzın ya da talebin rahatlaması amacıyla devletin alacağından vazgeçmesi, ya da artan enflasyonu frenlemek için vergi oranlarını artırması sürekli kullanılan maliye politikalarındandır. Genişletici ve daraltıcı maliye politikalarının temel değişkeni olan vergi, ekonomide istikrarın sağlanması için hükümetlerin temel politikaları arasında önemini korumaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde vergilerin makroekonomik değişkenler üzerine etkileri vergi politikalarının yönünü de belirlemektedir.

Bahsedilen etkileri analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada üç ana bölüm yer almaktadır. Birinci bölümde vergi kavramı, vergi politikaları, vergilerin sınıflandırılması ve tarihsel süreç içindeki değişimleri ve gelişimleri ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye’de ve Dünya’da vergi uygulamaları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde makroekonomik göstergeler ve makroekonomik göstergelerin vergiler ile ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise ülkelerin makroekonomik performanslarına vergi gelirlerinin etkileri Veri Zarflama Analizi ve Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Analizi ile incelenerek elde edilen sonuçlar yorumlanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI, VERGİ POLİTİKALARI VE VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. VERGİ KAVRAMI

Vergi insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. İnsanın varoluşundan itibaren toplumsal hayata geçip sosyalleşmesi ile birlikte ihtiyaçlar çoğalmış ve çeşitlenmiştir. İnsanların yerleşik hayata geçmesi, nüfusun artışı, o dönemde yaşayan topluluklar arası anlaşmazlıklar ve üretim faaliyetlerinin değişmesi ile toplumda hakim bir güce ihtiyaç duyulmuş ve devletler ortaya çıkmıştır. Devletler kurulurken her devlet doğal olarak hükmü altında bulunan kişilerin çıkarlarını korumak için hareket etmiş ve bunun sonucu devletlerarası menfaatler çatıştığı için savaşlar çıkmıştır. Devletlerin kamusal mal ve hizmet sağlaması kurulduğu günden bu yana en önemli işlevi olmuştur. Bunu sağlamak için geçmişten günümüze gerekli finansman ihtiyaçlarını karşılayacak en önemli ve büyük kaynak vergiler olmuştur (Karabulut, 2015: 138).

Tarihsel süreç içerisinde gelişen ve değişen dünya düzeni devletlerin üstlendikleri rollerde de değişimlere sebep olmuştur. Devletlerin en önemli fonksiyonu olan kamu hizmetlerinin özelliği ve içeriği tarihsel süreç içerisinde sürekli değişmiş, yenilenmiş ve bu kamu hizmetleri gerçekleştirilirken finansman ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Devletin en önemli finansman kaynağı geçmişte olduğu gibi günümüzde de vergiler olmuştur. Vergi tarihi boyunca devlet ve vatandaş arasında sürekli anlaşmaların sağlanmaya çalışıldığı ve üzerinde politikalar üretilerek ekonomiyi düzenlemede bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Vergiler öncelikle devletin kamu gelirlerini arttırırken, vatandaşın harcanabilir gelirini azalttığından, vatandaşın genel olarak vergi karşısında tepki göstermesi ve vergiden kaçış sıklıkla karşılaşılan bir durum olmuştur. Devlet ülkenin refahını sağlamak ve korumak adına yapmak zorunda olduğu harcamalar için vatandaştan kaynak toplamak zorunda kalmaktadır. Bu durumda, devletin mali, sosyal ve ekonomik fonksiyonlar gibi yükümlülüklerini gerçekleştirmek amacıyla anayasada belirlenen kurallar çerçevesinde başvuru ve değerlendirilen çeşitli kaynaklardan sağlanan gelirlerin tümü kamu gelirleri olarak kullanılmaktadır (Saraç, 2015: 21). Dolayısıyla devletin görevlerini yerine getirebilmesi için ihtiyacı olan kaynakları elde etmek ve

kullanmak amacıyla ekonomiye müdahaleleri de kaçınılmaz olmaktadır. Bu durum devletlerin görevlerini yerine getirebilmeleri için ekonomiye müdahalelerini gerekli kılmıştır. Bu müdahaleler yöneticiler tarafından bir politika çerçevesinde belirlenmekte ve söz konusu uygulamalar “ekonomi politikası” olarak tanımlanmaktadır (Eğilmez ve Kumcu, 2002: 15).

Devlet ile vatandaş arasında hizmetlerin karşılığı olarak kabul edilen vergilerin dağılımı, toplanması, adaleti, harcama kalemleri, sürdürülebilirliği, kayıt altına alınabilmesi aynı zamanda da ekonominin büyümesini ve gelişmesini sağlaması konularında sürekli tartışmalar ve çalışmalar geçmişten günümüze devam eden konular olmuştur.

1.2. VERGİNİN TANIMI

Devletin kamu hizmetlerini gerçekleştirmesi için ihtiyaç duyduğu en önemli kaynak olan vergi, literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Verginin tarihi ve sosyal boyutları içinde barındıran bir kavram olması neticesinde tarihsel süreçte “gönüllü” ve “zorunlu” uygulamalar olarak değerlendirilmiştir. Başlangıçta ilk ve orta çağlarda devlete “hediye” olarak verildiği kabul edilen ekonomik değerlerin, günümüzde “zorunlu” olarak verilen ekonomik değerlere dönüştüğü görülmektedir (Külekci, 2011:3). Ülkelerin ekonomik büyümeyi ve ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla ihtiyaç duyduğu kaynakları sağlamak için uyguladığı vergi aynı zamanda bir maliye politikası aracıdır. Vergi yapılacak olan harcamalara göre ayarlanmakta ve uygulanan vergilendirme politikaları sayesinde ekonomik katkıların yanı sıra teşvik ve kontrol mekanizmasıyla önemli etkileri de beraberinde getirmektedir. Vergilerin doğru ödenmesi ve doğru harcanması ülkelerin refahı ve gelişimi açısından önemlidir.

Devlet, görevlerini yerine getirebilmek amacıyla gelire ihtiyaç duymakta ve bu geliri çeşitli yollardan elde etmektedir. Vergi, devletin ihtiyaç duyduğu geliri elde etmede en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Geçmişte vergilendirme mal ve hizmetlerle aynı olarak yerine getirilirken, günümüzde nakdi olarak gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda vergi genel bir ifadeyle tanımlandığında, devletin kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla hukuki zor kullanma yetkisine dayanarak, toplumu oluşturan gerçek ve tüzel kişilerden ödeme güçlerine göre aldığı ekonomik değerler olarak ifade edilmektedir.

(Pehlivan, 2014: 23). Kısaca vergi, kamu harcamalarını karşılamak üzere vatandaştan alınan zorunlu karşılık olarak ifade edilebilir. Geniş anlamda ise, kamuya ait mali ihtiyaçların karşılanması ya da kamu ekonomisi kapsamında özellikle vatandaş için gerçekleştirilmesi gereken iktisadi ve sosyal amaçlar başta olmak üzere, devletin diğer görevlerini yerine getirebilmesi amacıyla bir karşılık gözetmeksizin kamu tüzel kişilerince diğer ekonomik birimlere yüklenen ödemelerdir (Turhan, 1998: 21). Tanımlardan da görüleceği gibi vergi sadece harcamaların tahsilatı olarak değil, ekonomideki makroekonomik dengelerinde sağlanabilmesi amacıyla uygulanmaktadır.

Kapsamlı bir tanım yapılacak olursa; kanuni esaslara uygun olmak ve kanun hükmünde olmak şartıyla, devlet veya kamu tüzel kişileri tarafından devletten alınan yetkiye istinaden, gerçek ve gerçek olmayan kişilerden alınan parasal tutarların, mevzuatın gerektirdiği harcamaları karşılamak üzere vergilendirilmesi ve geniş kamu faaliyetleri veya kamu görevlerinin gereklerini yerine getirmek için, geri dönüş vaadi olmaksızın alınan parasal tutara vergi denir (Nadaroğlu, 1992: 222).

Dünya genelinde hükümetler tarafından farklı uygulama biçimleri olan vergiler konusunda OECD tarafından yapılan bir sınıflandırmada ise; verginin genel idareye yapılan zorunlu ve karşılıksız ödemeler olduğu ifade edilmiştir. Hükümetler tarafından vergilerin kullanıldığı alanlar itibariyle vergi mükelleflerine sağlanan faydalar ile vergi mükelleflerine yaptırılan ödemelerin orantısız olması bakımından vergilerin gerçek karşılıklarının alınmadığı ya da karşılıksız olduğu belirtilmiştir (<http://www.oecd.org/daf/mai/pdf/eg2/eg2963e.pdf>, Erişim Tarihi: 20.11.2020).

Yapılan tanımlamalarda vergi dar ya da geniş anlamda ele alınarak özellikleri farklı biçimlerde ifade edilmiştir. Günümüzdeki amaç ve işlevleri dikkate alınarak tanımlanırsa vergi; devletin ve diğer yetkili kamu kurumlarının mali ve mali olmayan görevlerini yerine getirmek amacıyla gerçek veya tüzel kişilerden egemenlik güçlerine dayanarak cebren, karşılıksız olarak aldıkları para şeklindeki ekonomik değerlerdir (Akdoğan, 2011: 122).

1982 Anayasası'nın 73. maddesinde vergi tanımı ve vergi ödevi başlığı altında yapılan tanımlamada *“herkesin, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlü”* olduğu ve *“vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımının, maliye politikasının bir sosyal amacı”* olduğu ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca vergi,

resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin kanunla konulup, değiştirilebileceği ya da kaldırılabilceği, bunlar için muaflık, istisnalar ve indirim oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi ise Cumhurbaşkanına verilmiştir. Bu tanımlamaya göre; bir maliye politikası aracı olarak vergilerin adaletli ve dengeli dağılımı sağlanarak sosyal devlet ilkesinin gereği olan sosyal adalet fonksiyonun yerine getirilmesi gereğine dikkat çekilmiştir.

Yapılan tanımlamalarda da ifade edildiği gibi devletin kamu hizmetlerini gerçekleştirebilmesi için çeşitli kaynaklara ihtiyacı vardır. Bu kaynakların başında da vergi vardır. Sosyal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için en önemli fon kaynağı olan vergilerin ekonomi içerisindeki fonksiyonları ve makroekonomik göstergeler üzerindeki etkileri önemlidir. Devletin iktisat politikalarını planlarken ve uygularken vergisel davranışlar ekonomik dinamikleri doğrudan etkiler. Bu sebeple vergi ve vergilendirme politikalarının yer aldığı maliye politikaları ekonomide istikrarı ve büyümeyi sağlamada kullanılan önemli araçlardır.

1.3. VERGİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Vergi gelirleri çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Yapılan tasnifler, vergilendirmeye bağlı işlevlere ve bu işlevlerde meydana gelen değişimlere göre değişiklik göstermektedir. Bundan dolayı değişen konjonktür sınıflandırma biçimlerini değiştirirken geçmişte kullanılan bazı sınıflandırma türlerini de ortadan kaldırmıştır. (Turhan, 1998:91–92).

Vergilerin konularına göre ayrılması söz konusu olduğunda gelir, servet ve harcama olmak üzere üç temel ekonomik değerden söz edilir. Böylece gelir üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinden alınan vergiler ortaya çıkar. Gelir vergisi ve kurumlar vergisi, gelir üzerinden alınan vergileri oluşturmaktadır. Gelir vergisi gerçek kişilerin gelirlerini hedeflerken, bazı tüzel kişiliğe sahip kurum ve kuruluşların gelirleri üzerinden kurumlar vergisi alınmaktadır. Harcama vergileri, gelir vergisi düşüldükten sonra kalan kullanılabilir gelirin mal ve hizmet tüketimi için kullanılması durumunda alınır. Bu verginin özel tüketim vergileri, katma değer vergisi, muamele vergileri ve gümrük vergileri gibi birkaç türü vardır. Servet üzerinden alınan vergiler ise, gelirin kullanılmayan kısmının biriktirilmesiyle oluşan

varlıklar üzerinden alınan vergilerdir. Bu türe örnek olarak gayrimenkul, motorlu taşıtlar, servet, veraset ve intikal vergisi verilebilir (Çakır vd., 2006: 230-242). Sosyal ve ekonomik hayatın bileşenleri çeşitlendikçe devletin vergi topladığı alan ve kalem sayısı da artmıştır. Bu nedenle günümüzde uygulanan vergiler oldukça çeşitlidir. Vergilerin bu şekilde farklılaştırılması, bunların sınıflandırılmasını gerekli kılmıştır. Ancak vergilerin sınıflandırılması konusunda uzmanlar arasında tam bir görüş birliği olduğunu söylemek güçtür (Türk, 2010: 155).

Vergiler farklı gruplarda, farklı ölçülerde veya farklı bakış açılarında incelenebilir. Bu anlamda yapılan ayırım şu şekildedir (Türk, 2011: 155)

- Ekonomik faaliyetlerle olan ilgiye göre: dolaylı ve dolaysız vergiler
- Kaynağına göre; gelir, gider ve servet vergileri
- Verginin hesaplanmasına göre: spesifik, advalorem
- Uygulanan oranlara göre: azalan, sabit artan

gibi kapsamları bakımından gruplar halinde incelenebilir.

Farklı kriterlere göre öne çıkan başlıca tasnif türleri dolaylı ve dolaysız vergiler, şahsi ve şahsi olmayan vergiler, gelir-servet-gider vergileridir (Pehlivan, 2011: 119). IMF, Dünya Bankası, OECD gibi Uluslararası çeşitli kuruluşlarda ve ulusal kurum ve kuruluşlarda son yıllarda yayımlanan mali istatistiklerde en çok kullanılan sınıflandırma, vergilerin konuları dikkate alınarak yapılan sınıflandırmadır.

Bu çalışmada, makroekonomik göstergeler çerçevesinde vergilerin etkileri analiz edilirken OECD'nin de temel aldığı, kaynağına göre vergi sınıflandırılması göz önünde bulundurulmaktadır.

1.3.1. Kaynağına (Konusuna) Göre Vergi Sınıflandırılması

Kaynağının veya konusunun ne olduğuna göre alınan vergiler, gelir vergileri, servet vergileri ve harcama vergileri olmak üzere üçe ayrılarak bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Literatürde en çok kabul gören bu sınıflandırma türü, verginin ne üzerinden alındığına göre yani verginin konusu ya da kaynağı esas alınarak yapılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre, bir vergi bireysel ve / veya kurumsal gelir üzerinden alınıyorsa gelir vergisi, doğrudan servet veya servet transferi üzerinden

alınıyorsa servet vergisi, tüketime konu olan mal ve hizmetler üzerinden alınıyorsa harcama (tüketim) vergileri olarak adlandırılmaktadır (Şen-Sağbaş, 2020;64). Vergilerin ekonomik tasnifi olarak da adlandırılan bu sınıflandırma türü uygulamada en çok kullanılan tasnif türüdür.

1.3.1.1. Gelir Vergileri

Vergiler, üzerinden alınan kaynağa göre isimlendirilmektedir. Üzerinden vergi alınan kaynak gelir ise gelir vergileri, servet üzerinden alınıyor ise servet vergileri, mal ve hizmetler üzerinden alınıyor ise harcama vergileri olarak adlandırılmaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 1. Maddesinde, gerçek kişilerin gelirlerinin gelir vergisine tabi olduğu, gelirin ise bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların net tutarı olduğu belirtilmektedir. Kanunda ayrıca gelir, kazanç ve iratların; ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul kıymet sermaye iratları, menkul sermaye iratları ve diğer kazanç ve iratlar olmak üzere yedi ana başlıktan oluştuğu yer almaktadır.

Kanunda geçen gerçek kişilerin gelirlerinin vergilendirilebilmesi için yukarıda sayılan yedi kazanç unsurundan birinin içinde olması gerekmektedir. Bu yüzden kanunda açıkça sayılan gelir türleri arasında yer almayan gelir ve kazançların Gelir Vergisi uygulamalarında herhangi bir önemi ve etkisi yoktur (Turhan, 1998:119). Bu durum vergilerde kanunilik ilkesine paralellik gösterir.

Gelir üzerinden alınan vergiler, satın alma gücündeki artışın vergilendirilmesi ile ilgilidir. Satın alma gücündeki artış her zaman gelirdeki artışa bağlı olmayabilir. Kişinin sahip olduğu üretim faktörlerinin üretime dahil edilmesiyle elde ettiği faktör gelirlerinin artmasının yanı sıra miras, piyango ya da servetin değerlendirilmesi gibi varlıklardaki bir artış da satın alma gücünde bir artışa yol açacaktır. Bu unsurlardan hangilerinin vergiye tabi gelir miktarı olan matraha dahil edileceği ve matrahın konusu olan gelir kavramının boyutunun ne kadar olacağı doğru tespit edilmelidir (Öncel, Kumrulu ve Çağan, 2016: 237). Gelir vergilerini, kişisel gelir vergisi denilen gerçek kişilerin gelirleri üzerinden alınan vergiler ile kurumların kazancı üzerinden alınan Kurumlar Vergisi oluşturmaktadır. Kurumlar vergisinin konusu ise yine gelir vergisinin konusunu oluşturan yedi unsurla aynıdır.

Dünyada kurumlar vergisinin gelişimi, sanayileşmenin gelişimine paralel bir seyir izlemiş ve anonim, limited, komandit gibi tüzel kişiliğe sahip şirketlerin hızla artması, kurumlar vergisinin gerçek kişilerin gelirlerini tamamlayan bir vergi türü olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak kurumlar vergisinin gelişimi her ülkede aynı olmamıştır. Sanayileşmedeki gelişmeye bağlı olarak Batı Avrupa ülkelerinden diğer ülkelere yayılmıştır. Günümüzde "corporate tax", "corporate income tax", "capital tax", gibi farklı isimlerle anılan kurumlar vergisi, dünyada en yaygın vergilerden biridir (Şen-Sağbaş, 2020:209).

Kurumlar Vergisi, kurumsal yapıyı teşvik etmek ile birlikte ekonomik büyüme, kalkınma ve istihdam faktörlerini bir arada değerlendirir. Kurumlar vergisinin dolaysız ve objektif bir şekilde uygulanması istenilen bir unsurdur. Bu nedenle bir nevi kişisel gelir vergisini tamamlayan bir vergidir. Uluslararası ekonomik dengeleri uygulamadaki farklılıklar ile sağlamaya çalışan kurumlar vergisi istisna ve muafiyetler ile bu dengeyi destekler. Yine ülkelerin kendi aralarında ekonomik dengeler nedeniyle çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile gelebilecek yatırım ve istihdamı geliştirmeye çalışır (Şen ve Sağbaş, 2017: 195-199)

Kurumlar vergisinin konusu, Kanunun 1 inci maddesinde sayılan kurumlarca elde edilen kurum kazancıdır. Buna göre;

- Sermaye Şirketleri (Anonim, Limited ve Eshamlı Komandit Şirketler ile aynı nitelikteki yabancı kurumlar)
- İktisadi kamu kuruluşları
- Kooperatifler
- Dernek veya vakıflara bağlı iktisadi işletmeler (Uygulamada genellikle sendikalar, dernekler; cemaatler de vakıf sayılır) ,
- İş ortaklıklarının kazançları kurumlar vergisine tabidir.

Yukarıda belirtilen kurum ve kuruluşlar, gelir unsurlarından bir veya birkaçından gelir elde etmeleri halinde kurumlar vergisine tabidirler. “Ticari ve zirai kazançlar, serbest meslek kazançları, ücretler, gayrimenkul sermaye iratları, menkul kıymet sermaye iratları ve diğer gelir ve iratların” gelir vergisi unsurları ne olursa olsun, gelir unsuruna göre bir kurum isimlendirilmemekte ve kurum kazancı sayılmaktadır. Örneğin; Gerçek kişi sahibi olduğu bir binayı kiraya verirse elde ettiği kira geliri gayrimenkul sermaye

iradı olarak vergilendirilirken, aynı bina bir kuruma ait ise binadan elde ettiği kira geliri kurum kazancı olarak vergilendirilir (Öner, 2015: 170).

1.3.1.2. Servet Vergileri

Vergilendirmenin temel ilkelerinden birisi, verginin kişinin mali gücüne göre alınmasıdır. Mali gücün en önemli göstergelerinden birisi de servettir. Servete her türlü taşınır ve taşınmaz mallar, para ve alacaklar dahildir. Servet, Arapça kökenli bir kelimedir. Farklı şekillerde yorumlanmakta ve farklı tanımlarda kullanılmaktadır. Bundan dolayı herkes tarafından tam olarak benimsenen ortak bir servet tanımı olmadığı söylenebilir (Kızılot, 1983: 445). Genel anlamda servet, bir gerçek ya da tüzel kişinin belirli zaman dilimi içerisinde elde ettiği taşınır taşınmaz ekonomik değerlerin tamamı olarak ifade edilebilir. Servet geniş bir kavram olduğundan servet vergilerinin anlamı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ülkeler arasında servet vergilerinin farklı olmasının ana sebebi, servet vergilerinin ekonomik boyutundan çok sosyal olmasıdır. Bundan dolayı ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarına ve gelişmişlik düzeylerine göre alınan servet vergileri uygulamaları da farklılık göstermektedir. (Öz, Kutbay ve Buzkıran, 2014: 3).

Servet vergisi; belirli bir zaman içinde gerçek ve tüzel kişilere ait sahip oldukları servet tanımlamasına giren her çeşit menkul ve stokta bulunan gayrimenkul mallara ilaveten para ve alacakların tamamının ya da bir kısmının değerleri üzerinden vergilendirilmesiyle ortaya çıkan dolaysız vergi uygulamasıdır (Turhan, 1998: 170). Türkiye’de servet üzerinden alınan birçok vergi olmakla birlikte, mevcut uygulamalarda modern servet vergileri olarak ifade edilen üç servet vergisi bulunmaktadır. Bunlar; “Veraset ve İntikal Vergisi”, “Motorlu Taşıtlar Vergisi” ve “Emlak Vergisi” dir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2014: 346).

Veraset ve İntikal Vergisi; vefat nedeniyle bir kişiden bir başka kişi/kişilere intikal eden taşınır ve taşınmaz malları veya bir kişiden diğerine ivazsız (karşılıksız) olarak intikal eden malları vergilendiren bir servet vergisi türüdür (Öz, Kutbay ve Buzkıran, 2014: 7). Ölüm olayından sonra kişinin servetinin miras veya vasiyet yoluyla başkalarına geçmesi veraset vergisinin konusunu oluşturmaktadır. İntikal Vergisinin konusunu ise yaşayan kişiler arasında olan servet transferleri oluşturmaktadır.

Kanunun 5. maddesinde belirtildiği gibi; verginin mükellefi, veraset yoluyla (miras, vasiyet) veya ivazsız bir tarzda (tesadüf oyunu, piyango, bağış, kura, vb.) mal (taşınır ve taşınmaz) iktisap eden kişi olarak tanımlanır. Bu şekilde ölüm veya karşılıksız intikaller sonucunda mülk edinen kişi vergi mükellefi konumuna gelmekte ve bazı görevleri yapmakla yükümlü hale gelmektedir (Ünsal, 1996: 88).

Birden fazla gerçek kişinin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere emek ve sermayelerini bir araya getirerek oluşturdukları ortaklıklara tüzel kişilik denmektedir. Ancak ölüme bağlı tasarruflarla mirasçı olabilen tüzel kişilerde vergi sınıflandırmaları farklıdır. Buna ilaveten, 5602 sayılı Kanunda yer alan şans oyunlarında elde edilen kazançlarla gerçek ve tüzel kişiler tarafından düzenlenen yarışma ve çekilişlerde kazananlara ödenen ikramiyelerden kesilen vergilerin sorumlu kişi veya kurumlarca beyan edilmesi zorunludur (Şamilli, 2017: 106).

Motorlu Taşıtlar Vergisi; MTV, herhangi bir motorlu aracı satın alabilecek geliri olanlar aynı zamanda belirli bir ödeme gücüne de sahiptir anlayışıyla servet vergisi türlerinden biri olarak kabul edilir. Türkiye'de ilk defa uygulanan MTV, 1957 yılında "Otomobile Özel Vergi Kanunu" adıyla kara taşıtlarından alınan bir servet vergisidir. Daha sonra bu kanun 1963 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine bütün motorlu kara araçlarını dahil ederek "Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Kanunu" çıkarılmıştır. 1980 yılında yapılan düzenleme ile kara taşıtlarına motorlu deniz ve hava taşıtları da eklenerek vergi kapsamına alınmış ve verginin adı "Motorlu Taşıtlar Vergisi" olarak değiştirilmiştir (Arslan, 2004: 217).

Bu vergi araçlar üzerinde; kişiye ait özel veya ticari faaliyet yürüten, ticari olmasına ve karada ya da havada nasıl kullanıldığına göre oluşturulan dört farklı vergi tarifesi şeklinde uygulanmaktadır. Bu tarifelerin her biri, amaçlanan araç tipi açısından, aracın yaşı, ağırlığı, motor silindir hacmi, kapasitesi, beygir gücü, kalkış ağırlığı vb. kriterler dikkate alınarak hesaplanır (Tosuner ve Arıkan, 2014: 480). Bu kapsama traktörler dahil edilmemiştir.

Motorlu kara taşıtlarının vergilendirilmesi birçok ülkede önemli bir mali kaynak iken, ulaşım, enerji ve çevre gibi diğer alanlarda da etkin rol oynayabilmektedir. Enerji ve çevre politikaları, enerji tasarrufu ve çevre kirliliğinin azaltılması amacıyla tüketici davranışlarının kontrol altına alınması amacıyla motorlu taşıtlar, karayolundan

demiryoluna veya özel ulaşımdan toplu taşımaya yönelecek şekilde vergilendirilmelidir (Bozdoğanoglu, 2008: 1-2). Motorlu Taşıtlar Vergisi, aracın bağlı olduğu yerin vergi dairesi tarafından kayıt ve tescil bakımından her yılın Ocak ayı başında tahakkuk ettirilir. Ocak ve Temmuz ayları olmak üzere yılda iki defa iki eşit taksit ile ödenir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2014: 386).

Emlak Vergisi; gerçek veya tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazların ekonomik değerleri üzerinden alınan bir vergidir. Geçmişi bakımından oldukça eski ve uygulama alanı geniş bir vergi olan emlak vergisi ayrıca özel nitelikli, dolaysız ve objektif bir servet vergisidir. Bina, arsa ve arazi sahiplerine uygulanan emlak vergilerinin tahsilatını belediyeler yapar. Servetin önemli bir bileşeni olan Emlak vergisi bir servet vergisi türüdür. Emlak vergisi bina, arazi ve arazilerin değerleri ve gelirleri üzerinden veya dış göstergeler aracılığıyla toplanan bir vergidir. Türkiye'de uygulanan emlak vergisi ise, sadece gayrimenkuller üzerinden tahsil edildiği için özel servet vergisi olarak kabul edilir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2014: 363).

Taşınmazı bulunan her vatandaş tarafından ödenmesi zorunlu olan emlak vergisi açısından fiili durumlar da emlak vergisi doğuran olay olarak kabul edilmektedir. Örneğin, kişilerin tapu kaydı ile bir taşınmaza yasal olarak sahip olmayıp, fiilen malik gibi bir taşınmazı kullanmaya başlaması da emlak vergisini doğuran olay olarak değerlendirilmektedir. Vergiye konu olan bina, arazi veya arazinin maddi varlığı üzerinde tasarruf hakkının elde edilmesi ile birlikte kanunda belirtilen sürelerin ortaya çıkması da emlak vergisini doğuran olaydır (Can ve diğerleri, 2013: 36).

Emlak vergisinin en önemli sorunu gayrimenkulün vergi matrahının tespitidir. Taşınmazların değeri şehirden şehire, köyden köye, binadan binaya değişirken, aynı şehrin bazı mahallelerinde düşerken bazılarında ise artmaktadır. Binaların vergilendirilebilir değeri belirlenirken, her binanın kendine has özellikleri dikkate alınmaz. Dolayısıyla Türkiye'de mevcut yasal düzenlemeler kapsamında vergiye tabi gayrimenkullerin değerlerinin tespitinde yaşanan sorunlar, hem gayrimenkule ilişkin vergi ve harçların etkinliğini azaltmakta hem de vergilendirmeyi haksız yere etkilemektedir (Hacıköylü ve Heper, 2010: 2). Bina ve arsa sahipleri, intifa hakkı sahibi olanlar veya her ikisi de yoksa bu taşınmazları kullananlar emlak vergisini ödemekle mükellef olmaktadır. Şayet bu taşınmazlar üzerinde ortaklık varsa payları oranında

mükellef olmaktadır çünkü müteselsilen sorumluluk yasalarda hükme bağlanmıştır. (Can ve diğerleri, 2013: 45- 46). Ayrıca Türkiye’de Büyük Şehir Belediyeleri Emlak vergisini diğer belediyelere göre iki kat daha fazla almaktadır.

1.3.1.3 Harcama Vergileri

Harcama vergileri ilk olarak 1916 yılında Almanya tarafından uygulamaya konulmuştur. Kısa sürede hızla gelişen harcama vergileri, gelir ve servetten sonra ödeme gücünün bir diğer göstergesi olarak kabul edilmektedir. Almanya'dan sonra Fransa 1917'de, İtalya 1919'da, Belçika 1921'de, Yunanistan 1933'te ve İngiltere 1940'ta harcama vergilerini uygulamaya koymuştur (Nadaroğlu, 1996: 357).

Harcama vergilerine muamele vergileri, tüketim üzerinden alınan vergiler de denilmektedir. Tasarrufların vergilendirilmeyen ve sadece harcanan kısmının ödeme gücüne göre temel alınan kısmıdır. Geliri tam olarak karşılamamanın güç olduğu durumlarda, gelir vergisini tamamlayıcı bir rolü üstlenen harcama vergileri, ödeme gücünün bir başka göstergesi olan gelirin harcanan kısmını vergilendirmeyi amaçlamaktadır (Turhan, 1998: 141-142).

Harcama vergilerinin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Edizdoğan, 2008: 306).

- Artan oranlı değil tek oranlı vergilerdir.
- Bu vergilerde muafiyet, istisna ve indirimler uygulanmaz. Çünkü tüketicilerin şahsı ve ailevi durumları dikkate alınmaz.
- Harcama vergileri hem yatay hem de dikey vergi adaleti bakımından ters etki yaratırlar
- Bu vergilerde kayıt dışı uygulamalar görülmez. Çünkü mükellef açısından ödenmesi kaçınılmaz ve kaçakçılığı mümkün olmayan vergilerdir

Ayrıca harcama vergileri ile bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarının artması sonucu, talep azalacağı için enflasyon oranına da etki ederek vergi politikaları için önemini korumaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler; Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), Özel İletişim Vergisi (ÖİV), Şans Oyunları Vergisi, Damga Vergisi, Gümrük Vergisi ve Harçlardır.

1.3.2. Dolaylı – Dolaysız Vergi Sınıflandırılması

Türkiye’de bir başka vergi sınıflandırılması dolaylı - dolaysız vergi sınıflandırılmasıdır. Dolaylı vergiler, herhangi bir işlem üzerinden alınan vergilerdir. Devletten alınan hizmetin ya da satın alınan malın sonucunda belirlenen ve devlete ödenecek tutardır. Bunun en bilinen örneği katma değer vergisi ve özel tüketim vergileridir. Bunların dışında, gümrük vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, damga vergisi, harçlar dolaylı vergilere örnek gösterilebilir. Yani dolaylı vergiler bir nevi harcamalar üzerinden alınan ve her türlü üretim-tüketim gibi faaliyetlere yansıtılan vergilerdir. Dolaysız vergiler ise, herhangi bir işlem yapılmasına gerek kalmadan, mükellefi önceden belli olan, yansıtılamayan gelir, kazanç veya servetleri üzerinden alınan bir vergi türüdür. Ticaretle uğraşan kimselerin kazandığı paradan ya da bir iş yerinde ücretli olarak çalışan işçilerin kazandıkları ücretlerden kesilen vergi türüdür. Dolaysız vergilere, gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, veraset ve intikal vergisi örnek verilebilir (Akkör, 2019).

Verginin hangi kritere göre dolaylı veya dolaysız vergi olacağının belirlenmesi literatürde farklı görüşlerin olmasından dolayı temel bir sorundur. Vergilerin dolaylı ya da dolaysız olduğunu tespit edebilmek için uygulanan iki yöntem vardır. Bunlardan ilki yansıma ölçüsü, yani vergi yükünün karşı tarafta olan başkalarına devredilebilme imkânı, ikincisi ise verginin tahsil edilme yöntemi ile verginin devamlılığı durumudur (Akdoğan, 2002:262). Bu ayrıma göre, kanuni ve fiili mükellefleri farklı olabilen vergilere (yansıtıcı vergiler) dolaylı vergiler denir. Kanuni ve fiili mükellefi aynı olan vergilere (yansıtıcı olmayan vergiler) dolaysız vergiler denir. Gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi gibi vergilerin yansıtılma kriterleri göz önünde bulundurulduğunda dolaysız vergiler; Katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi gibi vergiler dolaylı vergilere örnektir. Ancak toplumsal ilişkiler ve teknolojideki değişimle birlikte vergilerin yansımaları değişebilmektedir. Bu nedenle, daha önce dolaylı vergi olarak kabul edilen vergiler, yansıtma kriterine göre daha sonra dolaylı vergi olarak kabul edilebilir. Bu nedenlerle yansıtma özelliği en çok kabul gören özellik olmakla birlikte mutlak bir gerçeği ifade etmemektedir (Orhaner, 2007: 194-195).

Dolaylı vergilerin özellikleri aşağıdaki gibidir (Özbilen, 2010: 324).

- Tüketilen veya üretilen mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerdir.

- Bu vergiler doğası gereği kişisel değildir ve vergi mükellefinin servet ve gelir durumu dikkate alınmaz.
- Fiyatların içine gizlenen bu vergiler, mükellef tarafından kolaylıkla ödenebilmektedir.
- Dolaylı vergilerin adil olmadığı görüşü yaygındır. Bunun sebebi, gelir düzeyine ya da ödeme gücüne bakılmaksızın aynı mal ve hizmeti satın alanlardan aynı oranda vergi alınmasıdır.
- Dolaylı vergiler ekonomik kriz, savaş vb. gibi olağanüstü zamanlarda etkinliğini korurlar ve yükselen fiyatlar içerisinde oran olarak da yükselebilir.
- Bu vergiler, gelir elde etme amacı dışında, ahlak, sağlık vb. hususlarla birlikte tüketimi kontrol altına almak için de uygulamaya konulabilen vergilerdir. Harcamaları azaltıcı etkisinin sonucu olarak tasarrufu artırıcı etkisi de vardır.
- Dolaylı vergiler sadece mal ve hizmet fiyatlarını yükselterek harcamaları azaltmakla kalmaz, aynı zamanda tüketicileri harcamaktan caydırarak talebi de azaltır. Bu nedenle, enflasyonun artmasını engelleyebilir.

Dolaylı vergi türlerinden biri olan KDV ilk olarak 1985 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Osmanlı döneminde uygulanan damga vergisi 1928 yılında yeni bir kanunla düzenlenmiş ve 1964 yılında Damga Vergisine dönüştürülmüştür. Devlet gelirleri içinde önemli bir paya sahip olan Damga Vergisi günümüzde giderek önemini kaybetmiş ve çeşitli kurumlarda düzenlenen kağıtlara yönelmiştir. 01.08.2002 tarihinde, 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu (ÖTV) yürürlüğe girmiş ve daha önce mevzuatta yer alan ve uygulamayı zorlaştıran vergi, fon ve harçlar gibi 16 adet vergi yükümlülüğü kaldırılarak tek çatı altında toplanmıştır. Özel Tüketim Vergisi Kanunu, KDV den sonra dolaylı vergiler alanında reform sayılabilecek düzenlemeler yapmıştır (Taylar, 2010:436).

Dolaysız vergiler, kişilerin gelir ve kazançları üzerinden alınan vergilerdir. Aynı zamanda herhangi bir ticari işlem sonucunda ödenen gelir ve kurumlar vergisi ile aynı zamanda işverene bağlı olarak bir işyerinde çalışanın ücretinden kesilen gelir vergisini ifade eder (Arıcı, 2007: 12). Dolaysız vergilerin en önemli özelliği mükellefleri önceden bilmek ve vergi yükümlülüğünün yerine getirilmemesi durumunda yasal yaptırımlara başvurarak vergiyi tahsil etmektir (Dokir ve Gül, 2013: 279).

Genel olarak dolaysız vergilerin dolaylı vergilere kıyasla daha adil olduğu görüşü hakimdir. Bunun nedeni, dolaysız vergilerde mükelleflerin ekonomik gücüne göre vergilendirilme imkanının daha fazla olması ve önceden mükellef olacağının bilinmesidir. Artan oranlı tarife yapısına sahip olan dolaysız vergiler, daha yüksek gelire sahip kişilerden daha fazla gelir vergisi, daha düşük gelire sahip olanlardan daha az gelir vergisi olarak adaleti sağlamaktadır. Dolaylı vergilerde ise, örneğin KDV de tüketicinin geliri dikkate alınmadan, farklı gelire sahip mükellef gruplarından aynı oranda harcama yapmaları halinde aynı oranda vergi alınmaktadır. Bu durum da geliri az olanların geliri yüksek olanlara göre daha fazla vergi yüküne katlandıkları izlenmektedir. Bu nedenle aksine artan oranlı vergiler olarak adlandırılan dolaylı vergilerin dolaysız vergilere göre daha az adil olduğu söylenebilir. Devlet dolaysız vergi gelirlerini, dolaylı vergilere göre daha yavaş artırır veya azaltır. Çünkü dolaysız vergilerin alınması belirli bir süreç içinde gerçekleşir. Özellikle kriz dönemlerinde dolaylı vergi uygulanan mal ve hizmet satışlarındaki düşüşler daha hızlı ve daha fazla olmakta, dolaysız vergilerde tepkiler daha yavaş ve zamanla hissedilmektedir (Sayar, 1975: 184). Ülkemizde daha çok KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergi oranlarının toplam vergiler içindeki payında artış, dolaysız vergilerin ise azalış yönünde olduğu görülmektedir.

1.4. VERGİ POLİTİKASI

Devletin egemenlik gücüne ve yasal bir zeminde zora dayanarak toplanan vergiler, kamu hizmetlerini gerçekleştirebilmek için en önemli gelir kaynağıdır. Modern devletlerin mali sistemlerindeki en önemli kaynak vergilerdir. Ülkelerin siyasi ve ekonomik yapılarına göre devlet gelirleri içindeki vergi gelirleri toplamı değişebilmekte ve uygulanan politikalara göre zaman içinde farklılık göstermektedir. Vergilerle finanse edilen kamu harcamaları milli gelirin oluşumunda ve kişi başına düşen gelir oranı üzerinde önemli etkilere sahiptir.

1900'lü yıllardan itibaren vergiler sadece kamu harcamalarının finansmanı için toplanan bir gelir türü olmaktan çıkmış, bunun yanı sıra sosyal ve ekonomik hayata müdahale etmekte kullanılan maliye politikasının önemli araçları olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece vergilerin önemi daha da artmış ve devlet ile vergi mükellefleri arasındaki iletişimin güçlenmesi sağlanmıştır (Çiçek, 2006: 21) . Ortaya çıkış sebebi ve asıl gayesi kamu harcamalarının karşılanması olan vergiler öte yandan maliye alanındaki

bilimsel çalışmaların temel kaynaklarını oluşturmakta ve bilim insanlarının yaptıkları çalışmalarda her zaman önem verdiği bir meseledir. Bu ilişkinin ve dinamizminin arkasında, tarihsel gelişim içinde vergilemenin doğası, amacı ve işlevlerindeki hızlı değişim yatmaktadır. Vergi, ekonomik konjonktür gereği bir politika aracı olarak kolaylıkla kullanılabilen, ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi doğrudan etkileyen, sürdürülebilir kalkınmanın ve büyümenin gereği olarak kullanılan önemli bir araçtır. Bu özellikleri sebebiyle, vergi politikaları başta maliye politikası olmak üzere her dönem çeşitli ekonomi politikalarının oluşturulmasında kullanılan önemli bir unsur olmuştur (Turhan, 1998: 20).

Verginin varlığı ve uygulanış biçimi ekonomik büyüme ve gelirin adil dağılımının sağlanmasında etkilidir. Dolayısıyla ülkelerin izledikleri maliye politikaları içerisinde vergiye yüklenen görev kamu harcamalarının yapılmasını sağlarken adil gelir dağılımına da hizmet etmektir. Vergi politikaları oluşturulurken dikkat edilmesi gereken konular; vergi yükü olarak ifade edilen kamu kesimine aktarılacak olan mili gelir oranı, hedeflenen vergi yükünün topluma adaletli ve dengeli dağıtımı ve vergi gelirleri ile hangi tür harcamaların yapılması gerektiğidir (Demircan, 2004:534).

Vergi politikaları her ülkenin mali, ekonomik ve sosyal durumuna göre düzenlenmektedir. Ancak küreselleşmeye bağlı olarak dünya genelinde yaşanan gelişmeler ülkelerin yapısal özelliklerine göre vergi sistemlerini kurarken, uluslararası ticaretin artmasıyla dış dünyadaki sistemin de uygulamaya yansması olmaktadır. Özellikle ekonomik açıdan sınırların ortadan kalktığı ve giderek yaygınlaşan küresel dünya da, ulusal arz ve talebe dayalı çözümler yerini küresel arz ve talebe dayalı çözümlere bırakmaktadır (Saraç, 1999:55). Bu durumda vergi politikalarının ekonomiyi düzenleyici, dengeleyici ve istikrarı sürdürebilme konusundaki etkinliği yine ön plandadır. Büyümekte ve kalkınmakta olan ülkelerin bu ivmeyi koruyabilmek için bir kalkınma aracı olarak kullandıkları vergi, kaynak dağılımında ve gelire bağlı olarak yatırım için gerekli olan tasarruf düzeyinin belirlenmesinde oldukça önemlidir (Yılmaz, 1996). Vergi politikaları bu hedefleri gerçekleştirmek için önemli bir araçtır.

1.4.1. Vergi Politikasının Amaçları

Vergi politikaları aynı zamanda bir maliye politikası aracıdır. Maliye politikası devletin sahip olduğu finansal araçları kullanarak ekonomide dengeyi ve istikrarı destelemek için kullanılır. Aynı zamanda, ekonomide var olan dengenin bozulmaması, ya da ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla kamu kesiminin gelir, gider ve borçlanmada kullanılan araçlarla uyguladıkları her türlü politika vergi politikası olarak tanımlanır (Eğilmez ve Kumcu, 2020: 349). Dolayısıyla vergi politikaları da maliye politikasının araçlarıdır. Diğer devlet politikaları ile sağlanan uyum, politikaların amaçlarına ulaşmasını sağlar. Bu nedenle vergi politikasının amaçları ve bu amaçlara yönelik seçilen araçların seçimi uygulamanın başarı sağlamasında önemli olmaktadır.

Verginin amaçları ile ilgili olarak farklı görüş savunular vardır. Bu görüşlerden bazıları verginin amaçlarını mali-mali dışı veya mali-finansal olmayan amaçlar olarak değerlendirirken, bazıları verginin mali, ekonomik ve sosyal amaçları olduğunu belirtmektedirler (Eker, 2001: 146). Kamu hizmetlerinin finansmanı için ihtiyaç duyulan vergiler, devlet politikasının, sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin sağlanması yönünde önemli bir araç olarak uygulanmaktadır. Vergiler bu amaçları gerçekleştirirken mali ve mali olmayan amaçlar olarak iki ayrı grupta için uygulandığı görülmektedir.

1.4.2. Mali Amaçları

Devlet idari ve mali (fiskal) görevlerini yerine getirebilmek için ihtiyaç duyduğu finansman kaynağını en önemli gelir kaynağı olan vergilerde temin etmektedir. Yani devletin mali amacı gelir elde etme amacıdır. Belirli bir vergi gelirini elde etmek için gereken nesnel veya reel vergi yükünün en aza indirilmesi, mali amaç için gerekli bir koşuldur. Vergilemenin ödeme gücü ilkesine göre alınması ve vergilemenin haksız rekabete yol açmadan tarafsız ve adil hale getirilmesi yani istenmeyen ikame etkilerini önleyerek belirli bir vergi geliri sağlanması vergilemenin mali amacını oluşturmaktadır (Turhan, 1998: 34-35).

Nihai hedefi büyümeyi ve ekonomik istikrarı sağlamak olan devletler, gelecek yılların büyüme hedeflerini belirlerken, bunu gerçekleştirebilecek kaynak hesaplamasını da yapmak zorundadır. Dolayısıyla mali açıdan hedefler ve hesaplar yapılmalıdır. Bu durumda kamu ya da özel kesimin elinde bulundurduğu gelir ve varlıklara dayanarak

kendisi için kaynak yaratmak amacıyla vergilendirme çalışmalarını yapması gerekmektedir. Ancak bu çalışmalar bir yandan ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflenirken, bireylerinde ellerindeki harcanabilir geliri azaltarak, bugünkü refah seviyesini düşürmekte, satın alma gücünü azaltmaktadır. Bir çelişki gibi görünse de milli gelir hesaplamalarında negatif etkiye sahip olan vergi oranları ekonomik gelişmenin sağlanması açısından da kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Genel olarak vergilemenin mali amaçları şu şekildedir (Susam, 2016: 229);

- İstenilen seviyede gelir sağlayacak bir vergi yapısı olmalıdır,
- Milli gelirdeki artışa bağlı olarak vergi gelirleri artmalıdır,
- Vergi sistemi, ekonomideki değişimlere kolaylıkla uyum sağlayabilmeli, yani esnek olmalıdır,
- Vergilemede katlanılacak fedakârlık en düşük seviyede olmalıdır,
- Vergi yükü toplumdaki kişiler arasında adil bir şekilde dağıtılmalıdır,
- Vergi ödeme gücüne göre alınmalıdır,
- Vergi yükü asgari bir seviyeye indirilmelidir,
- Vergi tarh ve tahsil masrafları en düşük düzeyde olmalıdır,
- Verginin mali amacı nedeniyle tarafsızlık anlayışına ters düşen etkiler ortadan kaldırılmalıdır.”

Verginin mali amacı 19. yüzyıldan beri tartışılmaktadır. Adolph Wagner'e göre; istikrarlı, etkin ve esnek bir vergi sistemi verginin mali amacını gerçekleştirmek için gerekli olan özelliklerdir. Elde edilen vergi gelirlerinin minimum düzeyde kamu harcamalarını karşılaması özelliğine vergi sisteminin etkinliği denmektedir. Etkin bir vergi sisteminden bahsedebilmek için verginin temel ilkelerinden biri olan “ödeme gücüne göre” ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Wagner'e göre muafiyet ve istisna gibi uygulamalar olabildiğince az olmalıdır. Bununla birlikte değişen koşullara uyum sağlayabilen ve esnek bir yapıya sahip bir vergi sistemi olmalıdır. Wagner'e göre istikrarlı bir vergi sistemi, GSYH'da zaman zaman meydana gelen olumsuz değişimlerden etkilenmemesi gerekir. Bunun için genişleme dönemlerinde daha çok vergi alınması, daralma dönemlerinde ise daha az vergi alınması gerektiğini savunmuştur. G. Jeze'e göre ise mali amaçlara yönelik daha etkin kullanılacak iyi bir vergi sisteminin sağlanabilmesi için muafiyetleri, vergi seçimini, vergi tarifesi, tek veya çoklu vergi sistemini ve hızlı

vergi tahsilatını sağlayacak bir mekanizmanın olması gerektiğini ifade etmiştir (Şen ve Sağbaş, 2017: 20-21).

1.4.3. Mali Olmayan Amaçları

Verginin mali amaçlarının dışında mali olmayan amaçlarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu finansman kaynağını vergi ve benzeri kamu gelirleri ile gerçekleştirmektedir. Verginin ekstra-fiskal (mali olmayan) amaçları toplumsal açıdan da önem kazanmış toplumsal faydayı ön plana çıkaran vergi politikaları yaygınlaşmıştır (Gümüş ve Peran, 2017: 210). Verginin mali olmayan amacı ekonomik ve sosyal hayata müdahale için kullandığı politikalardan oluşmaktadır. Özellikle J. Maynard Keynes'in fikirleri, iktisadi düşüncedeki farklılıkların ve vergilemenin tüm ekonomi üzerindeki etki ve sonuçlarının analiz edilmesinde belirleyici rol oynamıştır. Keynes'in ortaya koyduğu fikirler, verginin bütün fonksiyonları değiştirmiş ve ülkelerin ekonomik ve sosyal hayatlarına etki etmesini sağlamıştır (Şen ve Sağbaş, 2015: 20).

Devlet, ülkenin refahı için gelir ve servet dağılımında adaletli olmak zorundadır. Vergiler bu adaletin sağlanmasın da sosyal bir araç olarak kullanılabilir. Gelir dağılımında adalet bozulduğu zaman, devlet geliri yüksek olan gruplardan elde ettiği vergi gelirlerini transfer harcamaları yoluyla az gelirli gruplara dağıtarak önlemini alabilir. Bazen de dar gelirlilerden aldığı vergileri geri iade ederek adaleti sağlayabilir. (Pehlivan; 2016: 99). Ayrıca vergilemenin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerinden biri de özel sektörde yürütülen sosyal politikaya yönelik harcama vergisi, sonuçta bu hizmetleri alanlar üzerinde mali bir yüke sebep olabilir. Bu hizmetlerin piyasa fiyatlarına eklenen dolaylı vergi tutarı, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaç kalemlerine olan talebi azaltmak veya vatandaşın bu hizmetlerden tam olarak faydalanmalarını engellemek gibi olumsuz durumlara yol açabilmektedir (Karabacak, 229).

Vergi uygulamalarında mali olmayan amaçların başında gelir dağılımında adaletin sağlanması, kişi başına düşen milli gelir ortalamasının reel durumu göstermesi ve toplumsal refahın artırılması gelmektedir. Özellikle dolaylı ve dolaysız vergi ayrımlarının vergi adaletini sağlamadan daha etkin kullanılması önemlidir. Yani elde edilen kazanç ve sunulan hizmetlerden sağlanan faydalar, vergilendirme ile gelir dağılımında adaleti de sağlayıcı biçimde olması sağlanabilmelidir.

1.5. VERGİLEME İLKELERİ

Toplumsal hayatın düzenlenmesinde bazı temel ilkelere dayanılarak hiyerarşik bir yapı oluşturulmaktadır. Bu temel ilkeler, “belirli bir hukuksal ilişkiyi düzenlemek üzere devlet tarafından yaptırım gücüyle kuvvetlendirilen kurallar” olduğunda, hukukun ilkelerine dönüşür. Hukukun alt yapısını da anayasa oluşturmaktadır. Anayasa, hukuki ilkelerle birlikte hükümler koymaktadır. Hukuki ilkelerin öne çıkardığı kurallar normatif (amaçsal) hukuka özgüdür. Toplumsal düzenin sağlanması ve kişilerin kendi aralarında veya devlet ile olan ilişkileri normatif hukukun konusudur. İşte vergi hukuku, normatif bir hukuk dalıdır (Aksoy, 1991:181). Bundan dolayı vergi kanunlarının özü de vergileme ilkelerinden oluşmaktadır (Saraç, 2010:159).

Vergiciliğin anayasası da denilen vergileme ilkeleri, vergiden beklenen fonksiyonları yerine getirebilmek için vergilerin seçiminde, kullanılan tekniklerde ve uygulama aşamalarında dikkat edilmesi gereken hususlardır (Nadaroğlu, 2000: 299). Vergileme ilkelerini, zamana ve değişen şartlara göre özellikleri de değişebilmektedir. Bu özellikler şunlardır (Turhan, 1998: 190; Karabulut vd., 2009: 112; Aksoy, 1998: 221-222):

- Vergileme ilkeleri, aynı zamanda normatif ilkelere aittir. Bu yüzden bu ilkeler “olanı” değil, “olması” gerekeni ifade eder.
- Vergileme ilkeleri yaşanan döneme ve ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Her ülkenin sahip olduğu ekonomik, sosyal ve teknolojik imkânları, vatandaşların değer yargıları ve düşünceleri, hukukun üstünlüğüne duydukları saygı ve oluşan bilinç seviyesi, kamu hukuku ile yakından ilişkilidir.
- Verginin niteliği, zamanla değişebildiği için, vergileme ilkeleri de belirli dönemlerde değişebilmektedir.
- Vergileme ilkelerinin her biri birbirleriyle ilişkili ve tutarlıdır. Bundan dolayı tek bir vergileme ilkesini değerlendirmek doğru olmayıp bir bütün olarak bakılmalıdır.

Anayasanın 73. maddesinde bir takım temel vergilendirme ilkelerine yer verilmiştir. Bu ilkeler aynı zamanda sosyal devlet ve hukuk devleti olmanın gereğidir. Bu ilkeler, verginin genelliği ilkesi, vergide adalet ilkesi, mali güce göre vergilendirme ilkesi,

vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı ilkesi ve verginin kanuniliği ilkeleridir. Bu ilkeler birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamaktadırlar.

1.5.1. Vergilendirmede Genellik İlkesi

Vergilemede genellik ilkesi, bir ülke sınırları içinde yaşayan herkes, herhangi bir sosyal sınıf farkı gözetilmeksizin, kendi gelir ve mallarından vergi vermek zorundadır. Bu yüzden bir ülkede oturan vatandaş ve yabancılarla dışarıda oturmakla beraber ülke içinde ekonomik faaliyette bulunan veya malı olan herkes vergi ödemek zorundadır <https://vergidosyasi.com/2017/11/17/vergilemede-genellik-ilkesi-nedir/> Erişim Tarihi: 21.11.2022.

“Herkes” ibaresini, kanunda geçen mali güç kavramıyla birlikte ele almak gerekir. Bir ülkede yaşayan yerli yabancı vatandaşların tamamından ziyade vergi ödeme gücüne sahip kişiler kastedilmektedir. Yani genellik ilkesi, istisnasız herkesten vergi alınması anlamına gelmemektedir. Malî gücü vergi ödemeye yeterli olmayanlar kapsam dışında tutulabilmektedir. Yani Anayasanın 73. maddesinin birinci fıkrası, bir bütün olarak ele alınıp incelenmelidir (Üstün, 2003: 256). Genellik ilkesi özetle; Anayasal ilkeler ve normlar bakımından saklı kalmak kaydıyla herkesin sorumluluklarını mali gücüne göre belirlemesini amaçlar. Genellik ilkesi mutlak anlamda pratikte uygulanması imkânsızdır. Bu yüzden de vergiyi, vergi harcamaları olarak adlandırılan muafiyet ve istisnaları genellik ilkesi ile birlikte değerlendirmek gerekir (Ünlü, 2016: 49).

Mevcut vergi sistemimiz de vergi harcamaları kapsamın da istisna ve muafiyet uygulamalarına sıkça rastlanmaktadır. Bu durum vergide genellik ilkesi ile çelişen bir durum olarak yorumlanmaktadır. Özellikle teşvik politikaları kapsamında diğer kanunlarla getirilen istisna veya muafiyetler de düşünüldüğünde genellik ilkesinin kolayca ihlal edilen ilke olduğu görülmektedir. Adaleti sağlamanın araçlarından biri olan bu ilkenin kolayca ihlali aynı zamanda mali yükümlülüklerle karşı direnci/direnişi de arttıracaktır. Bu nedenle yapılan/yapılacak düzenlemelerin mutlaka yeniden gözden geçirilme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Savaşan-Odabaş, 2005: 4).

Bakanlar Kurulunun almış olduğu kararlar da ve mali konuları içeren mevzuatlarda vergileme de genellik ilkesini bozan vergi harcamaları uygulamalarına yönelik hüküm ve kararlar bulunmaktadır. 4490 sayılı Kanunla oluşturulan Türk

Uluslararası Gemi Siciline kayıtlı gemilerin ve yatların işletilmesinden veya devredilmesinden elde edilen kazançlar gelir ve kurumlar vergisinden istisna tutulması örnek verilebilir. Gemi taşımacılığına yönelik istisnalar kazanç istisnası ile sınırlı değildir. Diğer vergi kanunları yönünden de bazı istisnalar getirilmiştir. Ayrıca yük ve yolcu taşıyan gemilerle birlikte ticari faaliyet gösteren yatlar, balıkçı tekneleri için yapılacak akaryakıt teslimlerinde ÖTV oranı 01.01.2004 tarihinden geçerli olmak üzere 01.07.2003 tarih ve 2003/5868 sayılı BKK“yla % 0 olarak belirlenmiştir. Daha fazla örneği olan bu uygulamalardan da anlaşılacağı üzere mali güce sahip olmasına rağmen bir takım düzenlemeler ile vergi dışında bırakılan ve genellikle ilkesi ile bağdaşmayan vergi harcamaları uygulamaları görülmektedir (Bay, 2017: 475).

1.5.1.1. Vergi Harcamaları Tanımı ve Özellikleri

Bir ekonomide uygulanan maliye politikaları bireyler açısından iki farklı etkiye sahiptir. Bu politikaların sebep olduğu fayda ve maliyetlere bireyler iki farklı biçimde maruz kalırlar. Bunlardan ilki, “kamu harcamaları” aracılığıyla ortaya çıkan görünür bir mekanizmadır. İkincisi ise “vergi sistemi” ile daha az görünür olan, ancak eşit derecede önemli kamu hizmeti finansman yükünü yeniden dağıtan vergi harcamaları (ayrıcalıklar) şeklindedir (Giray, 2002: 28).

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergiler, maliye politikaları ve aynı zamanda vergi harcamaları politikaları aracılığıyla, ekonomik büyüme ve kalkınmanın yanı sıra sosyal devlet olma ilkesiyle gelir dağılımındaki adaletin sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Sosyal ve ekonomik hayatın farklı alanlarında faaliyet gösteren kişi ve kurumların bazı önemli nedenlere dayalı olarak desteklenmesi gerekmektedir. Vergi harcamalarının asıl işlevi burada devreye girmektedir. Vergi harcaması bir tür vergi ayrıcalığıdır. Vergi harcamasında devlet alması gereken vergilerin bir kısmından veya tamamından vazgeçebilmektedir (Buhur, 2019: 69).

Türkiye’de ilk defa vergi harcaması kavramı VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında yer almış ve yine ilk olarak 2001 yılında Türkiye Vergi Harcamaları Raporu yayımlanmıştır. Vergi harcamalarının raporlanması, mali açıdan şeffaflık, hesap verebilirliğin artırılması, vergi sisteminin etkin bir şekilde işleyişinin arttırılması ve kamu mali yönetim yapısının güçlendirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca 5018 sayılı Kamu

Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile vergi harcamalarının hesaplanmasına ilişkin yasal dayanak oluşturulmuştur. Bu kanun uyarınca vergi harcamaları 2006 yılından itibaren Merkezi Yönetim Bütçe Kanunlarının Eklerinde kamuoyuna duyurulmaktadır. Gelirler Genel Müdürlüğü tarafından 2007 yılında daha kapsamlı Vergi Harcamaları Raporu hazırlanmış ve 2008-2015 yılları arasındaki vergi harcaması tutarları sadece Merkezi Yönetim Bütçe Kanunları Eklerinde yer almıştır. 2016-2018 döneminde Vergi Harcamaları Raporu her yıl düzenli olarak yayımlanmaya başlanmıştır (Eriçok, 2019: 326)

Dünyada gelişmiş birçok ülkenin vergi harcama maliyetlerini hesapladığı ve bu hesaplamaların faaliyet raporlarına yansıdığı görülmektedir. Hatta bazı ülkeler bu raporların yıllık hazırlanmasını yasal olarak zorunlu hale getirmiştir. Hazırlanan bu raporlar ülkelerin vergi harcamalarına verdikleri önemi göstermelerinin yanında bütçe eklerinde de yer almasını yasa gereği sağlamıştır. 1959 yılında ilk olarak Almanya vergi harcaması raporu hazırlamıştır. Almanya'yı sırasıyla 1968'de ABD, 1978'de İspanya, 1979'da İngiltere ve Kanada, 1980'de Fransa ve 1997'de Hollanda gibi OECD ülkeleri takip etmiştir. AB grubu ülkelerden Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Fransa, Portekiz, İspanya, Türkiye ve ABD başta olmak üzere OECD ülkelerinde vergi harcama raporu ve/veya tahmin tutarları ve listesi hazırlanması yasal bir zorunluluk olarak uygulanmaktadır. OECD ülkelerinin genelinde vergi harcama raporları ile bütçe süreci birbirini takip eden iki önemli unsurdur (Gelir Politikaları Genel Müdürlüğü, 2018: 1).

Vergi harcamaları çeşitli şekillerde olabilmektedir. Bunlar (OECD, 1996: 10);

- İstisnalar: Vergi tabanından istisna edilen gelirdir.
- İndirimler: Vergilendirilebilir gelire ulaşmak için brüt gelirden düşülen tutarlardır.
- Mahsuplar: Vergiden düşülebilir tutarlardır. Bu tutarların ödenecek vergiyi aşmasına izin verilmediği takdirde; bunlara "boşa gidenler" denir. Mahsup edilecek tutarın "ziyan" olmaması halinde, ödenecek verginin fazlası mükellefe iade edilir.
- Vergi Kolaylığı: Bir vergi mükellefi veya iş grubu için daha düşük bir vergilendirme oranı uygulanmasıdır.
- Vergi Ertelemesi: Vergi ödemesinin ertelenmesi şeklinde bir kolaylıktır.

Bunlardan herhangi biri olarak görülen vergi harcamalarının tanımlanması bir sınıflandırma çalışmasıdır. Vergi sistemindeki hükümler bir kıyaslama niteliğindedir veya normlara bölünür ve bu normdan sapmalar belirlenir. Bu norm genellikle oranın yapısı, muhasebe sistemi, zorunlu ödemelerin düşülebilirliği, yönetim kolaylaştırmaya ilişkin hükümler ve uluslararası mali yükümlülüklerle ilişkin hükümler dahildir. Vergi sistemi bu kriterden saparsa, bir vergi harcaması vardır anlamına gelir (OECD, 1996: 10).

Vergi harcamaları hem sosyal hem de ekonomik amaçlarla yapılmaktadır. Sosyal devletin öncelikli görevi, bireyin ve toplumun refahını sağlamaktır. Bazı durumlarda devlet kamunun yararına olacağı durumlarda vergi alacaklarından vazgeçtiği ya da indirim yaptığı durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Vergi indirimleri kalkınmayı ve büyümeyi destekleyici bir politika olarak uygulanabilmektedir. Sosyal refahı artırmanın yanı sıra ekonomik büyüme için yatırımları ve üretimi artırmak üzere vergi indirimleri uygulanmaktadır. Ekonomik amaçlı vergi harcamaları, vergi indirimleri yoluyla sermayeyi yatırımcıların elinde bırakarak tasarrufların artmasına ve bu tasarruf artışları ile yatırımlar için yeterli sermaye birikiminin sağlanmasına destek olmayı amaçlamaktadır (Balkaya -Akça, 2000:52).

Vergi harcamalarının, vergi sistemindeki boşlukların kibarca tanımlanması olarak ifade eden Stiglitz'e göre, bu davranışın, vergi harcamalarının doğrudan nakit sübvansiyonlarla veya transfer ödemeleriyle değiştirilmesine yönelik siyasi bir tercihi yansıtmaktadır. Devlet belirli bir grup veya faaliyete mali bir avantaj sağlarken, bunu kamu parasını harcayarak yapıyormuş gibi görünmektense dolaylı olarak yapmayı tercih etmektedir. Çünkü vergi harcamalarının izlenmesi, denetlenmesi veya soruşturulması nispeten daha zordur (Stiglitz, 2000:679).

Vergi harcamalarının özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Gelir Politikaları Genel Müdürlüğü, 2007:2):

- Vergi harcamaları; belirli bir ekonomik faaliyeti, bir bölgeyi veya belirli bir vergi mükellefi grubunu desteklemeyi amaçlar.
- Vergi harcamaları; vergi indirimleri, istisnalar veya muafiyetler uygulayarak hedeflerine ulaşır.
- Vergi harcamaları da kamu harcamalarına bir alternatiftir.

- Vergi harcamaları günümüzde ülkelerin ekonomik kalkınma ve refah seviyelerinin artırılması amacıyla politika yapıcılar tarafından kullanılan önemli bir maliye politikası aracıdır.
- Vergi harcamaları sosyal adaletin sağlanması ve gelir dağılımında daha adil bir sistemin iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Vergi harcamalarının ekonomik etkileri mikro ve makro ölçekte incelenebilir. Mikro özellikli etkileri, bu harcamalardan elde edilen ek gelirin kullanımı ile ilgilidir. Vergi harcamalarının var olma nedeni daha önce de belirtildiği gibi sosyo-ekonomik nedenlere dayanmaktadır. Bu bağlamda sosyal amaçlı vergi harcamaları gelir transferleri olarak tanımlanırken, ekonomik amaçlı vergi harcamalarının bir tür teşvik aracı olma özelliği bulunmaktadır. Dolayısıyla vergi harcamalarının mikroekonomik etkileri, vergi harcamalarının hedeflerine göre farklılık göstermektedir. Vergi harcamaları, genel kamuya değil, yalnızca vergi mükelleflerine yönelik harcamalar olduğundan, mikro ekonomik etkilerinin belirleyicisi birbirinden kolaylıkla farklılık gösterebilen mükellef davranışlarıdır. Vergi harcamalarının makroekonomik etkileri bir bütün olarak milli gelirle doğrudan ilişkilidir. Milli gelir hesaplamaları içerisinde negatif etkiye sahip olan vergi harcamaları, kamu ve özel ekonomi ayrımı kapsamında değerlendirildiğinde, kamu ekonomisinden özel ekonomiye bir nevi aktarım anlamına gelmekte ve bir çeşit çarpan etkisi yaratmaktadır (Saraç, 2010: 271).

1.5.1.2. Vergi Harcamalarının Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Etkileri

Vergi harcamaları, maliye politikasının önemli bir aracı olmakla birlikte ekonomik amaçların yanı sıra farklı amaçlara da hizmet etmektedir. Vergi harcamalarının ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyal kültürel etkileri de vardır. Devlet ekonomik ve sosyal hedeflerine ulaşmak için kullandığı kamu harcamalarının yerine vergi harcamalarını da kullanabilmektedir. Vergi harcamaları bir anlamda kamu harcamalarının alternatifidir denilebilir. Devlet, bazı sektörler bazı ayrıcalıklar tanıyarak ekonomik ve sosyal açıdan katkıda bulunabilir. Devlet, sektörün talebi doğrultusunda çözüm odaklı politikalar üretmektedir. Devlet kamu harcaması yaparken hazineye ekstra bir yük ve gelir kaybı oluşturmaktadır. Diğer taraftan bazı vergi harcamaları (vergi tatilleri, vergi erteleme), gelirin gelecekte ki bir tarihe ertelenmesine ve mükelleflerin borçlarının ötelenmesine neden olur. Böylece vergi harcamaları, devletin mükelleflere

sağladığı faizsiz borç olarak tanımlanabilir (Özkara, 2004: 1). Devletin bir nevi maliye politikası aracı olarak gördüğü vergi harcaması, ülke ekonomisini korumak ve geliştirmek için ekonomiye müdahale etmektedir. Bazı sektörlerde yatırımları artırmak veya yatırım indirimi uygulamak, faiz oranlarının düşürülmesi gibi politikalarla milli gelir ve refah düzeyinde artış sağlamaktadır.

Kamu yararı ve toplumsal fayda sağlamak adına uygulanan negatif yönlü vergi harcamaları da bulunmaktadır. Devlet, vatandaşların sağlığına zarar verdiği düşüncesiyle bazı maddelerin (alkol, tütün gibi) kullanım oranlarını azaltmak için KDV, ÖTV gibi dolaylı vergi oranlarını artırarak bu tüketim mallarının kullanılmasını azaltmayı hedeflemektedir. Bu şekilde devlet vergi harcamaları ile piyasa ekonomisine müdahale edebilmektedir (Gülmez, 2003: 12). Vergi harcamalarının kullanımında ekonomik hedeflere ek olarak, bazı sosyal hedefler de takip edilebilir. Vergi harcamaları gelir ve servet dağılımının düzenlenmesi, sosyal güvenlik aileyi korumak, eğitimi korumak, insan ve hayvan sağlığını korumak, gelenek ve görenekleri korumak sektörün devamını sağlamak, dernek ve vakıfların kurulmasına ve gelişmesine yardımcı olmak, sporu geliştirmek gibi amaçlar gerçekleştirilmeye çalışılır (Arcagök, 2002: 63).

Vergi Harcamalarının kültürel boyutu Kanunun 18. Maddesinde belirtilmiştir. İlgili Kanun maddesinde “Müellif, mütercim, heykeltıraş, hattat, ressam, bestekâr, bilgisayar programcısı ve mucitlerin ve bunların kanuni mirasçılarının şiir, hikâye, roman, makale, bilimsel araştırma ve incelemeleri, bilgisayar yazılımı, röportaj, karikatür, fotoğraf, film, video band, radyo ve televizyon senaryo ve oyunu gibi eserlerini gazete, dergi, bilgisayar ve internet ortamı, radyo, televizyon ve videoda yayınlamak veya eserlerini kitap, CD, disket, resim, heykel ve nota halindeki eserleri ile ihtira beratlarını satmak veya bunlar üzerindeki mevcut haklarını devir ve temlik etmek veya kiralamak suretiyle elde ettikleri hasılat Gelir Vergisinden müstesnadır” denilmektedir. Sanatçıların gelir vergisinden muaf tutularak, kültürel faaliyetlerin artması amaçlandığı için vergi harcaması kapsamına dahil edilmiştir.

1.5.2. Vergilendirmede Adalet İlkesi

Adalet kavramı hukuksal açıdan en çok tartışılan ve tanımlanması zor olan bir kavramdır. Farklı zamanlarda farklı insanlar tarafından birçok tanımlamaya rastlamak

mümkündür (Güriz, 1990: 15). Adaleti, en yalın haliyle “olması gereken” şeklinde tanımlamak mümkündür. Ama olması gerekenin ne olduğu konusu toplumların değer yargılarına göre değişmekte ve bu da tanımlı belirsiz kılmaktadır (Soydan, 1998: 81). Vergilemede adalet konusu da aynı şekilde yer, zaman ve toplumlara göre farklılık gösterebilmektedir.

Vergide adalet ilkesi, vergi politikasının temel prensiplerinden birisidir. 1982 Anayasasının 73/1 maddesinde, “herkes ödeme gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür” ifadesi yer almaktadır. Bu madde ile herhangi bir sınıf farkı gözetilmeksizin, ödeme gücü göz önünde bulundurularak adaletli bir vergi sisteminin varlığına işaret edilmektedir.

En basit tanımıyla vergi adaleti, vergi ödemekle yükümlü olan kişiler arasında vergini adil ve dengeli bir biçimde dağıtılmasıdır. Literatürde vergi yükünün mükellefler arasında hangi kriterlere göre dağıtılması gerektiği konusunda fayda ve mali güç olarak iki yaklaşım bulunmaktadır. Günümüzde vergilerin fayda yaklaşımı açısından uygulama imkanı bulunmadığından, vergilerin mali güç yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. Vergi yükümlüsü olanların mali gücü gelir, servet ve harcamalarına göre belirlenmektedir (Kılıç, 2018: 409). Vergide adalet; ilgili yasal düzenlemeler yapılırken kanun koyucunun adalet anlayışına ve temel vergi ilkelerine göre tasarlanmaktadır. Böylece hem teoride hem de uygulamada adaletin sağlanması önemlidir. Vergi kanunlarının adil bir şekilde hazırlanması ve yine uygulama aşamasında bu adaletin uygulanmasında hassas davranılması gerekmektedir (Akdoğan, 2005: 205).

1.5.3. Mali Güce Göre Vergilendirme İlkesi

Vergilendirme, devletin sahip olduğu gücü gösteren en önemli göstergelerden birisidir. Hukuk devleti ve aynı zamanda sosyal devlet olmanın en önemli prensiplerinden birisi vergilendirmenin adil bir şekilde yapılması ve bunun da yasal düzenlemelerle desteklenmesidir. Vergi yükümlüsü olanlar, sahip oldukları maddi imkanlarının bir kısmından mali güçleri oranında vazgeçmek durumunda kalmaktadır. Devlet yaptığı düzenlemeler ile kişilerin hem ekonomik hem de kişisel durumlarını göz önünde bulundurarak hukuki güvencenin yanı sıra ekonomik ve sosyal anlamda da vergilendirme

de adaleti uygulamayı hedefler. Bu aynı zamanda vergilendirmede eşitlik ilkesinin de bir sonucudur (Budak, 2010: 121).

Anayasa da herkes mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür ibaresi yer almaktadır. Ama mali gücün net bir tanımı yapılmamaktadır. Anayasada tanımı yapılmamış olan mali güç; vergi ödeme gücü kavramıyla paralellik arz etmekte ve vergi yükümlüsünün sahip olduğu toplam ekonomik değerler olarak anlaşılmaktadır. Vergilemede eşitliği sağlamayı hedefleyen bu ilke ile mali gücün artması vergi yükünün de artması anlamına gelmektedir.

Vergi ödeme gücünün tespitinde kullanılan temel ölçüt mali güç ve ödeme gücü olarak belirtilmektedir. Ödeme gücü, kişilerin asgari geçim indiriminin üzerinde kalan gelirlerini kapsamaktadır. Bu haliyle ödeme gücü tüketim harcamaları ve servet dışında değerlendirilmektedir. Mali güç ise kişinin sahip olduğu gelirin yanı sıra, tüketim ve servetini de kapsamaktadır. Bu açıdan mali gücün daha kapsamlı olduğu ve sosyal devletin gereği olan ilkelerle örtüştüğünü söylemek mümkündür. Aynı zamanda bu durum mali gücün ekonomik anlamda daha kapsayıcı olduğunu ve vergide adalet ve etkinlik bakımından daha uygun olduğu söylenebilir (Gökçay, 2017: 114).

1.5.4. Vergi Yükünün Adaletli ve Dengeli Dağılımı İlkesi

1982 Anayasa'sın da ilk defa “vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır” ibaresine yer verilmiştir. Adil ve şeffaf olarak uygulanması gereken vergi uygulamaları, çifte vergilendirme ve vergi kaçakçılığının önlenmesi için önemli bir ilke olmaktadır. Aynı zamanda verginin ödeme gücüne göre alınması ile vergi yükünün adil ve dengeli dağılımı desteklenmektedir.

Devlet sosyal ve ekonomik görevlerini yerine getirirken ihtiyaç duyduğu mali kaynakların tedarikinde adalet, eşitlik ve genellik ilkeleri ile uyumlu kanunlar hazırlar. Geliri az olanlardan daha az vergi alınmasına önem gösterilir. Kanun yapma yetkisine sahip olan yasama organı, kişilerden alınacak vergi vb. diğer yükümlülüklerde hangi oranlarda indirim yapılacağını veya almama kararını verebilir. Bu nedenle nispi vergisel yük dağılımının nasıl olması gerektiği parlamentoda görev yapan milletvekillerinin çoğunluğunun görüşlerine göre şekillenir. Böylece kişilerin mali güçlerine göre

vergilendirilmesi vergilendirmedeki üst sınırı ifade ederken verginin adil ve dengeli dağılımı vergilemenin alt sınırını oluşturmaktadır (Tekbaş, 2010: 167).

1.5.5. Vergilendirmede Kanunilik İlkesi

Hukuk devleti olmanın gereği sayılan verginin kanuniliği ilkesi temelini Anayasa'dan almaktadır. Anayasa'nın 73. maddesinin 3. fıkrasında yer alan “vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler kanunla konulur, kaldırılır ve değiştirilir” hükmü ile verginin kanuniliği ilkesi ifade edilmektedir. Maddi ve şekli olacak şekilde anayasanın, yasama organına tanıdığı “vergiye ilişkin” kanun yapma yetkisi bireyler açısından bir güvence, yetkili organ açısından ise bir zorunluluktur (Güneş, 2003: 196).

Vergilendirmede kanuniliğin amacı hukuk devleti olmanın gereği olarak keyfiliğin önüne geçmektir. Kanunilik ilkesi, genel olarak yönetilenlerin anayasalarda üstün bir kavram olarak yer alan bireysel hak ve özgürlüklerinin korunmasında özel önem, güvence ve istikrar isteyen konulara ilişkin olan ve hukuk devleti ilkesinin gereklerinden doğarak kamu hukukunun ve anayasa hukukunun biçimlendirdiği pekiştirici nitelik taşıyan bir ana ilke olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2000: 8).

1.6. VERGİNİN TARİHSEL SÜREÇTE GELİŞİMİ

Vergi, tarihsel süreç içerisinde değişik tarihlerde değişik isimlerle her dönem alınmıştır. Mezopotamya ve Mısır vergilerin ilk uygulandığı ve ortaya çıktığı uygarlıklar olarak bilinmektedir. Yine M.Ö. 3500'li yıllarda Sümer tabletlerinde vergilerden yük olarak bahsedilir. Bu baskıcı rejimlerde kral, kendi kaynaklarını kamu hizmetlerine ayırmadığı için vergiyi zorunlu kılmıştır. Nakdi ekonominin uygulanmaya başlanmadığı dönemlerde vergiler aynı olarak tarım ürününün belli bir kısmının krala verilmesi veya vergi yükümlülüklerinin emekle karşılanması şeklinde anayasalarda belirtilmiştir. (Salaine, 2003:2).

Kanunsuz vergi olmaz anlayışı ile yazılı hukuka giriş yapan vergi, günümüzün demokrasi anlayışına benzetildiği Magna Carta “Verginin Yasallığı” ile ilk yazılı özgürlük bildirgesi olarak tarihe kaydedilmiştir. Dönemin İngiltere Kralı John Locland ile ülkenin büyük toprak sahipleri arasında 1215 yılında yapılan ve ödeyenin rızasının yanı sıra bireylerin temel özgürlüklerinin düzenlenmesini öngören bu anlaşma ile kralın

vergileme yetkisi sınırlandırılmış ve keyfi uygulamalara son verilmiştir (Şenyüz vd., 2013: 81).

Cumhuriyetin ilan edileceği yıllarda Öşür, Temettü (gelir), Müsakkafat (bina), Ağnam (hayvanlar) gibi vergilerden oluşan basit ve adaletsiz bir vergi sistemi yürürlükteydi. Cumhuriyetin ilanından sonra Osmanlı Vergi Sisteminin yerini Avrupa devletlerinin uyguladığı vergi sistemlerine bırakma süreci başlamıştır. İlk olarak 1925 yılında tarım ürünlerinde aşar vergisi kaldırılmıştır. Bu reform Cumhuriyet Tarihindeki ilk vergi reformu olarak kabul edilebilir (Bilici, 2015: 3).

1.6.1. İktisadi Doktrinlerin Vergi Politikaları

İktisat bilimi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlunun yeryüzünde var olduğundan beri çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için elindeki ürünleri üretmek, biriktirmek, ticaretini yapmak ve korumak gibi özünde ekonomik nitelikte çeşitli faaliyetlerde bulunduğu şüphesizdir. Üretim ve tüketimin başından itibaren ekonomi vardır. Bu bölümde temel ekonomik yaklaşımların vergiye bakış açısı ve vergi politikaları hakkında bilgi verilmektedir.

1.6.1.1. Merkantilizm ve Vergi Politikaları

Devletin ekonomiye müdahalesini savunan ilk iktisadi doktrin merkantilizmdir. Zengin ve güçlü bir devlet inşa etmek amacıyla olan merkantilist yaklaşımda, bunu gerçekleştirmenin yolu da para ve serveti devletin elinde toplamaktan geçer. Müdahaleci bir iktisadi politika izleyerek zenginliği artırmanın yolu ise gümüş ve altın biriktirmektir. Devletin ekonomiye müdahalesini savunan ilk iktisadi yaklaşım olan Merkantilist dönemde (1450-1750) devlet harcamaları önemli ölçüde artmış ve devlet daha fazla gelir kaynağına ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle devlet harcamalarının finansman kaynağı olarak görülen vergiler bu dönemde özellikle önem arz etmektedir.

Merkantilizmin özü devlet yönetimine dayanmaktadır ve iktisat politikası, hem ekonominin hem de devletin birlikte büyüüp güçlenmesini sağlayacak temel bir araç olarak görülmüştür. Bu dönemde güçlü olmanın ölçütlerinden biri de hazinein büyümesiydi ve bunun için dış ticaret dengesinin pozitif olması yani ihracatın olması gerektiği için hükümdar ile tüccar arasında çıkar birliği vardı. (Savaş, 1997:138).

Merkantilistler arasında vergi konusunu bilimsel anlamda ele alan ilk kişi William Petty'dir. Petty, 1662'de yayınlanan "Vergiler ve Bağışlar Üzerine Bilimsel Bir İnceleme" adlı eserinde vergiler ve vergi politikası konusundaki görüşlerini dile getirmiştir. Petty'ye göre vergilendirmede temel ilke, herkesin serveti ve gelir kaynağına göre devlete katkıda bulunması olmalıdır. Vergilendirmede adaletin göz ardı edilmemesine de dikkat çeken Petty, "insanları en çok kızdıran şeyin komşularından daha fazla vergi ödemeleri" olduğunu belirtmiştir (Şen-Sağbaş, 2020: 86-87)

Petty, vergileri artırma konusunda tüketim vergilerinin sadık bir savunucusu olmuştur. Genel olarak, vergilerin listelediği çeşitli kamu ücretlerini karşılamaya yeterli olması gerektiğini tavsiye etmiştir. Ayrıca yatay olarak eşit, düzenli ve orantılı olması gerektiğinden bahsetmiştir. Anket vergilerini son derece eşitsiz olmakla ve bira üzerindeki tüketim vergisini yoksulları aşırı derecede vergilendirmekle suçlamıştır. Vergileri daha adil bir şekilde artırmak için çok daha yüksek kaliteli istatistiksel bilgiler önermiştir. İthal mallar vergilendirilmelidir, ancak bu, onları yerli ürünlerle aynı seviyeye getirecek şekilde yapılmalıdır. Bu dönemde ekonomilerin hayati bir yönü, takas ekonomilerinden para ekonomilerine dönüşüyor olmalarıdır. Bununla bağlantılı olarak ve para kıtlığının farkında olan Petty, ulusal servetin %1'inden az olduğunu tahmin ettiği altın veya gümüş dışında vergilerin ödenmesini tavsiye etmiştir.

Merkantilist yaklaşımda genel olarak vergiler, devleti zenginleştirmenin ve güçlendirmenin bir aracı olarak görülmüştür. Diğer araçlar arasında vergiler de ülke lehine dış ticaret fazlası yaratma aracı olarak kullanılmış; bir yandan ihracata konu olan mallar vergilerle teşvik edilirken diğer yandan ithalat sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Merkantilistler, güçlü bir devletin olmazsa olmazı olarak gördükleri nüfus büyüklüğünü teşvik etmek için vergilerden de yararlandılar (Şen-Sağbaş, 2020: 89).

1.6.1.2. Fیزیokrasi ve Vergi Politikaları

1450-1750 yılları arasında Fransa da ortaya çıkan ve 'doğanın egemenliği' anlamına gelen Fیزیokrasinin hakim düşüncesini 'doğal düzen' oluşturmaktadır. Fیزیokratlara göre, ekonomik yaşama hakim olan doğal düzenin devam edebilmesi için, devlet, sosyal ve ekonomik hayata müdahale etmemelidir. Devletin rolü, düzenin sağlanması için gerekli tedbirleri almasıdır.

Liberalizmin temellerini atan fizyokratlar, devlet müdahalesinin olmadığı, doğal kanunlarının hakim olduğu tam serbest düzenin savunucuları oldular. Fizyokratlara göre tüm dünyada doğal bir düzen vardı ve bu dünya doğal düzen ve yasaların egemenliği altındaydı. İnsanlar kendi akıl ve vicdanlarına göre serbest bırakıldıklarında doğal düzene dönerlerdi (Ülgen, 2000: 89). Bu doktrinde, toprak sahiplerinin elde ettiği rant, toprağın üretiminde kullanılması gerekli olmayan bir fazlalık olarak görülüyordu. Vergilendirmeye uygun olan tek gelir türü, ev sahipleri tarafından alınan kiradır. Kiradan alınan bu tek vergi, vergi tahsilat maliyetlerini en aza indirmeyi amaçlıyordu (Alp ve Karakaş, 2011: 9).

Fizyokratların vergi ve vergi politikasına ilişkin görüş ve önerilerini aşağıdaki gibi özetlenebilir (Şen-Sağbaş, 2020:92).

- Tek vergi ve dolayısıyla tek vergili sistem tercih edilmelidir.
- Verginin tek kaynağı tarım sektörü olmalıdır. Çünkü tarım sektörü ekonomide en verimli ve dolayısıyla net gelir yaratan tek sektördür.
- Tek vergi sistemine geçiş, vergi tarh ve tahsilat maliyetlerini azaltacağından, tahsil edilecek vergiler devletin ihtiyacını karşılamaya yetecek düzeyde olacaktır.
- Tek vergili sistem; vergilemenin basit, açık, verimli, ekonomik ve adil olmasını sağlayacaktır.
- Net gelir getiren bir sektör olan tarım sektörüne tek bir vergi verilmesi, toplum kesimleri üzerindeki haksız vergi yükünü azaltacaktır.
- Vergi yükünün azaltılması ekonomiyi canlandıracak ve nihayetinde net geliri artıracaktır. Net gelirdeki bir artış, vergi gelirlerinde de bir artışa neden olacaktır.
- Tek vergili sistemde genelde adil gelir dağılımını, özelde de adalet sağlamak daha kolaydır.

1.6.1.3. Klasik Yaklaşım ve Vergi Politikaları

Klasik iktisat yaklaşımı 1723-1790 yıllarında ortaya çıkan ve piyasa düzenini önemseyen “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” felsefesi ile ön plana çıkan bir yaklaşımdır. "Görünmez el" kavramıyla birlikte bireysel çıkarlar ön planda tutularak ekonomiye müdahale edilmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu yaklaşıma göre devlet, savunma gibi yalnızca kendisini doğrudan ilgilendiren ve piyasanın işleyişine yardımcı olan hizmetleri üstlenmelidir (Zarakolu, 1981: 18-19). Devlet müdahalesine karşı oldukları için piyasaya müteşebbis gücü tesis edecek hiçbir müdahaleye izin vermemişler ve devletin görevlerini çok sınırlı belirlemişlerdir. Klasiklerin devlete yüklediği görev, “jandarma devlet” görevidir. Zorunlu bir kötülük olarak gördükleri devleti; güvenlik, savunma, adalet ve diplomasi görevlerini yerine getirecek ve hiçbir şekilde piyasaya müdahale etmeyecektir. Devlet sınırlı bir alanda mal ve hizmet üreteceği için harcamaları bu çerçevede sınırlandırılacak ve bu harcamaların finansmanında özel kişi ve kuruluşlardan cüzi bir miktar vergi alacaktır (Eker vd., 1994:22).

Klasik iktisatçılar, bir maliye politikası aracı olarak küçük bir denk bütçeden yanadırlar. Buna göre bütçe açığı kadar bütçe fazlası da olumsuz algılanmaktadır. Çünkü bütçe fazlası, özel tasarrufların daralması pahasına sağlanmaktadır. Bu da toplam yatırım hacmini azaltacak ve dolayısıyla ekonominin uzun vadeli gelişimini olumsuz etkileyecektir (Orhan, 1989:64). Klasik iktisatçılar, vergilendirmenin mali amacı dışındaki işlevlerine odaklanmamışlardır. Başka bir deyişle, Klasikler vergilendirmenin mali olmayan amaçlar için kullanılmasına karşıydı. Klasikler, verginin yalnızca "besleyici bir hazine kaynağı" olması gerektiğini savunmuşlardır (Dikmen, 1995:26).

Klasik devlet anlayışı, başka hiçbir amacı olmayan tarafsız bir vergi politikasından yanadır. Vergi tarafsızlığından uzaklaşırsa, ekonomik hayata müdahale için bundan yararlanmanın mümkün olacağı anlamına gelir. Klasik anlayış buna karşı olup, iktisadi faaliyet alanının özel mülkiyet ve serbest rekabet esaslarına dayalı özel teşebbüslere bırakılmasından yanadır. Devlet sadece güvenlik, adalet vb. asli görevlerini yerine getirebilmek için vergiye ihtiyaç duyabilir. Ancak vergi, devlete asli görevlerini yerine getirmesi için gerekli mali imkânları sağlamak dışında herhangi bir amaç için kullanılmamalıdır. Çünkü bu durumda devlete ekonomiye müdahale etmesi için bir araç

verilmiş olmaktadır. Ancak klasik anlayışta devlete asli görevleri dışında herhangi bir faaliyet alanı tanınmamaktadır (Edizdoğan, 1998:57-58)

1.6.1.4. Keynesyen Yaklaşım ve Vergi Politikaları

Keynesyen yaklaşım, 1929 Büyük Buhran'dan sonra 1936 yılında yayınlanan "Para, Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi" adlı çalışmasına dayanmaktadır. Keynes, ekonomik istikrarın sağlanmasında devletin aktif rol oynaması gerektiğini ve özellikle durgunluk dönemlerinde maliye politikası araçlarıyla müdahalede bulunmanın önemli olduğunu savunmaktadır. Keynes, klasik iktisatçıların savunduğu pek çok düşünceye meydan okumuş, ekonomide devrim niteliğinde yeni bir dönemi başlatmıştır (Keynes, 1964: 5).

Keynes, devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini, vergi ve harcama yetkilerini kullanarak yaşanan sorunları çözmesi gerektiğini söyleyen ilk iktisatçıdır. Keynes'e göre ekonomik durgunlukta mal ve hizmetlere olan talep arzın çok altına düşerek işsizliği ve üretimde düşüşü tetikler. Ekonomiye müdahale edilmezse bu döngü kendi kendini besleyeceği için durum daha da kötüleşecektir. Ekonominin "hayvani ruhu" ortadan kalkar ve cesareti kırılan girişimciler ve tüketiciler harcamalarını azaltır. İşsizlik arttıkça talep azalır, istihdam, üretim ve fiyat kısır döngüsü ekonomiyi deflasyon sarmalına çekerek kalıcı bir durgunluğa yol açacaktır. Ekonominin bu durgunluk ve resesyondan çıkabilmesi için devlet (hükümet) müdahalesi gerekmektedir. Hükümet, arz fazlası ve kullanılmayan kapasiteye kıyasla talepteki boşluğu doğrudan veya dolaylı olarak doldurursa, ekonomiyi dengeye getirebilir. Bunun için devletin harcama yapması gerekmektedir. Ortaya çıkan bütçe açıkları kriz sonrasında kapatılabilir (Roubini ve Mihm, 2011: 171).

1.6.1.5. Monetarizm ve Vergi Politikaları

Monetarizm (Parasal görüş) 1960'lı yıllardan sonra Keynesyen iktisada tepki olarak Chicago Okulu ileri gelenlerinden Milton Friedman tarafından geliştirilmiştir. Maliye politikasının etkin olmadığını ileri süren Monetaristler vergi oranlarının düşürülmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Parasalcılar, serbest mübadeleyi sağlamak için devlet müdahalesinin sınırlandırılmasını savunsalar da tamamen ortadan kaldırılmasını

istemiyorlardı. Friedman, piyasa sisteminin işleyişini bozmadan, belirli bir gelir düzeyinin altında olan ve yoksul kabul edilenlere yardım edilmesinin gerekliliğini kabul etmiştir. Bu amaçla Negatif Gelir Vergisi sisteminin uygulanmasını önermiştir. Bu sisteme göre fakirlerden vergi alınmayacağı, devlet tarafından kendilerine yardım edileceği ve bu yardımların özel hayır kurumları ve özel ailelere ek olarak yapılacağı kabul edilmiştir (Friedman, :1985, 52).

Friedman, dolaylı vergilere karşı çıkmış, stopaj yönteminin uygulandığı vergi sistemini en iyi vergi sistemi olarak kabul etmiştir. Friedman'a göre stopaj yöntemi, vergiyi doğuran olay ile verginin tahsilatı arasındaki sürenin kısaltılması ve vergi gelirlerinin artması açısından daha etkilidir. Ayrıca, Friedman artan oranlı vergi uygulamasına karşı çıkarak, sabit oranlı vergi uygulamasının daha uygun olduğunu savunmuştur. Monetaristler ise, vergi politikasının etkin bir politika aracı olmadığını savunarak, tek etkili politika aracının para politikası olduğunu iddia etmişlerdir (Şen-Sağbaşı, 2017: 99-102).

1.6.1.6. Kamu Tercihi Teorisi Yaklaşımında Vergi Politikaları

Kamu Tercihi Teorisi, 1919-2014 yıllarında ortaya çıkan ve özellikle 1970'li yıllarda güç kazanan, siyasi süreçte alınan karar ve uygulamaları iktisat biliminin kullandığı yöntem ve varsayımlara dayalı olarak açıklayan siyasi ve aynı zamanda ekonomik bir yaklaşımdır. İktisat biliminin bir nevi politik analizini yapan bir yaklaşımdır. Bireyci yönetime sahip olan kamu tercihi teorisi, siyasi partiler ve yerel yönetimler gibi organik birimlerden ziyade, siyasi faaliyete katılan, karar veren ve seçimler yapan somut bireylere dayanmaktadır (Aktan, 2007c: 2).

1960'lı yılların başından itibaren kamu tercihi iktisatçıları, piyasa ekonomisinin yetersiz olduğunu ancak kamu ekonomisinin de yetersiz olduğunu savunmuşlardır. Piyasa ekonomisinin başarısızlığı teorisine karşı kamu ekonomisinin başarısızlığı teorisini geliştirmişlerdir. Kamu tercihi teorisini savunanlara göre devlet; tekelleri destekleyen, girişimciliği yok eden, tercih alanını daraltan, gereksiz hizmet kalemleriyle kaynakları israf eden müdahaleci bir örgüttür. Piyasa ekonomisi, bireysel ekonomik özgürlüğün gelişmesi için ön koşuldur ve teori, devletin klasik koruyucu modelden hizmet sağlayıcı modele geçmesi gerektiğini öne sürmektedir (Arslan, 2010: 33).

Kamu Tercihi Teorisi, vergi konusuna politik bir bakış açısıyla bakar. Bu yaklaşıma göre vergilendirme politik bir meseledir. “Temsil ettiği bölgeden daha fazla vergi toplayıp daha az harcamak isteyen bir siyasetçi yoktur” (Şen-Sağbaş, 2020:113). Kamu tercihi teorisyenleri, vergi mükelleflerinin vergiyle ilgili davranışlarını da incelemişlerdir. Kamu tercihi teorisyenleri, vergi indirimleri, vergi istisnaları ve muafiyetleri gibi uygulamaların mükellefleri vergiden kaçmak için gereksiz ve verimsiz işlere girişmeye teşvik edecek bir zemin oluşturacağını belirtmişlerdir. Örneğin, ABD'de konut kredilerinde ödenen faizin vergiden düşülebileceğine dair bir yasa çıkınca, ihtiyaç olsun ya da olmasın herkes nereye giderse gitsin kiralamak yerine ev almışlardır. Bu da kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olmuştur. Holcombe ve Buchanan gibi düşünürler, farklı faaliyetlerle ilgilenen bir vergi sisteminin farklı çıkar gruplarını ve lobicilik faaliyetlerini başlattığını ileri sürerler. Çünkü lobicilik, her türlü gelirin vergilendirileceği varsayımıyla hareket ettiği gibi, basit ve evrensel yasalarla da tüm bireyleri kapsayacağını varsayar. Bu düşünceler doğrultusunda tüm mallara aynı oranda tek oranlı gelir vergisi veya satış vergisi uygulanmasının lobicilik faaliyetlerini azalttığını belirtmişlerdir (Portbaba, 1998:189).

1.6.1.7. Arz Yönlü İktisadi Yaklaşım ve Vergi Politikaları

1980'lerin başında Arthur Laffer ve bazı iktisatçılar tarafından ortaya atılan ve "Arz Yönlü Ekonomi" olarak popülerlik kazanan teori, esasen Say Yasasının yeniden ortaya konmasıdır. Arz yönlü iktisatçılar, 1970'lerin ekonomik sorunlarının, toplam talebe yönelik olmasından buna karşın toplam arzın ihmal edilmesinden kaynaklandığını ve ekonomi politikalarının arz yönüne ağırlık verilmesi gerektiğini savunmuştur (Aktan,1991: 257). Arz Yönlü İktisat Yaklaşımının temelinde toplam arzı artırmak ve bunu sağlamak için vergi indirimleri uygulamak gerektiğidir. Özellikle marjinal vergi oranlarındaki değişimler ekonomik birimlerin kararlarını ve faaliyetlerini olumlu ya da olumsuz olmak üzere değiştirir (Keleher, 1982; 111). Bu değişimler, boş durmaya karşı çalışmanın görelî fiyatını, mevcut tüketimden ziyade gelecekteki tüketimin görelî fiyatı, ve bir piyasa ekonomisinde faaliyet göstermenin aksine kayıt dışı ekonomide faaliyet göstermenin görelî fiyatıdır.

Arz yönlü iktisatçılar, ekonomide vergi oranlarının yüksek olduğunu bu yüzden marjinal vergi oranlarının düşürülmesi gerektiğini ve bu sayede hem üretimin hem de

vergi gelirlerinin artacağı görüşünü öne sürmüşlerdir. Böylece marjinal vergi indirimi ile toplumda tüketim azaltacak birikimler artacak ve insanlar daha çok çalışmayı tercih edecek görüşü hakimdir.

1.6.1.8. Yapısalcı Yaklaşım ve Vergi Politikaları

Yapısalcı yaklaşım, 1950’li yıllarda Raul Prebisch’in öncülüğünde Latin Amerika ülkelerinin kalkınma ve azgelişmişlik sorunlarından yola çıkarak ekonomik kalkınma ve gelir dağılımı konularına odaklanan bir ekonomik yaklaşımdır. Özellikle kalkınmayı merkeze alan bu yaklaşım, gelişmekte olan ülke ekonomilerinde kalkınma sürecini hızlandıracak maliye politikalarının (vergi + kamu harcamaları politikası) uygulanması gerektiğini vurgulamakta ve dolaysız vergi ağırlıklı bir vergi politikasının izlenmesini önermektedir. . Yapısalcı yaklaşım açısından vergi adaletini bozmayan bir vergi politikası izlenmesi önceliklidir (Şen-Sağbaş, 2020:120). Prebisch, yakın ülkelerdeki doğal kaynaklardan elde edilen malların sanayiye kazandırılması için, ihraç edilen bu mallara vergi uygulanmasını ve ithal edilen mamul mallar üzerinden de gümrük vergisi alınmasını önermiştir (Prebisch, 1959: 263).

1.7. DÜNYADA ve TÜRKİYEDE VERGİ UYGULAMALARI

Dünya genelinde uygulanan çağdaş vergi politikaları, politika hedeflerinin çeşitliliğini gerektirir. Bu nedenle vergilendirme, sadece devlet harcamaları için gerekli fonların toplanması için değil, aynı zamanda gelirin yeniden dağılımı, ekonomik istikrarın sağlanması, kaynak tahsisine katkıda bulunması ve aynı zamanda ekonomik büyümenin desteklenmesi gibi makroekonomik hedeflerin gerçekleşmesini de amaçlamaktadır. Düzgün tasarlanmış bir vergi sisteminin amacı, arzu edilen maliye politikası hedeflerine en verimli şekilde, yani istenmeyen durumları sınırlayarak, vergi toplama maliyetini en aza indirerek ve ekonomik büyümeyi teşvik ederek ulaşmaktır. Vergilendirmenin etkinliği ve özellikle vergi yapısı, ekonomik büyüme ve mali konsolidasyonun sağlanmasında önemli rol oynamaktadır (Stoilova, 2017:1).

Dünya 21. Yüzyıldan itibaren hızlı bir şekilde değişmektedir. Dünyada küreselleşme ile birlikte sermayenin dolaşım hızının artması, uluslararası ticaret ve insan hareketliliği, bilgi ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler ülkeleri ekonomik, sosyal

ve kültürel açıdan bir araya getirmekte ve bütünleşme sürecini kaçınılmaz kılmaktadır (Kaul ve ark.,1999: 10). Uluslararası mal, hizmet ve üretim faktörlerinin mübadelesinin artan hacmi ve önemi, iletişim teknolojilerindeki hızlı ve sınırsız olanaklarla birlikte ülkelerin bağımsızlık düzeyleri ve uluslararası etkileri yeni boyutlara ulaşmıştır. Küresel entegrasyonun neden olduğu ülkeler arası bağımlılığın artması bazen olumlu (uluslararası ticaretin genişlemesi) bazen de olumsuz bazı durumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Birleşmiş Milletler, 2008: 5). Bu süreç ülkelere karşılaştırmalı üstünlük teorisine dayanan bir takım olumlu imkanlar sunarken, diğer yandan ekonomik, sosyal, ekolojik, güvenlik, terör ve yoksulluk gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan sorunların çözümü için ihtiyaç duyulan çözümler küresel ortamda birlikte hareket etmeyi zorunlu ve gerekli kılmıştır (Eser-Birinci,2013: 177-178). Bu amaçla kurulan ekonomik, siyasi, toplumsal uluslararası kuruluşlar üyesi bulunan ülkelerin menfaatlerini korumak amacıyla küresel alanda faaliyetlerde bulunmaktadır.

Küreselleşme, liberalleşme, uluslararası ticaret anlaşmaları ve yabancı sermayeyi çekme çabaları, birçok ülkeyi bazı vergi oranlarını ve tarifeleri düşürmeye teşvik etmiş, bu da kamu gelirlerinde düşüşlere yol açarak, genellikle emek pahasına uluslararası hareketli faktöre - finansal sermayeye - ayrıcalık tanınması ve artan oranlı bir vergi sistemi kurma veya güçlendirme ihtiyacının altını çizmektedir. Kamu harcama programları için öngörülebilirliğin bir ölçüsünü sağlamak ve vergi ve vergi dışı gelirlerin ve şarta bağlı yükümlülükler de dahil olmak üzere kamu varlıklarının ve yükümlülüklerinin mobilizasyonu için net hedefler belirlemek için orta vadeli mali çerçeve planları hazırlanmıştır. Uluslararası kuruluşlar, bu tür bir çerçeve geliştirmede ülkelere yardım etmeye hazır olmalı ve tüm donör ortaklar, bu ülkelere yardım sağlarken bunu dikkate almalıdır (<https://digitallibrary.un.org/record/609028> Erişim Tarihi: 06.10.2022).

Vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi kaçınılmazdır bununla birlikte ülkelerin vergi sistemleri de aynı değildir. Aynı ülkede bile dönemsel olarak vergi sisteminde değişiklikler oluyorken tüm ülkelerin aynı vergi sistemine sahip olmadığından, değişen koşullar, dönemler, ülkelerin yapıları gibi birçok faktöre bağlı olarak vergiler ve oranları ülkeler bazında değişiklik göstermektedir (Stoilova, 2017:1041).

Tüm ülkeler vergi yasalarını basitleştirmek, vergi idaresinin etkinliğini ve verimliliğini artırmak ve uygulamayı geliştirmek için çaba göstermelidir. Şeffaf, hesap verebilir ve yolsuzluktan arınmış bir sistemin geliştirilmesi de dahil olmak üzere kurumsal, teknik ve teknolojik kapasitelerin güçlendirilmesi tercih edilmelidir. Gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşlar, bu değişiklikleri üstlenen gelişmekte olan ve geçiş ekonomisi ülkelerine, özellikle kapasite geliştirme konusunda teknik yardım kaynakları açısından artan destek sağlamalıdır (Monterrey, 2002: 7).

1.7.1. Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) Vergi Uygulamaları

1776'da ABD'yi kuran 13 eyalet, 1789'da ayrı ayrı hazırlayıp onayladıkları anayasa ile federal bir devlet yapısını kurmuşlardır. Aynı anayasa ile kuvvetler ayrılığı ilkesi de kabul edilmiştir. Anayasanın öngördüğü federalizm çerçevesinde eyaletler ve federal yönetim kendi hukuki varlıklarını ve kendi yönetimlerini sürdürürler. Sonuç olarak, hem federal hükümet hem de eyalet hükümeti aynı coğrafi alan üzerinde yetkilidir. ABD federal sisteminde, idari otorite iki kaynaktan toplanmıştır: federal hükümet ve eyaletler. Yerel yönetimler, eyaletlerin yetki alanından doğar. Federal ve eyalet hükümetlerinin sınırları anayasa tarafından belirlenir. Devletler, federal hükümetin yetkileriyle çelişmeyen veya anayasa tarafından yasaklanmayan yetkileri kullanabilirler. ABD, Anglo-Sakson Hukukunun en önemli temsilcilerindendir. Vergilendirme alanında, federal hükümette olduğu gibi, eyalet hükümetleri ve yerel yönetimler de çeşitli düzeylerde yetkilere sahiptir. Federal hükümet tüm vergilerin yaklaşık 2/3'ünü, eyalet ve yerel idareler 1/3'ünü oluşturur (Demir ,2008: 276). Bu vergilerin toplanması ve ilgili kanunların uygulanması hazineye bağlı İç Gelir İdaresinin (Individual Revenue Service) (IRS) sorumluluğundadır.

ABD vergi sisteminde, federal hükümet ve eyaletlerin kendi vergilendirme yetkileri vardır. Yerel yönetimler de birçok vergiyi toplama yetkisine sahiptir. Bu açıdan bakıldığında ABD vergi sistemi, vergilerin tahsilatı açısından karmaşık bir yapıya sahiptir. Ancak bu karmaşık vergi yapısına rağmen genel olarak değerlendirildiğinde vergilerin düşük, istikrarlı ve adil olduğu açıkça ifade edilebilir (Sağdıç-Yıldız, 2020:20).

Önemleri nedeniyle, vergi politikası uzun süredir başkanlık yönetimlerinin odak noktası olmuştur. 1980'lerdeki sözde Reagan devrimi, politikada olmasa da teorikte,

hükümetin halka geri dönüşünü ve maliyet etkin hükümet programlarına yapılan vurguyu savunmuştur. Hükümet programlarının etkisi, maliyet ve faydalarla ölçülür. 2001'de George W. Bush, gelir vergilerini daha da düşürürken, Barack Obama vergileri yükseltmek için mücadele etmiş yine de, Bush'un vergi indirimleri büyük ölçüde devam etmiştir. Trump'ın 2017'deki Vergi Kesintileri ve İstihdam Yasası, gelir ve kurumlar vergisi indirimlerini yeniden vurgularken, Biden Amerika'nın şirketleri ve en çok kazananlar üzerindeki vergileri artırmayı teklif etmektedir (Peterson-Bair, 2022: 1).

ABD, küresel gayri safi yurtiçi hasılanın %25'ini oluşturmaktadır. En büyük 500 özel şirketin yaklaşık dörtte biri ile en büyük payının merkezi Amerika Birleşik Devletleri'ndedir (Fortune, 2021). ABD'nin ekonomik gücü, şirketlerin ötesine uzanmakta ve 724 ile dünyanın en fazla milyardere sahip ülke olmasıyla birlikte bireyleri de kapsamaktadır (Dolan ve diğerleri, 2021).

ABD, bu seviyelerin her birinde vergi uygulanan ayrı federal, eyalet ve yerel yönetimler vardır. Gelir, bordro, mülk, satış, sermaye kazançları, temettüleri, ithalat, mülkler ve hediyeler ile çeşitli ücretler üzerinden vergi alınmaktadır. 2020'de federal, eyalet ve yerel yönetimler tarafından toplanan vergiler, GSYH'nın %25,5'ine ulaşmış ve OECD ortalaması olan %33,5'in altında kalmıştır. ABD, 2020'de OECD ülkeleri arasında yedinci en düşük vergi gelirinin GSYH'ye oranına sahip ülkedir ve Meksika, Kolombiya, Şili, İrlanda, Kosta Rika ve Türkiye'den daha yüksek bir orana sahip olmuştur. https://en.wikipedia.org/wiki/Taxation_in_the_United_States#Levels_and_types_of_taxation Erişim Tarihi: 01.10.2022).

ABD'de vatandaşlardan ve vatandaş olmayan, oturma ve çalışma izni olanlardan dünya çapındaki gelirleri üzerinden vergi alınmaktadır. Yerleşik olmayan yabancılar, ABD kaynaklı gelirleri ve bir ABD ticareti veya işiyle (belirli istisnalar dışında) etkili bir şekilde bağlantılı gelirleri üzerinden vergilendirilir. <https://taxsummaries.pwc.com/united-states/individual/taxes-on-personal-income>

1.7.2. Avrupa Birliğinde Vergi Uygulamaları

Avrupa Birliği (AB), ikili ve çok taraflı anlaşmalar ile kurulmuş aynı zamanda kendine ait bir hukuk sistemini de oluşturan uluslar üstü bir birliktir. Her ülke doğrudan yabancı yatırımların yanı sıra finansal sermayeyi de kendi ülkelerine çekmek ister.

Sermayeyi teşvik etmek için, birçok araç bulunmaktadır. Vergi politikaları da bu araçlardan biridir. AB’de vergi politikalarının önemi ekonomik ve para birliğinin gerçekleşmesi ile daha da önem kazanmıştır (Kılıçarslan; 2005, 2). Maastricht Anlaşması ile kazanılan bu durum üye devletlerin farklı uygulamalara sahip vergi sistemlerini ortak bir zemine oturmasına katkı sağlayamamıştır. Ve her üye ülke kendi vergi sistemini uygulamaktadır. AB vergi hukukunun temeli ise Roma Antlaşması ile atılmıştır.

AB vergilendirme konusunda üç temel ilke üzerinde durur (Erdem ve Aykın, 2003: 121-126 Aktaran: Güler; 2011,145). Bunlar;

1. Gümrük Birliğinin sağlanması için Gümrük vergilerinin kaldırılması ve ortak gümrük tarifelerinin kabulü ve eş etkili vergilerin kaldırılması,
2. Vergi uyumlaştırması
3. Ayrımcı vergileme ve aşırı vergi iadesi yasağı şeklinde sınıflandırılabilir.

AB üye ülkeleri tarafından imzalanan Roma Antlaşması üye devletler arasında gümrüklerin kaldırılması ve üçüncü devletlerle yapılacak olan Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulanmasını öngörmektedir. AB ülkelerinin çoğunda Vergi-GSYİH oranı, 1990'ların sonlarına kadar istikrarlı bir şekilde yükselmiş ve bu, büyük ölçüde kamu sektörü taahhütlerinin refah sağlanmasına yönelik sürekli genişlemesini sağlamıştır. 1990'ların sonlarından bu yana birçok AB ülkesi vergi oranlarını düşürmesine rağmen, AB bölgesindeki vergi yükü nün diğer ekonomilerin çoğundan çok daha yüksek olduğu izlenmektedir. Emek üzerine uygulanan yüksek orandaki vergi baskıları, tüketim ve çevre konusunda uygulanan vergilerin ağırlığı daha güçlü bir bağlılık ile vergi bileşenlerinde farklılıklara sebep olmaktadır. Özellikle gelir skalasının daha alt sıralarda yer alan emek üzerindeki vergi yükünü azaltmayı hedefleyen son önlemler, vergi tasarımının ülkelerin performansları üzerinde nasıl önemli bir etkiye sahip olduğunu göstererek, istihdam artışı açısından umut verici sonuçlar vermiştir. Kamu harcamalarını kısmadan vergileri önemli ölçüde azaltmak ki çok fazla imkan olmamasına rağmen, vergi yükünü işgücünden uzaklaştırarak yeniden dengelemek daha iyi istihdam performansına katkıda bulunabilecektir. Uluslararası standartlara göre düşük olan emlak vergilerine daha fazla ağırlık verilmesi öngörülebilir. Ayrıca, indirilmiş KDV oranlarının ve belirli tasarruf araçlarına yönelik vergi teşviklerinin yaygın kullanımının yeniden değerlendirilmesi, sırasıyla tüketim ve sermaye gelir vergilerinin

getirisini artırırken, vergi sisteminin tarafsız olmama durumunu azaltabilir. Son olarak, AB bölgesinde malların, insanların ve sermayenin serbest dolaşımı, tek para biriminin gelişile birleştğinde, ulusal vergi sistemlerinin tasarımı da etkilemiş ve bir dizi uluslararası vergilendirme sorununu ön plana çıkarmıştır. Bu nedenle, AB ülkelerinin vergi sistemlerinde reform yapma deneyimi, uluslararası entegrasyonun derinleştiği diğer ülke ve bölgeler için faydalı bilgiler sağlayabilir (<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.276868>_Erişim Tarihi: 02.09.2022).

AB-28'deki ortalama vergi yükü, doğrudan vergiler (%12,6), dolaylı vergiler (%13,0) ve sosyal güvenlik katkıları (%13,2) arasında neredeyse eşit olarak dağılmış görünse de, emek ve sermaye üzerinden alınan vergilerden elde edilen gelirler 2007'ye göre önemli ölçüde azalmıştır. Devlet harcamalarında en belirgin artış, mali ve ekonomik kriz nedeniyle 2008 yılından itibaren görülmektedir. Bu bir yandan, şirket karları ve kişisel gelir üzerinde olumsuz etkisi olan finansal ve ekonomik krizden kaynaklanmaktayken, öte yandan, özellikle doğu ve kuzey Avrupa ülkelerinde vergi yükünde emekten tüketime hafif bir kayma olarak kaydedilmiştir (Stoilova, 2017:1046).

Mali krizden bu yana, AB-28 üye devletleri bütçelerini konsolide ederken aynı zamanda ekonomik büyümeyi teşvik etme gibi zorlu bir görevle karşı karşıya kaldılar. Muhtemel bir yaklaşım, ilgili vergi sistemlerinin tasarımı yeniden gözden geçirmek olabilir. Çeşitli araştırmalar, tüketim vergilerini artırırken aynı zamanda emek ve sermaye üzerindeki vergileri düşürürken ekonominin büyüme güçlerini canlandırabileceğini iddia ediyor. Aynı zamanda, diğer çalışmalar, vergilendirme ve vergi yapısının, farklı ülkeler ve dönemler için ve değişen koşullar altında ekonomik faaliyet üzerinde farklı etkilere sahip olacağına dikkat çekmektedir (<https://doi.org/10.1016/j.cya.2017.04.006>. S. 1053 _Erişim Tarihi: 01.11.2022).

1.7.3. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Ülkelerinde Vergi Uygulamaları

OECD üye ülkelerin refah seviyesini artırmak ve bu amaca hizmet edecek politikalar üretmek için çalışan uluslararası bir kuruluştur. 2022 tarihi itibariye, 38 ülkenin ekonomik, sosyal ve idari sorunları ile ilgilenen ve üyelerine fırsatlar sunan bir forumdur. Ayrıca OECD, özellikle ekonomik konularda uzmanlaşmış hükümetler arası

bir danışma organı gibi görünmektedir. Ülkelerin ekonomik performansı artırmak için, gerek üye ülkelerin güncel sorunları, konuları gerekse dünya konjonktüründeki gelişmeler ve sorunlarla ilgili yapılan analitik analizler sonucu bilgi ve tavsiyelerde bulunmaktadır (Samur, 2018: 57).

14 Aralık 1960'ta imzalanan Paris Sözleşmesi ile Türkiye, OECD'nin 20 kurucu üyesi arasında yer almıştır. 2020 yılında Kolombiya ve 2021 yılında Kosta Rika'nın katılımıyla birlikte sayısı 38'e çıkmıştır. OECD ye üye olan ülkeler şöyledir: ABD, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç , İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Kore, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Şili, Türkiye, Yeni Zelanda, Yunanistan, Kolombiya ve Kosta Rika'dır.

OECD, özellikle vergi düzenlemelerini önemseyen ve bu konuda çalışmalar yapan bir kuruluştur. OECD liberal kurumsalcılık anlayışını benimseyerek, uluslararası siyasi kurumlar ve devletlerle işbirliği yaparak başarılı projelere imza atacağını düşüncesi ile hareket etmektedir. Uluslararası kuruluşlar içerisinde öncü olmak için yapılması gereken eylem planları ülkeler arası koordinasyon için örnek oluşturacak anlaşmalar ve özellikle vergi alanında yol gösterici politikaları oluşturmayı amaçlamıştır. OECD'ye üye olan ülkeler vergi kanunlarını düzenlerken veya bazı değişiklikleri yaparken OECD'nin uygulamalarını göz önünde bulundurmaktadır. Böylelikle ülkeler, uluslararası ticarete pay sahibi olabilmek ve karşılıklı iktisadi bağımlılık ortamında vergi gelirlerini koruyabilmek için kendi ulusal vergi politikalarını OECD'nin vergi politikalarıyla uyumlu hale getirerek vergi egemenliklerinden bir kısmını bu örgüte devretmektedir (Arslantekin, 2019: 84-85).

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de en çok tercih edilen tasnif türü verginin neyden alındığına göre yapılan tasnif yani konusuna göre alınan vergi türleridir. Konusuna ya da kaynağına göre alınan vergiler gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınan vergilerdir ve diğer ülkelerle benzer sınıflandırma özellikleri taşıdığı için kıyaslama imkanı sağlamaktadır. OECD bu sınıflandırma formatına göre veri yayınlamakta ve vergi benzeri bir gelir olarak sosyal güvenlik gelirlerini de sınıflandırmaya dahil etmektedir (Tahiroğlu, 2019:67).

OECD, üye ülkelerin ulusal vergi yapılarına ilişkin yıllık verileri yayınlamaktadır. Bu bilgiler çok detaylı, 60'ın üzerinde farklı kaynaktan elde edilmektedir. Bunlar 6 ana başlık altında gruplandırılmıştır. Burada kategoriler şunlardır: gelir, kâr ve sermaye kazançları üzerinden alınan vergiler; sosyal güvenlik vergileri, maaş ve işgücü üzerinden alınan vergiler; emlak vergileri, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler ve diğer vergilerdir (Heyndels, 2002: 370).

1.7.4. Türkiye de Vergi Uygulamaları

Günümüzde modern devletin en önemli mali kaynağı vergilerdir. Devlet vergi, harcama veya düzenleme gibi finansal araçları aracılığıyla sosyoekonomik yapı üzerindeki etkinliğini sürekli olarak sürdürmüştür. Mali yönetişimin etkinliği, konjonktürel bir dalgalanmayı andırmakla birlikte artan bir eğilim göstermektedir. Bu sonucun en önemli nedenlerinden biri, devletin varlık olarak sürekli yeni işlevler üstleniyor olmasıdır. Nitekim hemen hemen tüm ülkelerde bireylerin devletten beklediği hizmetler artmıştır (Wagner, 1890) veya piyasanın bazı mal ve hizmetleri sunamaması, kamu müdahalesini gerekli kılmıştır (Musgrave, 1959). Ayrıca farklı toplumsal ihtiyaçlar, toplumsal refahın maksimize edilmesi ve siyasal sürecin özerk getirileri gibi etkenler de modern devletin genişlemesine, kamu harcamalarının artmasına ve vergilerin çeşitlenmesine yol açmıştır. Dolayısıyla vergi yükünün artması bir sebep değil, sonuçtur. 1980'lerde hızlanan küreselleşme süreci ve izlenen neoliberal politikalar, devletin minimizasyonu tartışmalarına yol açmıştır. Bu dönemde minimal bir devlet inşa etmek için vergi yükünün azaltılmasına yönelik yoğun çaba sarf edildiği görülmektedir.

Vergi yapısı, vergi sistemini oluşturan vergi çeşitlerinin toplam vergi gelirlerinin, milli geliri oluşturan kalemlerdeki payının ekonominin kendine has özellikleri ile ilişkisini ortaya koyan, böylece vergi türlerinin ekonomik, sosyal ve politik etkilerinin fark edilmesini sağlayan bir kavramdır (Songur-Yüksel, 2018: 48). Diğer bir ifadeyle vergi yapısı, bir ülkede uygulanan vergi türlerinden elde edilen gelirlerin toplam vergi gelirleri içerisinde ne kadar paya sahip olduğunu göstermektedir (OECD; 2017, 23).

Zamanla değişen toplumsal yapı, tüm kurumsal yapıları da etkilemektedir. Maliye politikaları ve dolayısıyla vergi politikaları, ekonomi politikalarının hedeflerine ulaşması için önemli bir araçtır. Küreselleşme ile birlikte ülkelerin aldığı politikaların birbirine

uyumlaştırılması kaçınılmaz bir süreçtir. Genelde kalkınma özelde de vergi politikalarında ki değişiklikler, devletlerin ekonomi politikalarını da etkilemektedir. Bir ülkedeki vergi yapısı denildiğinde; kamu harcamalarının niteliği, vergi oranları, mükelleflerle olan ilişkiler, vergi cezaları, vergi uyumu gibi kavramlar akla gelmektedir (Ay ve Haydanlı, 2017:137).

Her ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi yapısına göre şekillenen kendine özgü bir vergi sistemi vardır. Ancak uluslararası taraf olunan bazı anlaşmalar gereği bu vergi sistemlerinin önemli benzerlikleri ve ortak noktaları da bulunmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkı dolaylı-dolaysız vergi oranların da görmek mümkündür. Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren vergi yapısındaki değişim dolaylı vergilerin toplam vergiler içerisindeki payının yıllar içerisinde sürekli yükselmesi şeklindedir. Türkiye, OECD ülkeleri arasında, toplanan vergiler içerisinde dolaylı vergilerin payının en yüksek olduğu ülkelerden biridir.

Türkiye’de 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz büyük ölçüde ekonomide daralmalar yaşanmasına sebep olmuştur. Kriz sonrası “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile vergi uygulamaları alanında da önemli düzenlemeler ve tedbirler alınmıştır. Bu program ile vergi gelirlerini artırmaya yönelik uygulamalara devam edilmiştir. Vergi kimliklerinin kullanımının yaygınlaştırılması, vergi denetimlerinin artırılması, gecikme zammı ve cezalarının enflasyona uygun olarak uygulanması ve kamu kağıtlarına olan talebin artırılarak iç borçlanmanın kolaylaştırılması amacıyla istisna ve muafiyetler getirilmiştir. 2002 yılında 16 adet vergi, harç, fon ve pay birleştirilerek “Özel Tüketim Vergisi” altında uygulamaya konulmuştur. 2003 yılında “Vergi Barışı” uygulaması ile geçmiş vergi borçları, yeni vade ve ödeme planları ile kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmıştır (ÖZ, 2006:139).

Türkiye de ilk defa 16.01.2003 tarihinde 4811 sayılı ‘Vergi Barışı Kanunu’ çıkarılmıştır. Daha önce mali aflar kapsamında uygulanan vergi afları ilk defa yasalaşmış ve ismi değişmiştir. Sonrasında yeni düzenlemelerle 13.11. 2008 tarihinde 5811 sayılı ‘Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun’ çıkartılmış ve yurt dışındaki varlıkların ülke ekonomisine kazandırılması ve kayıt altına alınması amaçlanmıştır.

Dünya konjonktüründe yaşanan ekonomik krizin etkisini azaltmak amacıyla ülkemizde kapsamlı bir mali yapılandırılma yapılmıştır. 2011 tarihinde “Borç Yapılandırması ve Vergi Barışını İçeren Kanun” yürürlüğe girmiştir. 2013 yılında Vergi Barışı adı Varlık Barışına dönüştürülmüştür. Varlık barışının amacı, yurt dışında bulunan varlıkların (para, altın, döviz, menkul kıymet gibi) Türkiye'de banka ve aracı kurumlara ya da vergi dairesine bildirilmesi ve belli sürelerde Türkiye ekonomisine kazandırılmasıdır.

2016-2020 yılları arasında düzenlenen Varlık barışı ile varlıkların hiçbirinden vergi alınmamıştır. 2018, 2019 ve 2020 yılında yapılan düzenlemeler ile yeni varlık barışı yürürlüğe girmiştir. 2018 yılında ki varlık barışında yurt içi ve yurt dışı varlıklar üzerinden %2 2019 yılında %1 vergi ödenirken 2020 yılında ki varlık barışında varlık barış vergisi olarak ödemeler yapılmıştır. Son olarak 5 Temmuz 2022 de yeni varlık barışı ile gerçek ve tüzel kişilere yurt dışında ve Türkiye içinde bulunan varlıklarını kayda alma ve bazı avantajlardan ve ayrıcalıklardan yararlanma hakkı verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER VE VERGİLERİN ETKİLERİ

2.1. MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER

Makroekonomik göstergeler, ülkelerin büyüme ve kalkınma süreci hakkında bilgiler sağlarken uluslararası ilişkilerde de belirleyici rol oynamaktadır. Makroekonominin araştırma alanına giren ve ülkelerin ekonomik performansını ve başarısını ölçmede kullandığı temel göstergeler; gelir, işsizlik-istihdam, enflasyon, ekonomik büyüme, bütçe, dış ticaret, döviz kurları ve faiz oranlarıdır. Bu bağlamda makroekonomik göstergelerin doğru belirlenmesi ve doğru yorumlanması büyük önem taşımaktadır.

2.1.1. Enflasyon

Enflasyon, toplumun tüm kesimlerinin görüş bildirdiği bir terim olmasına rağmen, ortaya çıkış nedeni, alınabilecek önlemler ve tanımı konusunda farklı ifadeler ve görüşler bulunmaktadır. Genel olarak iki tür tanım mevcuttur, birincisi fiyat artışlarına neden olan ekonomik bir durumdur veya ikinci tanım olarak fiyat artışlarının kendisidir (Bronfenbrenner ve Holzman, 1972: 46). Yatırımların tasarruftan fazla olması, tüketici geliri ile birlikte talebin artması, üretimin az olması buna karşılık talebin fazla olması, dövizdeki dalgalanmalar ve artış sonucu yurtdışından ithal edilen ürünlerin fiyatlarının artması haliyle maliyetlerin ve fiyatların artması gibi faktörler ülkelerin enflasyon oranlarını doğrudan etkileyen önemli parametrelerdir.

Literatürde en çok kabul edilen tanımlardan birisi, “Enflasyon, devamlı artan fiyat veya paranın devamlı değerini kaybetme sürecidir” şeklinde açıklanır. Aslında bu tanım, enflasyonun belirtilerini ifade ederken, enflasyonun nedenleri ve etkileri konusunda yetersiz kalmaktadır. Enflasyon tek bir malın fiyatındaki artış ya da birçok malın fiyatının artması ile ilgili değildir. Enflasyon fiyatlar genel düzeyi yani bütün fiyatların ağırlıklı ortalaması ile ilgilidir (Yıldırım, 2019: 414).

Literatürde enflasyon, talep enflasyonu, maliyet enflasyonu, beklenti enflasyonu ve kurumsal enflasyon şeklinde sınıflandırılmıştır. Talep enflasyonu; ürün ve hizmetlerdeki arz miktarı sabitken talepte meydana gelen artış durumudur. Arz

enflasyonu; ürün ve hizmetlerin üretimlerinde yaşanan maliyet artışları sebebiyle ortaya çıkan durumdur. Beklenti enflasyonu; insanların geleceğe dair enflasyon beklentilerine göre hareket etmesi sebebiyle ortaya çıkan enflasyon tipidir. Kurumsal enflasyon; merkez bankaları ve hükümetlerin uyguladıkları maliye ve para politikaları kaynaklı ortaya çıkan enflasyon tipleridir (Tatlıyer, 2016: 3).

Sayılan enflasyon türleri ve kavramlarının yanında sürünen enflasyon, kronik enflasyon, yapısal enflasyon, hiper enflasyon, stagflasyon gibi kavramlarda bulunmaktadır. Sürünen enflasyon üretim miktarlarındaki artışlar bağlı olarak fiyat artışlarının düşük kaldığı durumlara verilen enflasyon tipidir. Kronik enflasyon ise enflasyonun yüksek düzeyde enflasyon rakamlarının görüldüğü ülkelerde enflasyonun kontrol altına alınamaması durumudur. Bu tip ekonomilerde enflasyona duyarlılık azalmış durumdadır (Meral, 2005: 312). Hiper enflasyon ise aylık enflasyon artışlarının çift haneli ya da üç haneli olduğu, kontrol altına alınamayan enflasyon tiplerine verilen addır. Hiper enflasyon genel olarak bütçe açıklarının çok ciddi para emisyonuyla kapatılmaya çalışması sebebiyle ortaya çıkmaktadır (OlivierBlanchard, 1997). Stagflasyon ise yüksek fiyat artışlarının görülmesine rağmen işsizliğin ve üretim miktarlarında daralmaların görüldüğü durumlara verilen isimdir (Orhan, 2011).

Enflasyon makroekonomik olarak birçok etkiye sahiptir. Enflasyon olduğu dönemlerde bir belirsizlik söz konusudur. Kişilerin, firmaların veya devletlerin belirsizlik ortamında fiyatlardaki hareketlilik nedeniyle piyasaya güvenlerinin azalması üretim, yatırım ya da ekonomik anlaşmalar konusunda çekingen davranmalarına sebep olmaktadır. Ekonomideki birimler gelecekle ilgili fiyat beklentileri karşısında bugünkü harcamalarını arttırarak fiyatlar daha çok yükselmeden mal ve hizmet satın almak isteyeceklerdir. Bu durum artan talep karşısında arzın yetersiz kalmasına ve fiyatların daha da yükselmesine sebep olmakta ve bir talep enflasyonuna yol açmaktadır.

Enflasyonun etkileri tüm makroekonomik göstergeler üzerinde görülebilir. Bu süreçte hükümetler para ve maliye politikalarını kullanarak enflasyonu düşürmeye yönelik uygulamalar yapmaktadır. Bu tür politikaların etkili olabilmesi için enflasyonun ortaya çıkış sebepleri doğru belirlenmesi gerekli ve olduğu maliyet ekonomik birimler arasında dengeli dağıtılmalıdır. Aksi takdirde beklenmeyen maliyetlerle karşılaşabilmektedir. Enflasyon ortamlarında güven ve istikrarın sağlanması başlıca koşul olmaktadır.

Gelişmişlik seviyesi ne olursa olsun gelişimlere bağlı olarak her ülke enflasyon sorunuyla karşılaşabilmektedir. Dünyada gerçekleşen konjonktürel hareketler ülkelerde enflasyona sebep olmaktadır. Bu bağlamda 2021 yılında OECD üyesi ülkelerin tüketici enflasyon oranları aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.1. OECD Üyesi Ülkelerin Tüketici Enflasyon Oranları (2021)

Ülkeler	Enflasyon Oranları	Ülkeler	Enflasyon Oranları
Türkiye	15,6	İngiltere	0,7
İzlanda	4,0	Danimarka	0,6
Meksika	3,8	Estonya	0,6
Norveç	3,2	Litvanya	0,6
Macaristan	3,1	İtalya	0,6
Şili		Fransa	0,6
Polonya	2,4	Portekiz	0,5
Çekya	2,2	Belçika	0,5
Hollanda	1,9	İsrail	0,1
ABD	1,6	İspanya	0
Kolombiya	1,6	Lüksemburg	-0,1
İsveç	1,4	Letonya	-0,2
Almanya	1,3	Japonya	-0,4
Avusturya	1,2	İrlanda	-0,4
Kore	1,2	İsviçre	-0,5
Kanada	1,1	Slovenya	-1,0
Finlandiya	0,9	Yunanistan	-1,3
Slovakya	0,8		

Kaynak: stats.oecd.org, vergidosyasi.com

Tablo 2.1 de izlendiği gibi Türkiye OECD ülkeleri içinde en yüksek enflasyona sahip ülke konumundadır. Bazı ülkelerin sahip olduğu negatif enflasyon deflasyonu ifade etmektedir. Bu durumda ekonomide durgunluğun sebebi olabilmektedir.

2.1.2. Büyüme Oranı

Ekonomik büyüme, ülkelerin geçmişten günümüze odaklandıkları en önemli ekonomik konulardan biridir. Gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun her ülkenin amacı ekonomik büyümeyi sağlamak ve etkinliklerini artırmaktır. Ekonomik kalkınma ise, ekonomik büyüme, gelir adaletini sağlamak, enflasyonla mücadele etmek, işsizliği azaltma gibi amaçları olan, daha çok sosyal devlet anlayışını kapsamaktadır. Gelişmiş ülkelerin en temel makroekonomik göstergelerinden birisi olan ekonomik büyüme,

üretim faktörlerinin miktar ve verimliliğinin artması ile sağlanan en önemli göstergedir (Seyidoğlu, 2006: 829).

Ekonomik büyüme, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun her ülke için önemli bir göstergedir. Bir ekonomide belli bir dönemde üretilen mal ve hizmet miktarındaki artışı ifade eden büyümenin önemli göstergelerinden bir tanesi Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki (GSYH) yüzdelik değişimlerdir. Ekonomik büyüme hesap edilirken ilgili dönemdeki reel GSYH oranı ile bir önceki dönemdeki reel GSYH oranı arasındaki farkın yüzde olarak ifadesidir. Büyüme hızı sabit fiyatlarla hesaplanmış GSYH'da bir önceki döneme göre ortaya çıkan büyümenin oransal ifadesidir (Turan, 2008: 11). Başka bir tanımlamaya göre ekonomik büyüme, hasılda meydana gelen artıştır. Hasılda bir artışın meydana gelmediği durumlar da durağanlık ve küçülme söz konusu olacaktır (Karagül, 2002: 37). Başka bir ifadeyle ise ülkelerin kişi başına milli gelirlerinin meydana gelen artışlardır (Kibritçioğlu, 1998: 207). Tanımların ortak noktası olarak büyüme oranı, ekonomilerdeki iş gücünün, doğal kaynakların ve diğer üretim faktörlerinin dönemler arasında ülke içerisindeki nüfusa göre kişi başına daha fazla gelir yaratacak şekilde genişlemesi ve büyümesidir (Acar, 2002: 10). Ekonomik büyümenin yaratılabilmesi için temelde iki farklı yol bulunmaktadır. Ülkede üretilen mal ve hizmetlerin üretimlerinde kullanılan faktörlerin miktarlarında artış yaşanması veya ekonomilerin tam istihdam durumunda olduğu durumlarda üretim faktörlerinde bir artış yaşanmıyorsa üretim faktörlerinin verimliliğinin artmasıdır (Parasız, 2003: 10).

Bir ülkenin ekonomik büyümesinin ölçümünü yapabilmek için büyüme hızının boyutunu ortaya koymak gerekir. Bir ekonomideki büyüme hızını hesaplamak için Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Safi Milli Hasıla (SMH) ve kişi başı tüketim harcaması verileri kullanılmaktadır. Bu veriler dikkate alındığında ekonomik büyümenin ölçüsü kişi başına düşen milli gelirdeki artıştır. Büyüme hızını (BH) bulmak için (t) dönemdeki (ΔY_t) başlangıç milli gelirine (Y_t) bölünerek bulunmaktadır (Unay, 1983: 250).

$$BH = (\Delta Y_t) / Y_t$$

Büyüme oranı formülü incelendiğinde Y_t ifadesi başlangıçtaki reel milli geliri, (ΔY_t) ifadesi ise bir önceki dönemden sonraki döneme kadar olan milli gelir farkını ifade etmektedir. Buradaki büyüme oranı ülkelerin milli gelirlerinin ne kadar arttığını göstermektedir. Bu oran brüt büyüme oranıdır. Net büyüme hızının hesaplanabilmesi için,

nüfus artış hızının (n) Brüt büyüme hızından (BHb) çıkarılması gerekmektedir (Unay, 1983: 251).

$$BHn = BHb - n$$

2021 yılı OECD üyesi ülkelerin büyüme oranları aşağıdaki tablo da gösterilmiştir.

Tablo 2.2. OECD Üyesi Ülkelerin Büyüme Oranları (2021)

Ülkeler	Büyüme Oranları	Ülkeler	Büyüme Oranları
Şili	11,8	Belçika	6,1
Türkiye	11,3	OECD	5,6
Macaristan	7,1	Portekiz	5,5
Litvanya	5,9	Güney Kore	4,2
İsrail	8,5	Finlandiya	2,9
Danimarka	4,8	İtalya	6,7
Meksika	4,7	Kanada	4,5
Norveç	3,8	İsveç	4,8
Polonya	6,8	Fransa	6,8
Letonya	4,1	Çekya	3,5
Hollanda	4,8	İspanya	5,5
ABD	5,9	Almanya	2,6
Avusturya	4,9	Japonya	1,6
Meksika	4,8	Slovakya	3,0

Kaynak: stats.oecd.org

Tablo 2.2’de izlendiği gibi gelişmekte olan ülkelerde büyüme hızı daha yüksektir. Gelişmiş ülkelerde oran nispeten daha düşük görünse de esas olan sürdürülebilir büyümenin sağlanmış olmasıdır. Türkiye 2021 yılında OECD ülkeleri arasında büyüme oranlarında Şili’nin ardından ikinci sırada yer almıştır. Söz konusu dönemde büyüme verileri açıklanan OECD ülkeleri arasında en yüksek büyüme oranlarına sahip diğer ülkeler ise yüzde 7 ile Macaristan, yüzde 8,5 ile İsrail, yüzde 6,8 ile Polonya ve Fransa, yüzde 6,7 ile İtalya, yüzde 6,1 ile Belçika olmuştur. Türkiye ekonomisi 2021 yılının ilk çeyreğinde yüzde 4,4 büyürken, ikinci çeyrekte salgının etkisiyle yüzde 10,4 küçülmüştür. Ekonomide normalleşme adımlarının atıldığı üçüncü çeyrekte yüzde 6,3, son çeyrekte ise yüzde 6,2 büyümüştür. Böylece Türkiye, Kovid-19 ile mücadelenin son yılında yüzde 1,8 büyüyerek diğer ülkelere olumlu bir şekilde ayrılmıştır. Ayrıca OECD üyesi olmayan Çin, Kovid-19 vakalarının ilk görüldüğü ve salgının etkisinin

devam ettiği dönemde ekonomik olarak ivme kazanmaya devam etmiş ve yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 4,9 büyüme kaydetmiştir (Gökkoyun, 2021).

2.1.3. İstihdam ve İşsizlik

İstihdam kelimesi Arapçadan dilimize geçen bir kelime olup, Türk Dil Kurumu'ndaki (TDK) karşılığı; "bir görevde, bir işte kullanma" olarak geçmektedir. Geniş anlamda İstihdam, üretim faktörlerinin üretime dahil olmasıdır. Dar anlamda ise işgücünün ülke ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla sürekli veya belirli zamanlarda çalıştırılmasıdır. Üretimdeki işgücüdür. Katma değer yaratmak için insan emeğinin kullanılmasıdır (www.iienstitu.com).

İstihdam, tam, eksik istihdam ve aşırı istihdam olarak üç şekilde sınıflandırılabilir. Tam istihdam, ülkede çalışmak isteyen herkesin iş bulabilmesi, üretim faaliyetlerine katılabilmesi, mal ve hizmet üretebilmesi durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kavram diğer üretim faktörleri için de geçerli olup, toplumdaki tüm kaynakların "tam olarak" çalıştığı ve atıl kaynakların kalmadığı anlamına gelmektedir (Aren, 2008: 35-36). Eksik istihdam, bir işçinin istihdam edildiği ancak gelir, çalışılan saat, beceri düzeyi ve deneyim açısından istenilen kapasitede olmadığı bir durumu ifade eder. Yani istihdam, belirli bir norm veya alternatif istihdama göre yetersiz kalmaktadır (Sugiyarto, 2007: 5). Aşırı istihdam, bir ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarının, var olan tüm üretim faktörlerinin çalışmasına rağmen toplam talebi karşılayamaması durumudur. Bu durumda istihdam hacmi artırılmadığından kısa dönemde toplam reel hasılanın artırılması da mümkün değildir. Üretim kalemleri maksimum kapasitede kullanılarak geçici olarak üretim artırılır. Ancak bu sürekli olmayacağı için kısa sürede üretim eski seviyesinin altına düşecektir (Özsabuncuoğlu-Direkçi, 2012:4).

Bir ülkede ekonomik büyümenin temel koşulu hiç şüphesiz üretim faktörlerinin etkin kullanılmasıdır. En önemli üretim faktörlerinden biri olan iş gücünün verimli kullanılması, ekonomik kalkınmada potansiyel insan kaynağının arttığına bir göstergesidir. İşgücü tarafından sağlanan emek, sosyo-ekonomik gelişmenin temel bileşenini oluşturmaktadır. İş gücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa oranı olarak tanımlanan işgücüne katılım oranının yüksek olması, çalışma çağındaki kadın ve erkeklerin çalışmaya istekli olduğu anlamına gelmektedir. İşgücü piyasasına katılım

dinamiklerinin belirlenmesi, insan kaynaklarının etkin kullanılıp kullanılmadığına dair önemli ipuçları vermektedir (Yamak vd., 2012: 41).

Genel nüfus büyüklüğü, bir ülkedeki işgücü arzının ana kaynağıdır; ancak, bu kaynak işgücü arzı için tam olarak mevcut değildir. Prensip olarak 15 yaş altı çocuklar ve 64 yaş üstü yaşlılar genel nüfus içinde çalışma yaşının dışında kabul edilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü ve Uluslararası İstatistikler açısından 14-65 yaş çalışma yaşı olarak kabul edilmiştir (Zaim, 1997: 118).

2021 yılı OECD üyesi ülkelerin 15-64 yaş aralığındaki istihdam oranı Tablo 2.3’de gösterilmiştir.

Tablo 2.3. OECD Üyesi Ülkelerin İstihdam Oranı (2021)

Ülkeler	İstihdam Oranı	Ülkeler	İstihdam Oranı
İzlanda	80	İrlanda	70
Hollanda	80	Portekiz	71
İsviçre	79	Polonya	70
Yeni Zelanda	78	ABD	69
Japonya	78	Slovakya	69
Norveç	76	Letonya	70
Almanya	76	Lüksemburg	69
Danimarka	76	OECD	68
İsveç	75	İsrail	67
İngiltere	75	Fransa	67
Avustralya	75	Güney Kore	67
Çekya	74	Belçika	65
Estonya	74	İspanya	64
Kanada	73	Meksika	61
Macaristan	73	Kolombiya	61
Litvanya	72	Şili	59
Finlandiya	73	İtalya	58
Avusturya	72	Yunanistan	57
Slovenya	72	Kosta Rika	57
		Türkiye	50

Kaynak: stats.oecd.org

İşsizlik; 15-65 yaş arası, çalışabilecek engeli olmayan, çalışma gücüne sahip, çalışmak isteyen, fakat yeterli düzeyde ücret ve çalışma şartlarında iş bulamayan kimselere işsiz denilmektedir (Yıldırım ve Kahraman, 2001: 308). Yani hali hazırda bir işi olmayan, çalışmaya hazır ve aktif olarak iş arayanlar işsiz olarak adlandırılmaktadır. Literatürde işsizlik türleri hakkında farklı görüşler vardır. Eğitim düzeyi, yaş, eğitim düzeyi, cinsiyet yapılan gruplandırmalardan biridir. Farklı bir gruplandırma türü de meslek, coğrafi bölge dağılımı ve işsizlik şeklindedir. Yaygın olarak bilinen türler ise açık işsizlik, gizli işsizlik, sürekli bir durgunluk olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Kahraman, 2001: 308). Açık işsizliği, çalışmak isteyip de belirli bir ücret karşılığında iş arayan ancak bulamayan nüfus olarak tanımlamak mümkündür (Zaim, 1997: 170). Gizli işsizlik görünürde çalışan ama istihdama ve üretime hiçbir katkısı olmayan yani emeğin marjinal verimliliğinin sıfır olması durumudur. Sürekli durgunluk işsizliği ise konjonktürel dalgalanmaların olduğu Büyük Buhran'dan sonraki dönemde yaşanan gerileme ve toplam talepteki daralma ile ortaya çıkan bir işsizlik türüdür. Bu işsizliğin sebebi ekonomide yaşanan durgunluktur (Zaim, 1997: 193).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre işsizliğin nedenleri farklılık göstermektedir. Çünkü gelişmişlik düzeyi farklı olan ülkelerde işsizliğin sınıflandırılması da farklı olmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki işsizlik sorunu genellikle talebin azlığından kaynaklanırken, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde yatırımın azlığından kaynaklanmaktadır (Ülgener, 1991: 127).

Ekonomideki bu üretim açığına ek olarak, işsiz bireyin gelirinin olmaması da aile bireylerinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yaşam standartlarının ve yaşam kalitelerinin düşmesine neden olmaktadır. Bu durum verimlilik kayıplarını ve toplumsal sorunları beraberinde getirmektedir. (Kamu-Sen, 2004: 5). İşsiz olmak sadece kişisel ekonomik sorunları ortaya çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda üretim faktörlerinin verimliliğini de azaltan bir durumdur (Aren, 1975: 17).

1929 yılın da dünyada yaşanan ekonomik krizle birlikte işsizlik önemli bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Büyük Buhran sonrasında yaşanan gelişmeler işsizliğin sosyo-ekonomik sorunlar arasında üst sıralara yerleşmesine sebep olmuştur. Ekonominin yapısı ne olursa olsun gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunu geçmişte olduğu gibi günümüzde de ülke gündeminin ön sıralarında yer almaktadır. Maalesef

uygulanan ekonomi politikalarına rağmen işsizlik pek çok ekonomide sorun olmaya devam etmektedir (Kumaş, 2001: 10).

2021 yılı OECD üyesi ülkelerin işsizlik oranları aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.4. OECD Üyesi Ülkelerin İşsizlik Oranları (2021)

Ülkeler	İşsizlik Oranları	Ülkeler	İşsizlik Oranları
Kosta Rika	16,4	Lüksemburg	5,4
İspanya	14,8	İsviçre	5,1
Yunanistan	14,8	Avustralya	5,1
Litvanya	7,1	İzlanda	6,0
Türkiye	12,0	Danimarka	5,1
İtalya	9,6	Slovenya	4,8
İsveç	8,8	İsrail	5,0
Şili	8,9	ABD	5,4
Fransa	7,9	İngiltere	4,5
Kolombiya	13,8	Macaristan	4,0
Finlandiya	7,7	Meksika	4,1
Letonya	7,6	Hollanda	4,2
Slovakya	6,8	Norveç	4,5
Kanada	7,5	Güney Kore	3,7
Portekiz	6,6	Almanya	3,6
Belçika	6,3	Yeni Zelanda	3,8
OECD	6,2	Polonya	3,4
Estonya	6,2	Japonya	2,8
Avusturya	6,2	Çekya	2,8
İrlanda	6,3		

Kaynak: stats.oecd.org

2021'in yılı Türkiye'de işsizlik oranı yüzde 12,0'dır. OECD ortalaması ise yüzde 6,2 ve Türkiye 38 ülke arasında 5. sırada yer almaktadır.

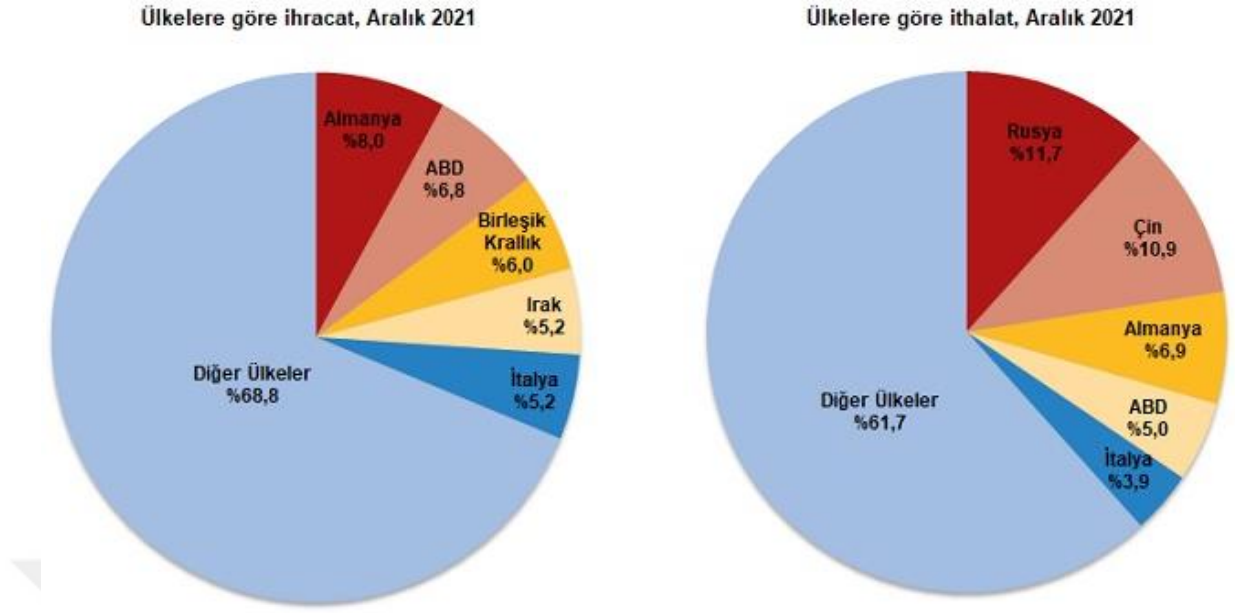
2.1.4. İthalat, İhracat ve Dış Ticaret Hacmi

Uluslararası ticaret olarak da bilinen dış ticaret, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kişi ve kuruluşların ülkeler arası yaptıkları mal veya hizmet alışverişine verilen addır (Aytekin, 2008). Dış ticaretin ithalat ve ihracat olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır. Dış ticareti gerçekleştirilen mal yada hizmet başka ülkelere satılırsa buna ihracat

denmektedir. Aynı şekilde başka ülkelerden mal veya hizmet alımı gerçekleştiriliyorsa buna da ithalat denmektedir.

Dış ticaretin bileşenlerine bakıldığında ticaretin iki yönlü olduğu görülür. Bunlardan ilki, bir ülkeden yurt dışına döviz karşılığında mal veya hizmetin satışı anlamına gelen ihracattır. Başka bir deyişle bir ürün veya kıymetin Türkiye'den serbest bölgelere veya diğer ülkelere yasalara uygun olarak gümrük işlemleri yapılarak satılmasıdır (Yılmaz-Özken, 2012). Bir ülkeden başka ülkelere satılacak olan mallar, o ülkenin üretim kapasitesine, coğrafik özelliklerine, yer altı yer üstü zenginliklerine ve çalışan işgücüne bağlı olarak şekillenmektedir. Mevzuata uygun olarak gümrük işlemleri yapılarak yabancı ülkelere veya serbest bölgelerden bir ürün veya değer satın alınmasını ifade eder (Yılmaz-Özken, 2012). Ülkeler ithal edilecek malları, genellikle kendi ülkelerinde olmamasından, üretilmemesinden ya da üretimi daha maliyetli olduğu için tercih etmektedirler.

Dış ticaret dengesi, ithalat ve ihracat tutarları arasındaki farktır. Bir ülkenin mal veya hizmet ithalatının ihracatından fazla olması dış ticaret açığı olduğunu, mal ihracatının mal ithalatından fazla olması ise dış ticaret fazlası olduğunu gösterir (Bahçekapılı, 2006: 43). İhracat miktarı ülke geliri ve reel döviz kuru ile ilişkilidir. Reel döviz kuru yükseldiğinde ihracatlar artar düştüğünde ise ihracatlar azalır (Ertek, 2008: 366). Geliri artan bir ülke daha fazla mal alacağı için ihracat yapan ülke için o ülkenin geliri de bir diğer önemli husus olmaktadır. Mal ihracatı ekonominin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Yapılan mal ihracatıyla birlikte uluslararası pazara giriş sağlanmakta, teknolojilerin yayılmasına imkan vermekte, ekonomide rekabeti gerçekleştirmekte ve bir fiyat mekanizmasını oluşturmaktadır. Yapılan ihracatlar iç pazarı dar olan ekonomiler için de üretim yapma imkanı vermektedir. Yine ihracatla döviz gelirleri artarak yerli üretimde sermaye malları ve çeşitli girdilerin sağlanmasına yol açmaktadır (Işık, Engeloğlu ve Karaoğlu, 2017: 114-115).

Şekil 2.1. Ülkelere göre İhracat-İthalat Oranları

Kaynak: data.tuik.gov.tr

Aralık ayında Almanya ihracatta ilk sırayı aldı. Almanya'ya yapılan ihracat 1 milyar 781 milyon dolar olurken, bu ülkeyi sırasıyla; 1 milyar 520 milyon dolarla ABD, 1 milyar 336 milyon dolarla İngiltere, 1 milyar 169 milyon dolarla Irak ve 1 milyar 157 milyon dolarla İtalya izledi. İlk 5 ülkeye yapılan ihracat, toplam ihracatın %32,2'sini oluşturdu (data.tuik.gov.tr).

İthalatta ilk sırayı Rusya Federasyonu aldı. Aralık ayında Rusya Federasyonu'ndan yapılan ithalat 3 milyar 390 milyon dolar olurken, bu ülkeyi sırasıyla; Çin 3 milyar 156 milyon dolar, Almanya 2 milyar 17 milyon dolar, ABD 1 milyar 452 milyon dolar ve İtalya 1 milyar 133 milyon dolarla takip etmiştir. İlk 5 ülkeden yapılan ithalat toplam ithalatın %38,3'ünü oluşturmaktadır (data.tuik.gov.tr).

Türkiye İstatistik Kurumu ve Ticaret Bakanlığı işbirliğiyle oluşturulan genel ticaret sistemi kapsamında üretilen geçici dış ticaret verilerine göre; 2022 yılı Ocak ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre %17,2 artarak 17 milyar 587 milyon dolara, ithalat ise %54,2 artarak 27 milyar 848 milyon dolara ulaşmıştır. Ocak ayında dış ticaret açığı geçen yılın aynı ayına göre yüzde 234,9 artarak 3 milyar 64 milyon dolardan 10 milyar 261 milyon dolara yükseldi. İhracatın ithalatı karşılama oranı Ocak 2021'de %83,0 iken, Ocak 2022'de %63,2'ye gerilemiştir (data.tuik.gov.tr).

2.1.5. Faiz Oranları

Faiz; banka ya da benzeri kurumlardan borç karşılığı alınan paranın kullanımı için verilen bir ücrettir. Parası olmayan birey veya kurumların parası olan birey veya kurumlardan bankalar aracılığıyla güvence altında borç alma işlemidir. Başka bir deyişle faiz parasal sermayeye ödediğimiz fiyat olarak da tanımlanabilir. Borç karşılığı alınan ve kullanılan bu ücretin karşılığı olan faiz oranı, farklı hususlara dayanılarak ve merkez bankalarının almış olduğu karar ve politikalarla belirlenmektedir. Faiz oranlarının artması üretici, tüketici ve yatırımcıyı derinden etkiler. Üretici üretim yapmak istemez, yatırımcı yeni yatırımlar yapmaktan kaçır. Ülkeye yabancı sermaye girişleri olur. Tasarruf yolu tercih edilir ve ithalatlar artarken ihracatlar azalır. Bundan dolayı faiz oranlarının artması hem ülkeyi hem de bireyleri olumsuz yönde etkiler. Faizlerin düşmesi ile de tüketim ve yatırım oranlarında artış olur. Düşük faiz kredileriyle tüketim ucuza finanse edilir. Talep artışı ile yatırım ve üretim artışı gerçekleşirken ihracatlar artar ithalatlar azalır. Bu durum ülke ve bireylerin yararına olmaktadır.

Nominal faiz oranları borç verenin kazandığı faiz iken, reel faiz oranları enflasyon oranı ile nominal faiz oranlarının ayarlanmasıyla elde edilmektedir (Aytekin, 2008). Kullanılan faiz oranı nominal bir faiz oranı olmadığı için reel faiz oranı tasarruf sahipleri için önemlidir. Enflasyona göre düzeltilmiş faiz oranı, paranın satın alma gücündeki değişimi gösterir. Faiz oranlarını etkileyen temel faktör, devletin borçlanma gereğidir (Gürgür ve Karaca, 2007). Faiz oranlarındaki artışlar ekonomik büyüme ile ters orantılı olduğundan aralarında negatif bir ilişki vardır. Bu ilişki, ülkenin makroekonomik göstergelerinin gelişimini doğrudan etkilemektedir.

Faiz oranları ekonomide nasıl bir yatırım yolu izleyeceğimizi göstermektedir. Hangi yatırımların önce, hangi yatırımların daha sonra yapılacağına karar vermemizi sağlar. Yatırımdan beklenen kâr payı faiz oranından yüksek olduğu sürece yatırım kararı verilir (Öztürk ve Durgut, 2011: 120).

Günlük hayatta kullanılan birçok faiz türü vardır. Bunların bir kısmı aşağıda ele alınmıştır.

a) Cezai Faiz: Anlaşma maddelerine uymayan birey veya kurumlara uygulanan faiz türüdür.

b) Kanuni Faiz: Kanunlar tarafından uygulanan borçlu kimseye piyasa faizi üzerinden borcu tahsil etmeye sağlayan faizdir.

c) Temerrüt Faizi: Borç alacak işlemlerinde borçlu kimsenin borcu ödememe ya da ödeyememe durumunda uygulanan ağır faiz oranıdır.

d) Basit Faiz: Vade sonunda faizin anapara ile ödenmesi ve kağıt üzerinde yazılı olan brüt faizdir. Şu şekilde hesaplaması yapılır.

$$\text{Basit Faiz} = \text{Anapara} \times \text{Faiz Oranı} \times \text{Süre}$$

e) Bileşik Faiz: Belli bir dönemde elde edilen anapara ve faizin sonra ki dönemde anapara olarak tekrar üzerinden faiz elde ederek yapmış olduğumuz faizin faiz getirisi. Formülü şu şekildedir;

$$\text{Faiz Tutarı} = \text{Anapara} \times (1 + \text{Dönemlik Faiz Oranı})^{\text{Dönem Sayısı}} - \text{Anapara}$$

f) Nominal Faiz: Bankada olan mevduatımıza ödenen faizdir ve bu faizin anaparaya olan oranına ise nominal faiz oranı denilir.

Net Nominal Faiz Oranı: Bankaların 1 yıl vadeli mevduat hesabı için belirledikleri faiz oranından yapılan gelir vergisi stopajı düşürüldükten sonra ele geçen miktardır.

Reel Faiz Oranı: Enflasyondan arındırılmış, satın alma gücünü gösteren faiz oranıdır. Aşağıda belirtilen formülle hesaplanır.

$$\text{Reel Faiz} = [(1 + \text{Net Nominal Faiz}) / (1 + \text{Beklenen Enflasyon})] - 1$$

2020 yılında OECD üyesi ülkelerin faiz oranları tablo 2.5.'de gösterilmiştir.

Tablo 2.3. OECD Üyesi Ülkelerin Faiz Oranları (2020)

ÜLKELER	FAİZ ORANLARI	ÜLKELER	FAİZ ORANLARI
Türkiye	17	Portekiz	0
Meksika	4,25	Norveç	0
İzlanda	0,75	Lüksemburg	0
Macaristan	0,6	Litvanya	0
Güney Kore	0,5	Letonya	0
Şili	0,5	İtalya	0
Yeni Zelanda	0,25	İrlanda	0
ABD	0,25	Finlandiya	0

Tablo 2.5. (Devamı)

Çekya	0,25	Estonya	0
Kanada	0,25	Hollanda	0
İngiltere	0,1	Yunanistan	0
İsrail	0,1	Almanya	0
Avustralya	0,1	Fransa	0
İsveç	0	Belçika	0
İspanya	0	Japonya	-0,1
Slovenya	0	Danimarka	-0,6
Slovakya	0	İsviçre	-0,75
Avusturya	0		

Kaynak: tradingeconomics.com

OECD'ye üye 38 ülke arasında faiz oranı en yüksek ülke olan Türkiye'dir. Türkiye'yi Meksika takip etmektedir. OECD'ye üye 19 Avrupa ülkesinde faiz oranları %0'dır. Trading Economics adlı internet sitesinin verilerine göre, başta Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Belçika olmak üzere Yunanistan, Finlandiya, Letonya ve Litvanya gibi ülkelerde faiz oranları % 0 olarak seyretmiştir. OECD ülkeleri arasında faiz oranlarının en düşük olduğu devletlerarasında yer alan bu 19 ülkenin önünde Danimarka ve İsviçre yer almaktadır (Çağrı, 2020).

2.1.6. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımlar, farklı bir ülkede yerel olarak bir işletme kurmak ya da var olan bir işletmeyi satın alarak işletmeye devam etmek şeklinde tanımlanabilir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, hedefledikleri büyüme ve kalkınma seviyelerine ulaşamamalarının başında gelen sorunlardan bir tanesi, ulusal yatırımları finanse etmek için ihtiyaç duyulan tasarruf oranlarının yetersizliğidir. (Ulusoy ve Karakurt, 2002:104). Doğrudan yabancı yatırımlar, yetersiz tasarruf ya da sermaye birikimi için uzun dönemde finansman kaynağı olarak alternatif bir çözüm yoludur. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1980'li yıllardan sonra gelişmiş olan ülkelere doğru kaymaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkeler büyüme ve kalkınma için yurt içinde tasarrufları yetersiz bulup yurt dışında tasarruf yapmaya yönelmiştir. Doğrudan yabancı yatırımlar yapan ülkelerin başarıları kendi çabaları ve ülkelerin sahip olduğu nitelikler

açısından farklılık göstermektedir. Bu nedenle yabancı yatırımları belirleyen ölçütler hakkında tam bir tanımlama yapmak olanaksızdır (Çütçü ve Kan, 2018:2). Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), bilgi ve teknoloji transferinin gerçekleşmesi, girişimciliğin geliştirilmesi, uluslararası ticari entegrasyona katkıda bulunulması ve yerel firmalar için rekabet gücünün artırılması bakımından doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yapılmasının faydalarının olduğunu düşünmektedir (Dereli, 2018:146).

Tasarruf oranlarının artması bir ülkede ekonomik büyümeyi sağlayan önemli bir faktördür. Tasarruf seviyesinin düşük olmasında sosyal ve demografik faktörlerin yanı sıra en önemli faktörlerden birinin vergi politikaları olduğu savunulmaktadır. Faiz, temettü ve sermaye kazancı gibi değerlerin vergilendirilmesi, tasarrufların tüketime göre maliyetini artırmakla kalmayıp bireysel tercihleri de olumsuz etkilemektedir. Tüketime kıyasla tasarrufun maliyetini azaltan bir vergi indirimi, sermaye birikimini hızlandırır; üretimde, milli gelirden ve toplam talepte artışa neden olabilmektedir.

2.1.7. Dış Borç Stoku

Etkin kullanıldığı takdirde bir kaynak unsuru olan dış borç, finansman kısıtlarını ortadan kaldırarak gelişmekte olan ülkelerin yüksek büyüme oranlarına katkıda bulunmaktadır. Dış borçlar yatırımlara aktarılmazsa anapara ve faiz ödemelerinin milli gelir artışından daha yüksek olmasına neden olacaktır. Bu durum ise, dış borçları ödemek için yeniden borçlanmaya ve dış borç yükünün artmasına yol açacaktır (Çelik ve Direkçi, 2013).

Ekonomik büyümeye etkisi genelde belirsiz olan ve bu etkinin uygulanan faiz oranları düzeyine ayrıca da sağlanan yabancı kaynakların etkili şekilde kullanılıp kullanılmadığına bağlı olarak değişen dış borç, bir ülkenin belirli bir dönemde ürettiği hem mal hem de hizmet miktarlarının artışı şeklinde ifade edilir. Dış borcun verimli kullanılması yanında faiz oranları da düşükse, ekonomik büyümeyi canlandıracaktır.

Burada ekonomik büyüme hızını düşürecek olan, dış borç faizinin yüksek olması ve borç servisi ödemelerini karşılayacak bir getiri sağlaması muhtemel olan yatırımlara harcanmaması olacaktır. Uzun vadeli dış borçların borç geri ödemesindeki etkisi, gelecekteki sermaye stokunu ve ekonomik büyümeyi azaltmak şeklindedir. Ayrıca

ülkenin mevcut sermaye stokunun artmasına olanak sağlamakta ve mevcut ekonomik büyümeyi canlandırmaktadır (Lin ve Sosin, 2001: 636-637).

Ülkemiz dış borçlanma bakımından 1950'den itibaren yoğun bir süreç yaşamıştır. Bu süreç 1980'den sonra hem dışa açılmanın hem de finansal serbestleşme sürecinin yaşanmasıyla artış göstermiştir. Ancak dikkat çeken nokta, özellikle içinde bulunulan küresel krizin başlangıcı sayılan 2008 yılından sonra, 2000'li yıllarda özel sektörün dış borçlanmasındaki önemli artıştır. Bu artışa sebep olarak uluslararası piyasalarda ortaya çıkan likidite bolluğu ile ucuz fon bulma imkânının, özel sektördeki dış borç stokunun hem hızlı artışına hem de toplam dış borç stoku içindeki payının %70'lere çıkmasına neden olmuştur (Akdogan, 2017: 185).

2010'dan itibaren Türkiye'de mevcut olan brüt dış borcu incelediğinde, özellikle son 10 yılın ikinci yarısı çok olumsuz verilerle ortaya çıkmaktadır. Dış borç 2014 yılına gelene kadar her yıl artmış, 2015'in son çeyreğinde ise 403,1 milyar dolara kadar gerilemiştir. 2018 yılının ilk çeyreğine gelindiğinde 457,9 milyar dolar olan dış borç, 2018'in ikinci yarısında Türkiye'nin yaşadığı kur krizi ile birlikte dolar kurunun da yükselmesi sonucunda dolar bazında dış borç brüt stoku da gerilemiştir. Ancak 2019 yılının ikinci çeyreğinde dış borç ile GSYH oranı %58,5 olarak artış göstermiştir. 2019 sonunda ise 416,4 milyar dolar olarak belirlenen dış borç stoku ile GSYH oranı %54,8 olmuştur. 2020 yılı son çeyrek verileri, brüt dış borç stokunun 435,1 milyar dolar olduğunu ve GSYH'ya oranının ise %60,4 olduğunu göstermiştir. 1989'dan bu yana Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan borcun milli gelir içinde yer alan payını gösteren en yüksek oran %59.1'dir. Bu oran halen bakanlığın 2020 yılının son çeyreğinde açıkladığı veriler arasındaki en yüksek orandır. 2021 yılının ikinci çeyreği için açıklanmış olan son verilerde ise Türkiye'nin brüt dış borç stokunun 446,3 milyar dolar olduğu, GSYH'ya olan oranının %58,3 olduğu görülmektedir (Yüksel, 2020).

2.2. VERGİLERİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

Vergilerin temel işlevi kamu harcamalarının karşılanması olarak bilinmektedir. Ancak 1930'lu yıllardan itibaren verginin işlevleri değişmiş önceleri sadece kamu harcamalarını için gerekli olan bir gelir türü olmasının yanı sıra, devletin hem ekonomik ve hem de sosyal yaşama müdahale edebilmesi için kullandığı etkin bir araç haline

gelmiştir. Bu nedenle vergi, mükelleflerin karar ve davranışları üzerinde sermaye ya da tasarruf birikimi, kaynak dağılımı, ekonomik gelişme, gelir dağılımı, yatırım, üretim ve tüketim gibi konularda çeşitli etkileri vardır (Kızılot ve Durmuş, 2001: 161). Vergilerin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri ülkelerin kendi ekonomilerine uygun etkin bir vergi politikası ile verimli sonuçlar alınabilecektir. Etkin bir vergi politikası olmayan ülkelerde bu etkileri görmek ve incelemek zordur.

Ekonomik istikrarın korunabilmesi için, maliye politikası araçları olan, vergi politikası, kamu harcama politikası ve borçlanma politikasının birlikte uygulamaya konularak, fiyat istikrarı, tam istihdam, finansal istikrar ve ödemeler bilançosunu dengelemesi hedeflenmektedir (Şen-Sağbaş, 2020:343). Vergilerin ülkeler üzerindeki makroekonomik etkileri, devletlerin uyguladıkları vergi politikaları ve bu politikalar sonucunda ulaşılmak istedikleri sonuçlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Eker, 2001: 200). Çalışmada vergilerin tasarruf, yatırım, istihdam, gelir, ekonomik büyüme, enflasyon, ithalat-ihracat ve işsizlik üzerindeki makroekonomik etkileri sekiz başlık altında incelenecektir.

2.2.1. Vergilerin Tasarruflar Üzerindeki Etkileri

Kamunun ekonomideki payının artması, kamuya daha fazla kaynak aktarılmasına ve özel sektörün sorumlu olduğu vergi oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Ekonomik birimler yükselen vergi yükü sonucunda davranış kalıplarını değiştirebilmektedir. Bu bağlamda yatırım kararlarının şekillenmesinde ve vergi gelirlerinin üzerinde; vergilerin yapısı, oranı ve miktarı, harcama, tasarruf, çalışma isteği gibi faktörler farklı etkiler yaratır. Bu kapsamda vergi gelirlerinin yukarıda sıralanan kalemler üzerinde farklı etkileri olacaktır. Vergi gelirleri, ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak kişilerin tasarruflarını az ya da çok etkileyebilir.

Türkiye de tasarruf-vergi arasındaki ilişki, tasarruf eğiliminin azlığından kaynaklı kronikleşen bir sorundur. Bu sorunun çözümü noktasında vergi politikalarının önemli bir araç olduğu aşıkardır. Küreselleşme süreci ile birlikte artan üretim faktörlerinin hareketliliği, vergi rekabeti ve yaşanan ekonomik krizlerin etkisi ve artan borçlanma ihtiyacı, Türkiye'de vergilendirme alanında izlenen politikaların önemli bir belirleyicisi olmuştur (Çalcalı-Yılmaz, 2013: 251). Gelişmiş ülkelerdeki vergi sistemlerinde olağan

gelir olarak vergilendirilen tasarruflar, bir ekonomideki performans göstergelerinin en önemli unsurlarından biridir. Vergilerin yükselmesi sonucu tasarruf oranları azalabilmektedir. Bu doğrultuda azalan ulusal tasarruf oranları; ulusal düzeydeki yatırımlara kaynak sağlamak için yetersiz olacağı için ekonominin performansını ve büyümesini olumsuz etkilemektedir (Ulusoy ve Karakurt, 2002:104).

Modern maliye teorisinde, vergilemenin büyüme üzerindeki etkilerine ilişkin birçok çalışma yapılmıştır. Örneğin Kaldor; ekonomik büyümenin tasarruf birikimi ile hızlanacağını düşündüğünden, gelir vergileri yerine harcama vergilerinin uygulanmasının bu amaca daha çok hizmet edeceğini vurgulamıştır (Turan, 1987:373). J.S. Mill bireysel harcama vergilerinin arttırılması ve buna karşın gelir vergisinin azaltılması yolu ile tasarrufların artacağı görüşünü ileri sürmüştür (Atılğan, 2004:111).

Teoride vergiler ile büyüme oranları arasında bazen pozitif bazen de negatif bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Öncelikle vergilerin büyüme üzerindeki olumlu etkilerine baktığımızda, ekonomik kaynaklara olan talebi artırmak ve bu kaynakları korumak, alınan vergilerle alt yapı çalışmaları ve telekomünikasyon alanlarında iyileştirmeler yapmaktır. Vergilerin olumsuz etkisi ise en çok üretici ve tüketicilere yansımaktadır. Örneğin herhangi bir mal veya hizmet üretimde konulan vergi üreticilerin maliyetlerini artırarak karlarını azaltmaktadır. Böylece gerek üretici gerekse tüketici tasarrufa ayırabilecekleri paylarını vergiye aktarmak zorunda kalmaktadır. Bu durumda tüketici ve üreticilerin gelirlerindeki bu azalma ile vergiler arasında fark vardır. Vergi sonrası zarar olarak adlandırılan bu fark zaman içerisinde vergi gelirlerini azalttığı ve büyümeyi de yavaşlattığı görüşü hakimdir (Wibowo, 2003: 2-3).

Servet Vergileri ile Veraset ve İntikal Vergileri tasarruflar üzerinde en çok kısıtlayıcı etkiye sahip olan vergilerdir (Turan, 1987:375). Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre bu vergilerin etki oranları da değişmektedir. Örneğin gelişmiş ülkelerde bu sorun yaşanmazken, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde vergiler etkili ve verimli kullanılamamaktadır. Ayrıca az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde servet vergilerinin düşük olmasından kaynaklı kişiler tasarruf yapmak yerine gayrimenkul almayı tercih etmektedirler.

Ekonomik büyüme ve tasarruflar bir ülke ekonomisi için birbiriyle ilişkili iki önemli argümandır. Tasarruf oranlarının artması yatırımı ve haliyle ekonomik büyümeyi

destekler. Bir ülkede ki tasarruf oranlarının az olmasının sebebi genellikle vergi politikalarından kaynaklandığı görüşü yaygındır. Faiz, kar payı ve sermaye kazancı gibi değerlerin vergilendirilmesi, tasarrufların tüketime göre maliyetini artırmakla kalmayıp bireysel tercihleri de olumsuz etkilemektedir. Tüketime kıyasla tasarrufun maliyetini azaltan bir vergi indirimi, sermaye birikimini hızlandırır; üretimde, milli gelirde ve toplam talepte artışa neden olabilir.

Vergilerin tasarruflar üzerindeki etkisine ilişkin yapılan araştırmalar; Vito Tanzi ve Howell H. Zee'nin 1970-1994 yılları arasındaki 25 yıllık dönemde OECD ülkelerini kapsamaktadır. Bu çalışmada toplam hane halkı tasarruf oranı ile vergiler arasındaki ilişkiyi gösteren ampirik analizler yapılmıştır. Elde edilen gelir vergileri ile GSYH daki vergi toplamalarının tasarruflar üzerinde olumsuz bir etki yarattığı sonucu elde edilmiştir. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için gelir vergisi yerine harcama vergilerin konulması tasarrufları artıracak görüşü ileri sürülmüştür (Özen, 2004: 188).

Gelir vergilerinin yerine harcamalar üzerinden alınan vergilerle tasarrufları artmasını sağlamak uygulanan politikalarla özellikle gelişmekte olan ülkelerin büyüme sürecine olumlu katkı sağlayabilecektir. Gelişmekte olan ülkelerde yüksek gelire sahip gruplar ile bazı baskı grupları uygulamadaki politikaları etkileyip, hükümetler üzerinde baskı kurabilmektedir. Özellikle gelir ve kurumlar vergisine tepki göstererek ağırlığın harcama vergilerine kaymasına sebep olup düşük gelirli grupların vergilerden daha çok etkilenmesine sebep olmaktadır.

2.2.2. Vergilerin Yatırım Üzerindeki Etkileri

Vergilemenin temel amacı, ekonominin özel sektöründeki bazı kaynakların kamu kesimine aktarılmasıdır. Kullanılan vergi türünden bağımsız olarak, bu kaynak aktarımı her zaman mümkündür. Bu durum özel sektör kaynaklarını sınırlayıcı bir etkiye sahiptir (Uluatam, 1971: 23). Vergi gelirleri ve bu şekilde kamuya aktarılan kaynaklar büyümenin önemli bir fonksiyonu olan yatırımları etkilemektedir. Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergilerin artması, yatırıma ayrılacak kaynak miktarının azalmasına neden olur. Devletin vergilendirme yoluyla tahsis etmiş olduğu gelirin tamamını üretim kapasitesini artırmaya yönelik harcamalarda kullanılması, fırsat eşitsizliği yaratarak özel sektör yatırımlarının bir ölçüde dışlanmasına neden olmaktadır. Bu durum, özellikle yapısal sorunlarıyla

mücadele etmek zorunda kalan gelişmekte olan ülkelerde etkilerini daha belirgin bir şekilde gösterebilmektedir. Bu nedenle vergi oranlarının genel ve tarafsız olması yararlı olmasının yanı sıra, vergi sisteminin piyasaya müdahalesinin asgari düzeyde olması gerekmektedir (Karayılmazlar, 2004:100).

Vergilendirme yoluyla yapılan yatırımlardan elde edilen gelirin bir kısmının kamuya aktarılması, yatırımlar üzerinde bazı olumsuz etkiler yaratmaktadır. Yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki olumlu ilişki, vergi politikalarında yapılacak indirimlerle büyümeye pozitif etki sağlayacaktır. Bu sayede vergi indirimleri yoluyla vergilere ayrılan kaynaklar tasarrufa dönüşerek yatırımları artırabilmektedir. Bu nedenle vergi indirimleri müteşebbislerin yatırım fırsatlarını değerlendirmesi için önemlidir. Aynı zamanda daha az alınan ya da hiç alınmayan vergi indirimleri sayesinde kişilerin harcanabilir geliri de artmaktadır. Kısaca yatırım oranlarının artırılması vergi indirimlerine bağlı olarak gelişmekte bu da ekonomik büyümeye olumlu yansımaktadır (Durkaya ve Ceylan, 2006: 81).

Bir girişimci yatırım kararı almadan önce fayda maliyet analizi yaparak yatırım yaptığı katlandığı maliyetler ile olası kazançlarını kıyaslar ve kazancın yüksek olması durumunda yatırım kararı alır. Yatırımcılar için en önemli maliyet unsurlarından birisi de vergilerdir. Vergide uygulanan muafiyet, indirim, istisna veya vergi harcamaları gibi teşvik politikaları ile, üretici yada girişimcilerin üstlendikleri maliyetler düşürülerek, haksız rekabetten korunarak ve yatırımlar için gerekli olan fon kaynağı yaratılarak yatırımları destekleyebilir. Vergiler yatırımlar üzerinde iki şekilde etki edebilir.

1-Yatırım mallarının fiyatını değiştiren vergiler

2-Yatırımların getireceği geliri değiştiren vergiler

Sadece yatırım mallarından veya diğer üretim faktörleriyle bağlantılı olan yatırım mallarına yansıyan dolaylı vergilerin malın fiyatına tamamı ya da bir kısmının yansıtılacağı genel kabul görmektedir. Vergiden dolayı sermaye mallarının fiyatının artacağını düşünen girişimci karını istenilen düzeyde elde edemeyeceğini düşündüğünde yatırım planlarını değiştirme kararı alabilir. İşletmenin ya da girişimcinin kazanmayı hedeflediği getiri oranının maliyetinin artması üretim planlarını değiştirebilmekte ve yatırım kararlarına etki edebilmektedir (Uluatam, 2003:309).

Yatırım malları fiyatlarının değişmesinde en etkili olan vergiler, ihracat yapan işletmeler için gümrük vergileri, katma değer vergisi ve özel tüketim vergileri örnek gösterilebilir. Özellikle ithal edilen yatırım mallarında da bu vergilerin artırılması veya düşürülmesi, vergi muafiyet ve istisnaların getirilmesi yatırım maliyetlerini ve dolayısıyla yatırım kararlarını etkilemektedir. Yatırımları etkileyen ve kar oranlarının değişmesine sebep olan vergiler doğrudan alınan Gelir ve Kurumlar Vergisidir. Bu vergiler, girişimcilerin vergiden önce ve vergiden sonraki gelirleri arasındaki farka bağlı olarak kar oranlarını etkileyebilmektedir.

Vergi indirimleri ile yatırımlar arasında pozitif bir ilişki vardır. Yatırımlar ile de ekonomik büyüme doğrudan ilişkilidir. Bundan dolayı, vergi indirimlerinin yatırımlar üzerindeki etkileri üç başlık altında toplanabilir. Bunlar (Maliye Enstitüsü Konferansları, 1980:59);

- Vergi indirimleri; Harcanabilir gelirin artırılması ve vergi tasarrufu yatırım maliyetini düşürerek yatırım karlılığını artırır
- Vergi indirimleri; vergi fonlarının serbest bırakılması yatırımların finansmanını kolaylaştırır.
- Vergi indirimleri; yatırım kararlarını etkileyerek artmasını sağlar.

Vergiler, ekonomideki harcama düzeyini azaltarak yatırımlar üzerinde dolaylı bir etki yapmakta, dolayısıyla toplam talebi azaltmakta ve ekonominin durgunluğa girmesine neden olmaktadır. Bu durumda beklenen yatırım getirisi düşer ve yatırım hacmi azalır (Gök, 2012: 18).

Ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için uygulanan vergi politikalarındaki teşviklerin, yatırımları desteklemesi açısından önemi büyüktür. Bu kapsamda özellikle gelişmekte olan ülkelerde yapısal gelişmelere paralel olarak işsizliğin azaltılması, istihdam oranlarının artırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi (istihdamın artırılması, eğitim, sağlık hizmetlerinde etkinliğin sağlanması vb.) oluşturulmasına yönelik yatırımlarda vergi indirimi sağlanması gerekmektedir.

2.2.3. Vergilerin İstihdam (Emek Arzı) Üzerindeki Etkileri

Yıllardır tartışılan konulardan biri de kamu ekonomisi alanında vergilerin emek arzı üzerindeki etkileridir. Yapılan pek çok çalışma, özellikle gelir vergisindeki

mükelleflerinin işgücü arzını oluşturan orta ve alt gelir grubundaki kişiler olduğu düşünüldüğünde durum çok daha önemli hale gelmektedir. Bir diğer önemli husus ise, zorunlu tüketim malları üzerinden alınacak bir tüketim vergisinin, bu kişiler üzerinde sanki doğrudan bir vergiymiş gibi psikolojik bir etki yaratacağıdır (Özen, 2004:168).

Vergilerde yapılacak indirimler işgücü arzını etkiler. Çalışanların ödemek zorunda oldukları vergilerde yapılacak olan indirimler, insanların harcanabilir gelirini artıracığı için çalışma istekleri olumlu yönde etkileyebilmektedir. Çalışanları en çok etkileyen vergi gelirleri üzerinden alınan gelir vergileridir (Demircan, 2003: 105). Vergi oranlarındaki indirimler kişilerin çalışma isteğini ve azmini artırabilmektedir. Çalışanların ödemekte zorlanmayacakları ve vergi yüklerinin zamanla azalarak düzenlenmesi işletmeler açısından verimliliği artıran bir etkiye sebep olabilir. Aynı zamanda ülke ekonomisine büyüme yönünde olumlu etkileri olacağı söylenebilir (Aktan, 1997: 32).

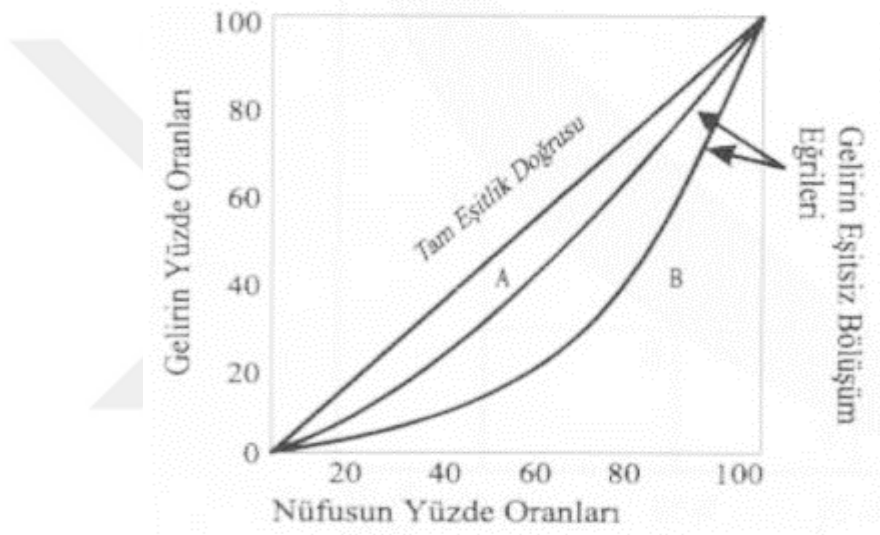
2.2.4. Vergilerin Gelir Üzerindeki Etkileri

Piyasa mekanizması tarafından otomatik olarak gerçekleşen gelir dağılımındaki eşitsizliğin düzeltilmesi günümüzde tüm devletlerin ortak problemi olarak görülmektedir. Vergiler, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi ve gelirin yeniden dağıtılması noktasında devletin elindeki en önemli mali araçlardan biridir. Çünkü verginin toplumsal amacı, kamu harcama tedbirleriyle yeterli düzeyde gerçekleştirilemeyen gelir dağılımının, ekonomik olarak zayıf olanlar lehine, siyasi olarak istenilen düzeyde dağıtılmasının gerçekleştirilmesidir. Bu bağlamda vergilendirmede ödeme gücünün dikkate alınıp alınmadığı, verginin oranı, vergilerin niteliği (doğrudan-doğrudan), vergi denetiminin dozu ve vergi yansıtma imkânlarının varlığı gelirin yeniden dağıtılmasında etkili olmaktadır (Yüce, 2002: 11-13).

Gelir üzerinden alınan vergilere dolaysız vergi denmesinin nedeni, bu verginin doğrudan bireylerin gelirleri üzerinden belirli bir dönemde ve bu gelirlerin özelliklerine ve meydana gelen değişimlere bağlı olarak alınmasıdır. Harcama vergilerinin özelliği, verginin mal ve hizmet fiyatlarına eklenmesi ve böylece tüketicilere yansıtılmasıdır (Kanlı, 2007: 46).

Dolaylı vergilerde ise mükellefin tam olarak bilinmemesi ve verginin fiyata gizlenmesi bu vergilerin kolayca yansımaya neden olmaktadır. Ayrıca dolaylı vergilerde gelir düzeyi arttıkça aynı malın tüketilmesi sonucunda aynı verginin ödenmesi adalet ilkesiyle çelişmektedir. Dolaylı vergilerde ödeme gücü farklı olan kişilerin aynı miktarda dolaylı vergi ödemesi, bireylerin ödediği verginin gelirleri içindeki payına bakıldığında, yüksek gelirli lehine ve yoksullar aleyhine ters artan bir orantı ortaya koymaktadır (Erdem ve diğerleri, 2013: 118).

Gelir dağılımı eşitsizliğini grafiksel olarak gösterme yöntemlerinden biri olan Lorenz Eğrisi Şekil 2.3'te gösterilmektedir.

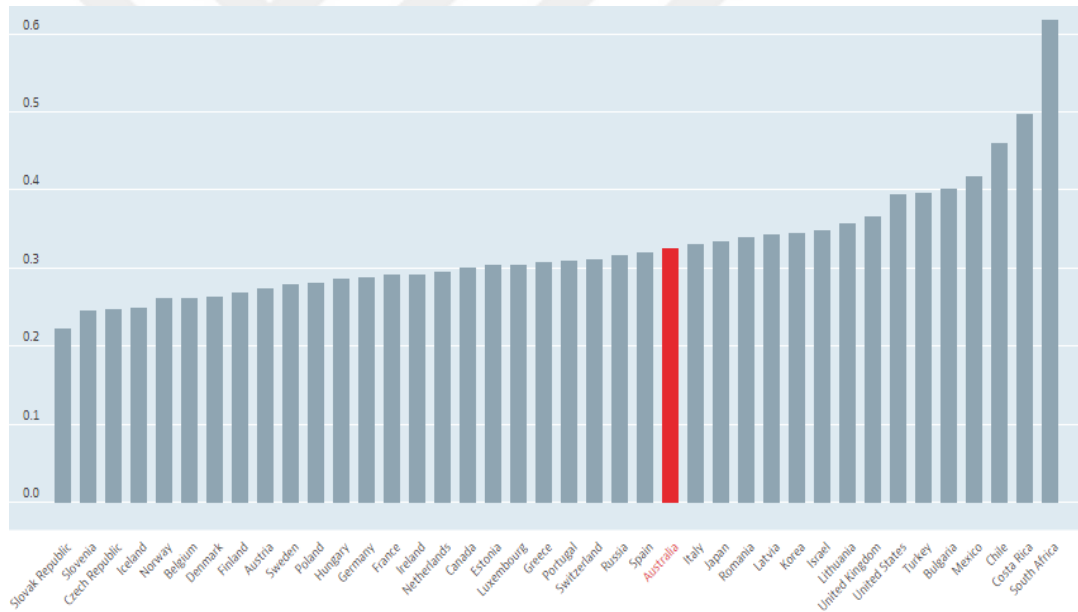
Şekil 2.3. Lorenz Eğrisi (vergidosyasi.com)

Örnek bir Lorenz Eğrisi çizimi Şekil 2.3'te verilmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğini grafiksel olarak gösterme yöntemlerinden biri olan Lorenz Eğrisi, aynı ülke içinde farklı zamanlarda veya farklı ülkelerde aynı dönemde meydana gelen gelir dağılımı eşitsizliğini karşılaştırmak için kullanılır. Lorenz Eğrisi'nin yatay ekseninde bireylerin veya hanelerin nüfuslarının kümülatif yüzde payları, dikey ekseninde ise bu kişi veya hanelerin gelirlerinin kümülatif yüzde payları yer almaktadır. Şekildeki 45°'lik açıya sahip doğruya mutlak eşitlik doğrusu veya eş bölüm doğrusu denir. Mutlak eşitlik çizgisinin altındaki eğriye Lorenz Eğrisi denir. Şekilde gösterilen tam eşitlik doğrusu üzerindeki her noktada nüfus yüzdesi ile bu nüfusa karşılık gelen gelir yüzdesi birbirine eşittir. Diğer bir deyişle, mutlak eşitlik çizgisinin her noktasında milli gelir toplumdaki tüm bireylere eşit olarak

dağıtılmaktadır. B bölgesi milli gelir dağılımının en eşitsiz olduğunu göstermektedir (Aktan ve Vural, 2002: 19).

Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmek için kullanılan bir diğer yöntem ise Lorenz Eğrisi'nden elde edilen Gini Katsayısı'dır. Lorenz Eğrisi ile Mutlak Eşitlik Doğrusu arasındaki alanın Mutlak Eşitlik Doğrusu'nun altındaki üçgene bölünmesiyle bulunur ve 0 ile 1 arasında bir sayıdır. Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşması, gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması anlamına gelmektedir. Mutlak Eşitlik Doğrusu ile Lorenz Eğrisi arasındaki alan ve dolayısıyla gini katsayısı artacak, dolayısıyla gelir dağılımındaki eşitsizlik artacaktır. Buna göre gini katsayısı 1'e yaklaştıkça eşitsizlik artmakta, 0'a yaklaştıkça eşitsizlik azalmaktadır (Altınışık ve Peker, 2008: 104).

Gelir eşitsizliğinin ölçüm yöntemlerinden biri olan Gini Katsayısı'nın OECD ülkelerindeki değerleri Şekil 2.4'te gösterilmektedir.

Şekil 2.4. OECD Üyesi Ülkelerin Gini Katsayıları (2019) (data.oecd.org)

2019 yılı için bu verilere göre Türkiye'de Gini katsayısı 0,395 olarak açıklanmıştır. Aynı yıl en yoksul yüzde 20'lik nüfus grubunun ortalama geliri ile en zengin yüzde 20'lik nüfus grubunun ortalama geliri arasındaki farkın 7,4 kat olduğu görülmektedir. Gini katsayısının 0,395 olması bozuk bir gelir dağılımına işaret etmektedir. Öte yandan 2018 yılında katsayının 0,408 olduğu düşünüldüğünde asgari ücret artışı ve transfer ödemeleri nedeniyle bir miktar iyileşme yaşandığı görülmektedir.

Gelir dağılımının en iyi olduğu ülkeler kuzey ülkeleri (Gini katsayısı 0,25–0,30) ve bazı eski sosyalist ülkelerdir (Gini katsayısı 0,28–0,33) (Eğilmez, 2020).

Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi teorik ve ampirik literatürde genel olarak bazı vergi türlerinin gelir dağılımını düzenleyici etkiye sahiptir. Özellikle dolaysız vergilerin daha adil bir vergi türü olmasından dolayı gelir dağılımını düzenlediği görülmektedir. Ekonomilerde refah seviyesinin en belirgin özelliklerinden olan adil gelir dağılımı dolaysız vergilerin yanı sıra servet vergileri ile de vergilerin mali olmayan amaçları kapsamında örnek gösterilebilir (Şaşmaz ve Yayla, 2019: 325).

2.2.5. Vergilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanabilmesi için en önemli politika enstrümanlarından birisi vergi politikalarıdır. Vergiler bir taraftan ekonomik büyümenin finansmanı için kaynak yaratırken, diğer taraftan özel yatırımı teşvik aracı olarak da kullanılmaktadır (Şen-Sağbaş; 2020,394). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde devletlerin temel makroekonomik hedeflerinden biri ekonomik büyüme ve kalkınma olarak kabul edilmektedir. Ancak, ülkelerin yapısal özelliklerinden (işsizlik, fiyat istikrarı vb.) kaynaklı olarak gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler için planlanan kalkınma politikaları farklılıklar gösterebilmektedir. Özellikle gelişmekte olan bir ülkedeki maliye politikasının asıl hedefi istikrarlı bir ortam sağlayarak kalkınmayı sağlamaktır (Demircan, 2003: 100).

Ekonomik gelişmenin ve ekonomik büyümenin en temel faktörünün sermaye birikimi olduğu bugüne kadar birçok çalışmada vurgulanmıştır. Sermaye birikimi, basitçe üretimi veya verimliliği artırmak için mevcut sermaye stokuna yapılan eklemeler olarak tanımlanır. Bu ek yatırımlar, sermaye birikiminin bileşenlerine yapılır. Fiziksel sermaye mallarına, altyapıya ve beşeri sermayeye yapılan eklemeler sermaye birikimini artırır. Bunların dışında yaşam standardını ve emek verimliliğini artıran tüketim harcamaları da sermaye birikiminin unsurları arasındadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşıyan sermaye birikimi, bu ülkelerde ekonomik gelişme ve büyümenin en stratejik unsurudur (Yanpar, 2007: 68).

Vergi gelirleri, kişilerin yatırım-tasarruf tercihleri ile ülke ekonomik yapısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu kabul edilmektedir. Fakat aynı zamanda

vergilerin ülkelerin ekonomik büyümesi ve kalkınmasının sağlanmasında bir politika aracı olarak kullanılmasında; verginin kapasitesinin, yapısının ve türlerinin seçilmesi çok büyük önem arz etmektedir. Ancak bunlara ek olarak vergilemenin başarısında vergi politikalarının kural olarak toplumdaki tüm kesimi hedef alması, bu kesimlerin ödeme gücüne göre tahsil edilmesi, vergiler alınırken alındığı kaynağı kurutacak nitelikte olmaması gibi etkenler şüphesiz ki büyük rol oynamaktadır (Akdoğan, 2014:122).

Vergiler, ekonomide fiyatları orantılı olarak yükselterek, tüketimi azaltarak ve tasarrufu teşvik ederek ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunabilir. Aslında bir ekonomide tüketim malları üzerindeki dolaylı vergiler (KDV gibi) tüketim maliyetini yükselterek bu mallara yapılan harcamaların azalmasına ve kaynakların yatırım harcamalarına aktarılmasına neden olabilir (Temiz, 2008: 3). Bunlara ek olarak, vergi indirimleri vergi kayıp ve kaçakçılığı ile mücadelede olumlu etkiler yaratmaktadır. İndirimlerin miktarına ve niteliğine bağlı olarak kayıtlı mükellef sayısı arttıkça vergi kaçakçılığıyla mücadele maliyetleri azalacak, kayıtlı istihdam oranı artacak ve işsizlik yardımları azalacaktır. Vergi indirimleri ile üretim, yatırım ve istihdamın artırılması, toplam kamu gelirlerini olumlu yönde etkilemekte ve vergi indirimleri ile bir dış tasarruf zinciri sağlanmaktadır (Laffer, 1981: 42).

Vergi politikaları, ekonomik büyümeyi genel olarak beş şekilde etkileyebilmektedir (Tokathıoğlu ve Selen, 2017: 306):

- İş gücü arzını etkileyebilmektedir.
- Gelir vergileri yatırım oranlarını etkileyebilir.
- Kaynakların verimliliği düşük sektörlere yönlendirilmesini sağlayabilir.
- Araştırma ve geliştirme ile ilgili politikalar ile verimliliği etkileyebilir.
- Beşeri sermayenin etkin işleyişini bozabilmektedir.

2.2.6. Vergilerin Enflasyon Üzerindeki Etkileri

Enflasyonun, bütçe açığı sorununu oluşturmasında iki yönlü etkisi bulunmaktadır. Vergi toplama sistemi içerisinde yaşanan aksaklıklar bir taraftan kamu gelirlerini azaltıp, kamu borçlarının faiz yükünü artırırken, diğer taraftan enflasyonun borç stokunun reel değerinin düşmesine sebep olmaktadır (Yıldırım, 2019: 485). Enflasyonun dünya ülkelerinin gündeminde olduğu 1970'li yıllardaki Petrol Krizi ile birlikte enflasyonun

vergi sistemine ne tür zararlar verdiğiine yönelik çalışmalar yoğunlaşmış ve özellikle vergi gelirleri üzerinde odaklanılmıştır. Enflasyon, vergi sisteminin yapısına ve enflasyon oranına bağlı olarak vergi gelirlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebileceği gibi, vergi gelirleri üzerinde herhangi bir etkisi de olmayabilmektedir. Genel olarak, enflasyonun vergi gelirleri üzerinde nötr bir etkisinin olması arzu edilir. Önemli olan vergi gelirlerinin enflasyondan olumsuz etkilenmemesidir (Şen, 2003: 2).

Ekonomide yükselen enflasyon oranları ve akabinde bu oranların stabil hale gelmesi sonucunda vergiler enflasyondan büyük çapta etkilenmekte ve bu etki reel olarak vergi gelirlerini eritmektedir. Reel olarak vergi gelirlerinin erimemesi ve artması için üç şartın aynı zamanda gerçekleşmesi gerekir. Bu koşullar; vergiye tabi kazanç ve gelirlerin enflasyon oranına paralel olarak artması, vergiyi doğuran olay ile vergi tahsilatı arasındaki sürenin çok kısa olması ve vergi sisteminin artan oranlı bir tarife yapısına sahip olmasıdır (Mansfield, 1980: 31).

Vergilerin doğduğu tarihi ile vergi tahsil tarihi arasında geçen süre uzun olduğundan, yüksek enflasyon ortamında vergi gelirlerinin reel değerinde azalma ortaya çıkmaktadır. Literatürde de bu durum Olivera-Tanzi etkisi olarak bilinmektedir. Enflasyonun etkisiyle vergi gelirlerinin reel değeri düşer ve bu da kamu gelirlerinde kayıplara neden olur. Enflasyonist ortamlarda vergi mükellefleri, reel gelirleri artmasa bile vergi ödemek durumunda kalmaktadır. Enflasyon nedeniyle oluşan fazla kazançların vergilendirilmesi yoluyla elde edilen gelir, enflasyon sonucunda artmakta ve yüksek oranlı vergi dilimlerine dahil edilmektedir. Bu durum vergi kaçakçılığı olaylarının artmasına dolayısıyla devletin vergi gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır (Durmaz-Kılınç, 2017: 50).

Enflasyonist bir ekonomide vergi gelirlerini artırmak için kısa dönemde bütçe fazlası yaratarak parasal likiditeyi azaltmak gerekir ki bu da satın alma gücünü olumsuz etkiler. Vergi oranlarındaki artışın toplam arz ve toplam talep üzerinde etkisi vardır. Toplam talep açısından bakıldığında vergilerin enflasyonu önleyici bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Toplam arz açısından, vergilendirme enflasyonist etkiler yaratabilir (Mutlu ve Çelen, 2012:19-21)

Belirli tarifelere göre toplanan vergilerde devlet gelir kaybına uğrarken, istisna, muafiyet ve indirimlerin enflasyon karşısında sabit kalması ve nominal gelirdeki artışların

daha yüksek oranlarda vergilendirilmesi nedeniyle mükelleflerin reel vergi yükleri enflasyon nedeniyle artmaktadır. Ayrıca firmaların duran varlıkları ve duran varlıklarından kaynaklı amortismanları, stokları, her türlü gelir ve giderleri de enflasyondan dolayı vergi matrahının etkilenmesine neden olmaktadır (Alıcı, 2002: 155).

Dolaylı vergiler açısından; enflasyonun dolaylı vergiler üzerindeki etkisi temel olarak fiyatlar genel düzeyindeki değişmelerin vergi matrahını etkilemesi ve vergi gelirlerinin değişmesinden kaynaklanmaktadır. Fiyatların yükselmesi dolaylı vergilerin matrahını yükseltmekte ve vergi mükellefleri daha yüksek vergilerle karşı karşıya kalmaktadır. Öyleyse; enflasyonist bir ortamda mükelleflerin reel vergi yükünün artması, reel gelirlerinde azalmaya neden olacaktır (Güvenek, Alptekin ve Çetinkaya, 2010: 3). Ayrıca, dolaylı vergi artışları nedeniyle ihraç edilebilir mal fazlası, iç talepteki daralmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece, ekonomik daralma olmaksızın büyüme ile eş zamanlı olarak ekonomik istikrar sağlanabilir. Enflasyonla mücadele kapsamında dolaylı vergi artışları, IMF'nin istikrar politikalarına uygun olarak kullanılan önemli bir politika aracıdır (Mutlu ve Çelen, 2012:19-21).

2.2.7. Vergilerin İthalat ve İhracat Üzerindeki Etkileri

Dış ticaret, maliye politikasının önemli bir aracıdır. Dış ticaretin yönlendirilmesin de ülkemizde de ihracat ve ithalat işlemlerinde vergiler uygulanmaktadır. Ekonomiye büyük katkı sağlayan vergi teşvikleri, katkıları kadar etkileri açısından da eleştirilmektedir. Sektörel bazda herkesin aynı oranda yararlanamadığı teşvikler haksız rekabete yol açmaktadır. Öte yandan, ithal ikameci politikalara benzer şekilde, korunan ve desteklenen sanayilerin kendilerini geliştirmek ve yenilemek konusunda yetersiz kaldığı, dolayısıyla teşvik alan sektörlerin yeterli dinamizme sahip olmadığı savunulmaktadır. Ayrıca belirli kesimlere sağlanan kaynak aktarımı teşviklerinin vergilemede adalet ilkesine zarar verdiği iddia edilmektedir (Takım-Ersungur, 2010: 291).

İthalat üzerindeki gümrük vergilerinin amacı, yerli üreticiyi korumak ve devlete gelir sağlamak olarak da özetlenebilir. Gelir elde etme amacıyla konulan vergiler, genellikle iç piyasada ihtiyaç duyulan ve sık sık ithal edilen ürünler üzerinden alınırken, koruma amaçlı alınan vergiler, yurt içinde faaliyet gösteren yerli üreticinin ürettiği

mallardan piyasa fiyatlarının altında ithalatı olduğu zamanlarda alınmaktadır. Buradaki amaç, maliyetleri yüksek olan yerli üreticinin yabancı üreticiler karşısında rekabet gücünü korumaktır (Seyidoğlu, 2007:155). Talep esnekliği yüksek olan gümrük mallarına yüksek oranlarda gümrük vergisi tarifelerinin uygulanması tüketimi azaltan bir unsur olduğu için vergi gelirlerinin de düşmesine neden olacaktır. Bundan dolayı gelir elde etmek amacıyla gümrük vergisine başvururken talep esnekliğine ve vergi oranının vergi gelirini maksimize edecek düzeyde belirlenmesine dikkat edilmelidir (Seyidoğlu, 2017: 170).

Dış ticaret işlemlerinden alınan vergiler ihracattan ziyade ithalattan alınmaktadır. İthalata çeşitli vergiler ve diğer yükümlülükler konulmasının amaçları şunlardır (Tokatlıoğlu, 2005: 48):

- Yerli üretiminin korunmasının yanında yerli sanayinin kurulmasını desteklemek,
- Gelir eşitsizliğinden kaynaklanan döviz tüketim ve zaruri olmayan mal taleplerinin kısıtlanması.
- Devlete gelir sağlamak,
- Yurt içi vergileri ithal ürünlerin maliyetlerine yansıtmak,
- İthalatın sınırlandırılması ve ihracatın teşvik edilmesi”.

Mali amaçla birlikte ekonomiye yön vermek için de dış ticaret vergileri uygulanmaktadır.

2.2.8. Vergilerin İşsizlik Üzerindeki Etkileri

Vergileme istihdam ilişkisi incelenirken tüm vergi sisteminin etkisinin göz önünde bulundurulması uygun olacaktır. Çünkü neredeyse tüm vergiler işgücü piyasası üzerinde etkiye bulunmaktadır. Örneğin sermaye üzerindeki vergiler (servet vergileri dahil) üretim faktörlerinin göreceli fiyatların değiştirmektedir. Kurumlar vergisinde yapılacak indirim işgücü talebini artırabilir (Tağ, 2007:73). İşverenlerin katlanmak zorunda olduğu kurumlar vergisi ve çalışanları üzerinden sorumlu olduğu sosyal güvenlik, işsizlik sigortası gibi payların yüksek olması kayıt dışı istihdam oranını artırabilmektedir. Aynı şekilde istihdam edilen kişilerin sorumlu olduğu gelir vergisi, sosyal güvenlik kesintileri gibi payların yüksek olması çalışanları kayıt altına almaktan

alı koyabilmektedir. Özellikle küçük ya da orta ölçekli geliri daha düşük olan işletmeler, yüksek vergi oranlarını karşılayamayacaklarını düşündüklerinden kayıt dışı istihdama yönelebilmektedirler. Kısacası, yüksek vergi oranları ve vergi sisteminin sık sık değişmesi, kişi ve kurumların vergilendirmeye karşı direnç geliştirmesine neden olabilir (Maliye Bakanlığı, 2009: 12).

Vergi oranlarının çalışma istediği üzerinde etkileri kaçınılmazdır. İstihdam durumu üzerindeki en büyük etkenlerden biri de ücretlerdir. Ücret artışları çalışma isteğini artırıp istihdamın gelişmesine katkı sağlar bunun yanı sıra da bu belli bir seviyeye kadar sürmektedir. Yüksek maaş almak aynı zamanda yüksek vergi ödemek anlamına gelmekte olduğu için yalnızca ücret artışları değil ödemiş oldukları sosyal güvenlik primleri ve özellikle vergiler de önem arz etmekte ve istihdamın belirleyicileri arasında olmaktadır (Yıldırım; 2019: 495-496).

Kayıt dışı istihdamla ilgili çeşitli tanımlamalar yapılabilir. Nitekim bir tanıma göre kayıt dışı istihdam, istihdam edilen kişilerin çalıştıklarını ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına bildirmemesi veya çalışma süresinin ve ödenen ücret miktarının resmi makamlara eksik bildirilmesidir (Mahiroğulları, 2017: 548). Kayıt dışılık, gelişmekte olan ülkelerde küçük işletmeler, kendi hesabına çalışanlar ve firmalarda çalışan kayıt dışı çalışanlar da dahil olmak üzere çok sayıda ekonomik faaliyeti kategorize etmektedir. Kapsamı, ülkeye ve büyüklüğe göre büyük ölçüde değişmektedir. Kayıt dışı istihdam vergi kaçakçılığı, yolsuzluk, yasa dışı faaliyetler, düşük yatırım oranları, kötüye kullanılan kaynaklar, sigortasız işçiler vb gibi birçok olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Hükümetlerin ilk etaptaki yaklaşımları, kayıt dışı firmalara ve girişimcilere yaptırımlar uygulamak ve kayıt dışı işçilere hukuki hakları konusunda yardım sağlamak olmuştur (Besim ve Jenkins, 2006).

Kayıt dışı istihdamın en büyük mali dezavantajlarından biri de devletin vergi gelirlerinin azalmasıdır. Kayıt dışı çalışmadan kaynaklanan toplam vergi kaybı, ödenmeyen gelir ve damga vergisi toplamından oluşmaktadır (Kaleli, 2015: 93). Kutbay, yapılan analiz sonucunda kayıt dışı istihdamdaki %1'lik artış, damga vergisini %2,78, gelir vergisini ise %3,02 oranında azalttığı tespitinde bulunmuştur (Kutbay, 2018: 172-189).

Türkiye'nin yıllar itibariyle kayıt dışı istihdamda yaşanan gelişmeler sonucunda vergi gelirleri ile GSYH' de meydana gelen değişim tablo 2.6.'da gösterilmiştir.

Tablo 2.4. Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam, Brüt Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Verileri

YILLAR	Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)	Brüt Vergi Gelirleri (Milyar TL)	GSYH (Milyar TL)
2017	34	626.082.414.676	3.133.704.267
2018	33	738.180.401.000	3.758.773.727
2019	35	820.148.186.000	4.317.786.909
2020	31	983.258.493.000	5.046.883.307
2021	29	1.395.545.673.000	7.209.040.465

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu (2021), data.tuik.gov.tr

Son yıllarda kayıt dışı istihdam oranlarının azaldığı görülmektedir. Aynı zamanda milli gelir ve vergi gelirlerinde ki artış da tablodaki verilerden anlaşılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OECD ÜLKELERİNİN PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ VE VERİ ZARFLAMA ANALİZİ

3.1. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Araştırmaya ilişkin yapılan vergilerin makro ekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini konu alan literatür incelenmesinde elde edilen sonuçlar Tablo 3.1’de verilmiştir. Yapılan araştırmaların çoğu genellikle vergiler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele alırken, vergilerin enflasyon, istihdam ve dış ticaret üzerindeki etkileri de araştırılmıştır.

Tablo 3.1. Yıllar İtibariyle Yapılmış Çalışmalar Tablosu (Vergilerin Makro Ekonomik Göstergelere Etkileri)

Yazar(lar)	Yıl	Ülke	Yöntem	Araştırma Konusu	Temel Bulgular
Durkaya, M. & Ceylan, S. (2006)	1980-2004	Türkiye	1.Engle-Granger ko-entegrasyon testi, 2.hata düzeltme modeli 3.Granger nedensellik testi.	Türkiye ekonomisi kapsamında vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasında var olan ilişkiler ortaya konulmak istenmiştir.	Araştırma sonucunda Dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasındaki çift yönlü nedensel ilişki ortaya konulmuştur. Dolaylı vergiler ile ekonomik büyümenin nedensel bir ilişkiye sahip olmadığı ortaya konulmuştur.
Mucuk, M., & Alptekin, V. (2008)	1975 – 2006	Türkiye	1.VAR Analizi koentegrasyon testi 2.Granger nedensellik testi	Araştırmada dolaylı-dolaysız vergi türlerinin ekonomik büyüme üzerinde bulunan etkisini belirlemek amaçlanmıştır.	Araştırma sonucunda Koentegrasyon testi bulguları ile mevcut değişkenlerin birlikte hareket ettikleri, nedensellik testi bulguları ile dolaysız vergiler ile büyüme arasında büyüme yönlü bağıntının olduğu, Koentegrasyon testi bulguları ile temel vergi türleri ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki olduğu ve Granger nedensellik testi ile de kısa dönem için yalnızca dolaysız vergilerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bağıntının olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.
Cural M. & Çevik N. (2015)	1924-2013	Türkiye	1.Zaman serisi 2.Regresyon analizi	Araştırmada zaman serisi boyutunda Türkiye ekonomisindeki Cumhuriyet tarihinden günümüze kadar olan kalkınma ve vergi yapısı arasında var olduğu düşünülen dinamik ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır.	Doğrusal regresyon analiz sonuçları ile kalkınma düzeyi ve dolaysız vergiler arasında bulunan istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin olduğu ve kalkınma göstergesi olarak kabul edilen KBGSYH değişkeni ve dolaylı vergi gelirleri arasında bulunan uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı ortaya konulmuştur.
Topal, M.H. (2017)	1971-2014	OECD 22 Ülke	1.yatay kesit bağımlılığını dikkate alan panel nedensellik 2.dinamik panel tahmin yöntemleri	22 OECD ülkesinin 1971-2014 yıllarındaki vergi yapısının uzun dönemdeki ekonomik büyüme üzerinde olan etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır.	OECD ülkelerinde vergi yükü arttığında uzun dönem büyüme performansının azaldığı, dolaylı vergilerden harcama vergilerinin uzun dönem ekonomik büyüme üzerinde bozucu etkileri olmadığı, gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin ise dolaysız vergilerin bozucu etkileri olan vergilerden olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 3.1. (Devamı)

Yıldız, F.,& Sandalcı, U. (2016)	1990-2014	OECD	1.panel FMOLS yöntemi 2.Dumitrescu-Hurlin (2012) nedensellik testi	1990-2014 yıllarında OECD ülkelerindeki özel tüketim harcamaları ve kişisel gelir vergisi, katma değer vergisi ile özel tüketim vergisi arasında bulunan ilişki incelenmek istenmiştir.	Değişkenler arasındaki korelasyona bakıldığında; 1.özel tüketim harcamaları ve özel tüketim vergisi ayrıca da katma değer vergisi ve gelir vergisi arasındaki negatif ilişki olduğu orya konulmuştur. Ayrıca Vergi türlerinden biri olan gelir vergisinin harcanabilir gelir düzeyini azaltıcı etkisi ve katma değer vergisinin yaygın muamele vergisi özelliğine sahip olmasından dolayı tüketim harcamaları üzerinde bulunan etkisinin negatif yönde olduğu ve Özel tüketim vergilerinin de tüketim harcamaları üzerinde olan etkisinin pozitif yönde olduğu ortaya konulmuştur.
Sandalcı, U. & Sandalcı, İ. (2017)	1990-2014	OECD	1.panel FMOLS yöntemi 2.Dumitrescu-Hurlin nedensellik testi	Yapılan araştırmada 1990-2014 yıllarında OECD ülkelerinde gerçekleşen ekonomik büyüme, toplam vergiler, dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler arasında olduğu düşünülen ilişki ortaya konulmak istenmiştir.	.Eş bütünleşme testi sonuçlarından; özel tüketim harcamalarına bakıldığında ekonomik büyüme ve toplam vergiler, dolaylı vergiler, dolaysız vergiler arasında uzun dönemli ilişkinin olduğu, Panel FMOLS sonuçlarına göre de, ekonomik büyüme ve dolaylı vergiler arasındaki pozitif, toplam vergiler ve dolaysız vergiler arasındaki negatif ilişki, Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik test sonuçlarından ise; toplam vergiler ve gayrisafi yurtiçi hasıla arasında bulunan çift yönlü, dolaysız vergilerden gayrisafi yurtiçi hasılaya doğru tek yönlü; gayrisafi yurtiçi hasıladan dolaysız ve dolaylı vergilere doğru tek yönlü; dolaylı vergilerden gayrisafi yurtiçi hasılaya doğru ise tek yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur.
Yıldız, Ş. (2011)	1988-2010	Türkiye	1.eşbütünleşme analizi	Yapılan araştırmada 1988-2010 yılları Türkiye’inde vergi yükü ile istihdam ilişkisini incelemek amaçlanmıştır.	Araştırma sonuçlarına göre, 1.GSYH artışının istihdamı pozitif yönde etkilediği, 2.nüfus ve vergi yükünün istihdamı negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Akıncı, A. & Özçelik, Ö. (2018)	2006-2018	Türkiye	1.ARD (Otoregresif Dağıtılmış Gecikme Modeli)	Yapılan araştırmada Türkiye’de 2006:M1-2018:M5 döneminde dolaylı vergiler ile enflasyon arasındaki ilişki incelenerek, vergilerin mali olmayan amaçları konusundaki etkinliği ortaya konulmak istenilmiştir.	Araştırma sonuçlarına göre Ekonometrik analiz sonuçlarından yola çıkılarak, dolaylı vergiler ve enflasyon arasında bulunan uzun dönemli ilişki, ortaya konulmuştur.

Tablo 3.1. (Devamı)

Akduğan, U. (2020)	2004-2019	Türkiye	1.VAR model 2.Granger ve TodaYamamoto (1995) nedensellik testleri	Türkiye’de enflasyon ile dolaylı vergiler arasında bulunan nedensellik ilişkisi araştırılarak, enflasyonun düşürülmesinde bir maliye politikası aracı olarak dolaylı vergilerin etkinliğini ortaya koymak amaçlanmıştır.	Dolaylı vergi gelirleri ve üretici fiyat endeksi (ÜFE) arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığı, tüketici fiyat endeksi (TÜFE)’den dolaylı vergi gelirlerine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğu ve ARDL-Sınır testi sonucuna göre TÜFE ile dolaylı vergi gelirleri arasında uzun dönemli negatif bir ilişki olduğu yani incelenen dönem için enflasyon oranındaki bir artış dolaylı vergi gelirlerinin reel değerini azalttığı ortaya konulmuştur.
Doğan, G. (2021)	2006-2020	Türkiye	1.Engle-Granger eşbütünleşme analizi	Yapılan çalışmada 2006:Q1-2020:Q4 dönemini kapsayan çeyreklik veriler baz alınarak Türkiye’de dolaylı-dolaysız vergilerin enflasyonla arasında bulunan ilişki incelenmiştir.	Türkiye’de uzun dönemde dolaylı ve dolaysız vergilerde oluşan değişimin enflasyonu pozitif yönde etkilediği, kısa dönemde dolaylı ve dolaysız vergilerin enflasyon ile arasında pozitif yönlü ilişki ortaya konulmuştur.
Hazman, G.G.,& Bıçaksız, A.D. (2022)	2005- 2021	Türkiye	1.VAR modelleri	Yapılan çalışmada enflasyon ile dolaylı vergiler arasında bulunan ilişki ile enflasyonist süreçte dolaylı vergilerin nasıl etkilendiği ya da dolaylı vergi gelirlerindeki değişimin enflasyon üzerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır.	Araştırma sonuçlarına göre, enflasyondan dolaylı vergi tahsilatına doğru ve dolaylı vergi tahsilatından enflasyona doğru çift yönlü ilişki olduğu ortaya konulmuştur.
Çatalok, C. (2019)	1990-2018	Türkiye	1.En Küçük Kareler (EKK) tekniği	Yapılan çalışmada devletin toplayacağı vergi gelirleri tutarının enflasyondan etkilenmesinin ne yönde olacağı ve enflasyonun vergi gelirleri üzerinde bulunan etkisini inceleyerek bu etkinin ne yönde olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır.	Araştırma sonuçlarına göre enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki negatif yönde etkisi ortaya konulmuştur.
Güneş, H. (2020)	1995-2018	OECD 28 Ülke	1.Panel veri analizi	Yapılan çalışmada 1995-2018 yıllarındaki 28 OECD ülkesindeki vergi gelirlerinin enflasyona etkisi incelenmek istenilmiştir	Araştırma sonucuna göre vergi gelirlerindeki artışın enflasyonu arttıracığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.1. (Devamı)

Koçak, S.& Karış, Ç.& , Çil, D. (2020)	1965-2019	Türkiye	1.Johansen ve Juselius eşbütünleşme testi 2.Vektör Otoregresif (VAR) modeli	Yapılan araştırmada enflasyon ve enflasyon oynaklığı serileri ile vergi gelirleri ilişkisi birlikte incelenmek istenilmiştir.	Araştırma sonuçlarına göre enflasyon oranı tarafından doğrudan belirlenen enflasyon oynaklığı serisinin vergi gelirleri üzerinde direk bir etkiye sahip olduğu ve enflasyon oranı serisinin de vergi gelirlerini enflasyon oynaklığı üzerinden dolaylı olarak etkilediği ortaya konulmuştur.
Ay, A.,& Sugözü, İ.H., & Erdoğan, S. (2014)	1985 ve 2012	Türkiye	1. Nedensellik testi	Yapılan araştırmada Türkiye'nin 1985-2012 yıllarındaki vergi yükü, enflasyon ve vergi affındaki beklentilerin kayıt dışı ekonomiye etkisi ortaya konulmak istenilmiştir.	Çalışmada vergi yükü verisinin kayıt dışı ekonomiyi istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönde ilişki olduğu, enflasyon oranı ile kayıt dışı ekonomi arasında pozitif yönlü ancak anlamlı olmayan bir ilişki ve Vergi affı beklentisi ile kayıt dışı arasındaki ilişkinin pozitif yönlü ve anlamsız olduğu ortaya konulmuştur.
Günaydın, İ. (2001)	1975-1998	Türkiye	1.Granger nedenselliğin Hsiao versiyonu	Yapılan araştırmada 1975-1998 yıllarında Türkiye'deki Kamu kesimi açıkları ile enflasyon arasındaki ilişkileri ortaya koymak amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre Kamu kesimi açıkları ile enflasyon arasında çift yönlü pozitif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.
Bayrak, M.& Kanca, O.C. (2013)	1980-2011	Türkiye	Johansen eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik testi	Yapılan araştırmada kamu kesimi açıklarının fiyatların genel düzeyi üzerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre bütçe açıklarıyla enflasyon arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu ve bütçe açıklarından enflasyona doğru bir nedenselliğin varlığı ortaya konulmuştur.
Göy, A. N. (2019)	1995-2017	OECD	1.panel veri analizi	Yapılan araştırmada hükümet harcamaları ve hükümet borçlarının istihdam üzerindeki etkisi ve bu etkilerin OECD ülkeleri üzerindeki analizi ortaya konulmak istenilmiştir.	Araştırma sonucuna göre OECD ülkelerinde sabit sermaye oluşumunun istihdamı pozitif yönde etkilediği ve hükümet borçlarının istihdamı negatif yönde etkilediği ortaya konulmuştur.
Akdoğan Gedik, M. (2010)	2002	Türkiye	1.Hesaplanabilir genel denge modellemesi	Yapılan araştırmada Vergi uygulamalarının Türkiye ekonomisi dış ticaret kapasitesi üzerindeki etkileri incelenmek istenilmiştir.	Araştırma sonucuna göre gümrük vergileri, ithalat üzerinden alınan primler, diğer bütçe fonların ithalat prim gelirleri ve vergi payları, ulaştırma altyapı harçları, pullar ve elde edilen tarife gelirlerinin artırılmasına yönelik politika senaryosu sonucunda, satış ve kurumlar vergisinin ithalat üzerinde yaratacağı etki, tarifelerin beklenen etkilerinden daha fazla olduğu bulunmuştur. bu durum ithalat hacminin gerilemesine neden olurken aynı etki üretim vergilerindeki artış için geçerli değildir.

Tablo 3.1. (Devamı)

Çolpan Nart, E. (2010)	1990-2007	Türkiye	1.Panel veri analizi	Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin dış ticareti üzerindeki etkisi ve sebep olduğu değişiklikler incelenmek istenilmiştir.	Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'nin dış ticaretinde yapısal değişimlerin olduğu, Bu değişimlerin ticaret hacminin artması ve özellikle GB'nin ilk yıllarında ithalatın ihracattan daha hızlı artması sebebiyle net ihracatın da azalması şeklinde gerçekleştiği ve GB'nin AB ile ticarete ticaret yaratıcı etki yaptığı ve GB'nin ticareti AB dışı ülkelere AB ülkelerine saptırdığı ortaya konulmuştur.
Umutlu, G., & Alizadeh, N.,& Ahmet Yakup Erkılıç (2011)	1990-2008	Türkiye	1.Klasik En Küçük Kareler Metodu	Yapılan araştırmada vergi gelirleri ve borçlanmanın (iç ve dış borçlanma) ekonomik büyüme ile olan ilişkisini incelemek amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre dış borçlanmanın, Borçla Büyüme (Growth-Cum-Debt) Modeli kuramına uygun olarak büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğu, 2.iç borçlanmanın büyümeyi negatif etkilediği, 3. toplanan vergilerin ise ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olmadığı ortaya konulmuştur.
Hakan Hotunluoğlu Hakan Arslaner (2016)	2008-2013	Türkiye	1.Panel veri Analizi	Yapılan araştırmada Türkiye'de İşsizlik Oranının Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre işsizlik oranlarının vergi gelirleri üzerinde azaltıcı etkisi olduğu ortaya konulmuştur.
Ersin Nail Sağdıç Fazlı Yıldız (2020)	2004-2018	Türkiye	1.Panel ARDL yöntemi	Yapılan araştırmada Bölgesel Düzeyde Kamu Harcamalarının İşsizlik Düzeyi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği ile incelenmek istenilmiştir.	Araştırma sonucuna göre Türkiye'de 2004-2018 yılları arasında 26 Kalkınma Bölgesinde işsizlik oranı ile kamu harcamaları arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.
Hüseyin Kutbay Selçuk Buyrukoğlu (2017)	1974-2016	Türkiye	1. ADF, PP ve KPSS testleri, 2. Granger (1969) nedensellik testi 3. Engle-Granger (1987) ve Johansen (1988) yöntemi, 4.En Küçük Kareler (EKK) 4.Vektör Hata Düzeltme (VHD) yöntemleri	Yapılan araştırmada vergi yükü, işsizlik, boşanma ve intihar vakaları arasındaki ilişki ortaya konulmak istenilmiştir.	Araştırma sonucuna göre Çalışmada vergi yükünün işsizlik özelinde boşanma ve intihar olaylarına etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 3.1. (Devamı)

Fatih Ayhan (2019)	2005- 2018	Türkiye	1.ARD L modeli 2. DOLS, 2.FMOLS 3.Eşik regresyon modelleri	Yapılan araştırmada işsizliğin makroekonomik belirleyicilerinin analizini ortaya koymak amaçlanmıştır.	Sonuçlara bakıldığında, ARDL modeli bulgularından sanayi üretiminin işsiz sayısını beklentilere uygun olarak negatif yönde, TÜFE ve faiz oranının ise pozitif yönde etkilediği, Reel efektif döviz kurunun işsiz sayısını pozitif yönde etkilediği ancak bu etkinin istatistiksel olarak anlamsız olduğu, Alternatif modeller olan FMOLS ve DOLS ve Eşik Regresyon modellerinin de ARDL modeli ile benzer sonuçlar ortaya koyduğu tespit edilmiştir.
Özlem Albayrak (1998)	2004-2009	Türkiye	1.S-Gini progresiflik endeksleri 2.Vergi-Yeniden Dağılım ve Yeniden Dağılım endeksleri	Yapılan araştırmada Türkiye’de krizin etkilerini hafifletmek için uygulanan dolaylı vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini bir büyüme yılı olan 2004 yılı ile karşılaştırılmalı olarak incelemek amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre Türkiye’de krizin etkilerini hafifletmek için uygulanan dolaylı vergi politikaları; 2004 yılına göre 2009 yılında hem Katma Değer Vergisi (KDV) hem de Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)’nin gelir dağılımı bozucu yapısının artış gösterdiği, 2009 yılında talebi canlandırmak için yapılan KDV ve ÖTV indirimleri daha çok üst gelir grupları lehine bir dağılım yarattığı ve vergilerin mevcut regresif etkisini artırdığı ortaya konulmuştur.
Mario Alloza (2021)	1967- 1996	ABD	1.Panel veri analizi	Yapılan araştırmada Vergilerin gelir hareketliliği üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.	Araştırma sonuçlarına una göre vergilerin gelir hareketliliği üzerindeki etkisinin beşeri sermaye düzeyine göre farklılık gösterdiği ve oluşan dağılımın alt kısmındaki hareketlilik düşünöldüğünde özellikle önemli olduğu ortaya konulmuştur.
Branimir Kal Vera Miro Jelena Andrasic (2017)	1996-2016	ABD	1.Korelasyon matrisi	Yapılan araştırmada kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi ve sosyal güvenlik katkı paylarından vergi geliri artışının ve vergi formunun ekonomik büyümenin bir göstergesi olarak gayri safi yurtiçi hasıla üzerindeki etkilerini ölçmek amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna una göre; vergi geliri artışının ve sosyal güvenlik katkılarının ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya konulmuştur.

Tablo 3.1. (Devamı)

Ferdi Çelikay (2020)	1993-2016	OECD	1.Dinamik panel veri tahmincileri	Yapılan araştırmada temel makroekonomik değişkenler ile vergi yükü arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre; kişi başına düşen gelir, dış ticaret hacmi, istihdam kapasitesi, işsizlik ve sanayi sektörünün payı gibi değişkenlerin vergi yükünü istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilediği ortaya konulmuştur.
Jing Xingy (2011)	1970-2004	OECD 17 Ülke	1.Panel veri analizi	Yapılan araştırmada vergi yapısı ve büyüme arasındaki bağlantıyı ortaya koymak amaçlanmıştır.	Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, "büyüme etkileri" açısından farklı vergi türlerinin sağlam bir sıralamasının yapılmadığı, tüketim vergilerini gelir vergilerine veya kişisel gelir vergilerini kurumlar vergilerine tercih eden ikna edici kanıtlar elde edilmediği ve tek sağlam sonuç olarak vergi gelirlerinde emlak vergilerine doğru kaymaların, uzun vadede daha yüksek kişi başına gelir düzeyi ile ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.
Frida Wıdmalm (2001)	1965 – 1990	OECD 23 Ülke	1.Leamer'in (1983) aşırı sınırlar analizi	Yapılan araştırmada çeşitli vergi yapısı göstergeleri ile ekonomik büyüme arasında olduğu düşünülen ilişkileri ortaya koymak amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre; Kişisel gelirden alınan toplam vergi payının ekonomik büyüme ile güçlü ve negatif bir şekilde ilişkili olduğu, Vergi yapısının ekonomik büyümeyi etkilediği, Hem vergi karışımının önemli olduğu hem de artan oranlı vergiler ve vergi sistemlerinin olumsuz büyüme etkileri olduğu görüşleri desteklenmektedir.
Karayılmazlar, E., & Bilal, G. Ö. D. E. (2017)	1965-2015	Türkiye	1.VECM (vector error correction model)	Yapılan araştırmada vergi yükü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre; Vergi yükündeki pozitif yönlü değişmelerin ekonomik büyümeyi negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilediği, Yurtiçi tasarruflardaki artışın büyümeyi pozitif yönde etkiliyor olmasına rağmen Türkiye ekonomisi açısından bu sonucun istatistiki olarak anlamsız olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 3.1. (Devamı)

Padovano, F., & Galli, E. (2001)	1951-1990	OECD 23 Ülke	1.Panel regresyon	Yapılan araştırma da Etkin marjinal gelir vergisi oranlarının rafine ekonometrik tahminleri araştırmak amaçlanmıştır.	Araştırma sonucuna göre; Uzun vadede büyüme ile gelir vergileri arasında negatif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.
Gemmell, N., Kneller, R., & Sanz, I. (2014)	1970- 2009	OECD 15 Ülke	1.ARD L PMG-MG tahmincileri 2.IV Yöntemi	Yapılan araştırma da vergi oranlarının büyümeye etkisi araştırılmıştır.	Araştırma sonucuna göre kurumlar vergisi oranının OECD büyüme oranlarını etkilediğini bulmuşlardır. Özellikle güçlü kurumlar vergisi etkilerinin "düşük vergili" yabancı ülkelerdeki vergi indirimleriyle ilişkili olduğu görülürken, "yüksek vergili" yabancı ülkelerdeki indirimlerin yerel büyüme oranlarıyla sınırlı bir ilgisi olduğu görülmektedir.
Karras, G. (1999)	1960- 1998	OECD 11 Ülke	1.EKK	Yapılan araştırmada,neoklasik ve içsel büyüme mekanizmasının teorik tahminlerini test etmek için vergi oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri araştırılmıştır.	Araştırma sonucuna göre ,vergi oranındaki bir artış, kişi başına çıktı düzeyini kalıcı olarak azaltırken, büyüme oranını yalnızca geçici olarak yavaşlatacaktır. vergi indirimi ise simetrik etkilere sahip olacaktır.
Padovano, F. & Galli, E. (2001)	1970- 1998	OECD 25 Ülke	1.Genelleştirilmiş EKK	Yapılan araştırmada,vergilendirmenin büyüme üzerindeki etkisinin ölçüleri olarak marjinal vergi oranlarının, ortalama vergi oranlarının ve vergi vergi müterakkiliği uygunluğunu ve açıklayıcı gücünü karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır.	Araştırma sonucuna göre, marjinal vergi oranları ve vergi müterakkiliği ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahipken, ortalama vergi oranları ise büyüme dinamiklerini etkilememektedir.
Tullio G. (1987)	1960- 1983	OECD 10 Ülke	1.EKK	Yapılan araştırmada vergi oranlarındaki artışın ekonomik büyüme ve istihdam üzerindeki etkileri incelenmiştir.	Araştırma sonucuna göre, vergi oranındaki %1'lik bir artış, ekonomik büyümeyi yıllık %0,17 oranında azaltır ve yıllık istihdamı %0.03 azaltır.
Andrasic, J., Kalas, B., Mirovic, V., Milenkovic, N., & Pjanic, M. (2018)	1996- 2016	OECD	1.Panel sabit etkiler modeli	Yapılan araştırmada vergilerin ekonomiyi nasıl etkilediği araştırılmıştır.	Araştırma sonucuna göre, vergi geliri artışındaki %1'lik artışın gayri safi yurtiçi hasılamı %0.29 oranında artırdığını, ayrıca, vergi biçimindeki %1'lik bir artışın gayri safi yurtiçi hasılayı %0.21 oranında artırdığı, ekonomik büyüme üzerinde verginin anlamlı ve pozitif etkisi olduğunu ayrıca mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmanın amacı araştırma için seçilen ülkelerin vergi gelirleri ile makroekonomik göstergelerinin Veri Zarflama Analizi (VZA) ve Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi (TFV) ile değerlendirilerek ülkelerin etkinliklerinin süreç içerisinde nasıl değiştiği ve bu değişimin hangi kriterlerden kaynaklandığının tespit edilmesine çalışılmaktadır.

Veri Zarflama Analizi (VZA) incelenen alandaki her karar biriminin etkinliğini ölçerek diğer birimlerle karşılaştırılmasına imkân sağlamaktadır. Analiz sonucunda etkinliği düşük olan karar birimleri belirlenmektedir. Ayrıca etkinliği düşük olan karar birimlerinin etkinliklerini artırmalarına yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır. Veri zarflama analizinin çözüm önerileri sunması yönetsel açıdan önemli olduğunu göstermektedir. (Öztürk, 2007: 97). VZA'nın bu özellikleri kullanılarak vergi gelirlerinin makroekonomiye etkisi ve aynı zamanda ülkelerin yönetsel becerilerini ortaya koymak da amaçlanmıştır.

Araştırmada veri setini oluşturmak için seçilmiş 20 OECD ülkesinin 2000-2020 yıllarına ait (21 yıllık), sosyal güvenlik vergileri, gelir, kar ve sermaye vergileri, maaş ve işgücü vergileri, emlak vergisi, mal ve hizmet vergisi ve diğer vergiler girdi olarak; istihdam, büyüme, enflasyon ve işsizlik verileri ise çıktı olarak belirlenmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma veri seti için belirlenen girdi ve çıktıları ait veriler, www.oecd-ilibrary.org sitesinde yayınlanan vergi istatistiklerinden elde edilmiştir. Elde edilen veriler makroekonomik göstergeler çerçevesinde vergilerin ülke performanslarına etkisini belirlemeye yönelik belirlenen girdi ve çıktı kriterlerinin ağırlıklandırılmasına yönelik Thomas L. Saaty tarafından geliştirilen ikili karşılaştırma anketi hazırlanmış ve bu anket alanında uzman olan beş kişiye uygulanmıştır. Uzmanlardan kriterlerden hangisi daha önemli ise o yönde işaretlemeye bulunmalarıyla birlikte 1 ila 9 arasında puanlama yapmaları da talep edilmiştir. Bu aşamadan sonra kriter ağırlıkları belirlenerek Win4Deap 2 programı ile VZA ve Malmquist TFV ile analizi yapılarak teknik etkinlikleri tespit

edilmiş ve ülke performanslarının zamanla değişimi ve nedenleri incelenerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

3.3.1. Araştırmaya Tabi Tutulan Ülkeler (Karar Verici Birimler, KVB)

Araştırmaya tabi tutulan OECD’ nin seçilmiş 20 ülkesi, “Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere ve Amerika Bileşik Devletleridir”. Karar verici birimler olarak seçilen bu 20 ülke, aynı zamanda sistemde 20 yıllık verilere sahip olan ülkelerdir.

3.3.2. Araştırmada Kullanılan Girdi ve Çıktıların Açıklanması

Aşağıda açıklanan girdi ve çıktıları OECD’nin yayınlamış olduğu vergi istatistiklerindeki kriterler dikkate alınarak belirlenmiştir. Seçilen 20 ülkenin her biri için ortak bir veri seti oluşturulmuş ve araştırmaya dahil edilmiştir.

Girdiler

Sosyal Güvenlik Vergileri: Kamu ve özel sektörde çalışan bireylerin, bir aylık çalışma sürecinde elde ettiği brüt ücretinden sosyal güvenlik kesintileri düşüldükten sonra kalan tutardan gelir dilim tutarları ve oranları dikkate alınarak hesaplanan vergi tutarıdır.

Gelir, Kar ve Sermaye Vergileri: Sermaye servetin üretime dahil edilen, gelir getiren kısımdır (Nadaroğlu, 2000:337). Sermayedarın mesleki faaliyetleri dışında sermayesini kullanarak elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri gelirleri üzerinden hesaplanan vergi olarak tanımlanmaktadır.

Maaş ve İşgücü Vergileri: Kamuda ve özel sektörde çalışan gerçek kişilerin hak etmiş oldukları gelirleri üzerinden alınan vergi türüdür.

Emlak Vergisi: Ülke sınırları içerisinde gerçek kişilerin adına kayıtlı konut, arsa, işyeri ve arazi gibi gayrimenkullerin rayiç bedelleri üzerinde hesaplanan vergi türüdür.

Mal ve Hizmet Vergisi: Herhangi bir mal veya hizmetin edinimine veya tüketimine yönelik ödenen vergidir.

Diğer Vergiler: Vergi sınıflandırmasının dışında kalan vergiler diğer vergiler olarak ifade edilmektedir.

Çıktılar

İstihdam Oranı: Bir ülkedeki çalışmaya elverişli nüfusun ne kadarının çalıştığını gösteren bir orandır. Aynı zamanda, mevcut teknolojik seviyeye göre belirli bir dönemde bir ekonomide mevcut üretim unsurlarının ne ölçüde kullanıldığını ifade eder.

Büyüme Oranı: Bir ekonomide bir takvim yılında ya da zaman içerisinde mal ve hizmet üretim miktarındaki artış veya gayri safi yurt içi hasıladaki artış olarak ifade edilmektedir.

Enflasyon Oranı: Bir ekonomideki mal ve hizmetlerin genel fiyat seviyesindeki sürekli artış olarak tanımlanır.

İşsizlik Oranı: Bir ekonomide çalışmak istediği halde işi olmayan ve cari ücret düzeyinde iş bulamayan kişi sayısının; (çalışanların ve işsizlerin toplam sayısına) işgücüne oranlanması ile bulunmaktadır.

3.4. ANALİTİK HİYERARŞİ PROSES (AHP)

Karmaşık karar verme problemlerinin çözümünde kullanılan Analitik Hiyerarşi Proses (AHP), ilk kez Myers ve Alpert tarafından 1968 yılında literatüre kazandırılmıştır. 1977’de Thomas Saaty karmaşık birimlerin hiyerarşik yapısı, kriterlerin karşılaştırılması, birden fazla kriterin önem seviyesinin belirlenmesi, özvektör ve tutarlılık katsayıları gibi parçaları birleştirerek karar verme problemlerinin çözümünde kullanılmak üzere AHP modelini geliştirmiştir (Önder ve Önder, 2018, 22). AHP bir konuya ilişkin önceden belirlenmiş ikili karşılaştırma anketi kullanılarak, kararları etkileyen faktörler ve bu faktörlerin önem derecelerini belirlemeye yönelik karşılaştırmalara dayanmaktadır. Bu karşılaştırmalar sonucunda önem farklılıkları ve karar noktaları üzerinde oransal bir dağılım elde edilir.

AHP yöntemine ilişkin çözüm aşamaları ve formüller birlikte açıklanmıştır (Saaty, 1990, 15; Aktaş ve diğerleri, 2015, 202; Uzun ve Kazan, 2016, 101; Yüksel ve Akın, 2006, 257).

1. Aşama: Probleminin Tanımlanması ve Amacı

AHP yönteminde ilk işlem problemin tanımlanması ve karar noktalarının saptanmasından oluşmaktadır. Sonrasında karar verme sürecini etkileyen faktörler sıralanır. Bu faktörlerin doğru belirlenmesi ve detaylı açıklanması yapılacak ikili karşılaştırmaların tutarlı ve doğru olması açısından önemlidir.

2. Aşama: Faktörler Arası Karşılaştırma Matrisinin Oluşturulması

Karar problemin tanımlanmasından sonra karara ilişkin karar noktaları sayısı m verilecek herhangi bir kararı etkileyen faktörlerin sayısı ise n olduğu kabul edildiğinde faktörlere ilişkin karşılaştırma matrisi, $n \times n$ boyutlu bir kare matristir. Bu matrisin köşegen değerleri 1'e eşittir. Karşılaştırma matrisi aşağıda gösterilmiştir.

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{1j} & \dots & a_{1n} \\ a_{i1} & a_{ij} & \dots & a_{in} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ a_{n1} & a_{nj} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix}$$

Karşılaştırma matrisinde köşegen değerinin 1'e eşit olmasının sebebi ilgili faktörün kendisi ile karşılaştırılmasıdır. Her bir faktör diğer faktörlerin her biriyle önem seviyelerine göre karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma yapılırken Saaty'nin geliştirmiş olduğu önem dereceleri tablosu (1-9 ölçeği) kullanılmaktadır.

Tablo 3.2. Önem Dereceleri Tablosu

Önem Dereceleri	Değer Açıklamaları
1	"Her iki faktör eşit öneme sahiptir. "
3	"Tecrübe ve yargılara göre bir faktör diğerine göre biraz daha önemlidir. "
5	"Bir faktör diğerine göre kuvvetle daha önemlidir. "
7	"Bir faktör diğerine göre yüksek derecede kuvvetle daha önemlidir. "
9	"Faktörlerden biri diğerine göre mutlak derecede kuvvetle daha önemlidir. "
2,4,6,8	"Faktörler arasındaki açıklanmaya çalışılan ara değerlerdir."

Kaynak (Saaty; 1990, 15)

Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda i. kriterinin j. kriterden ne kadar önemli olduğu tespit edilmektedir. Bu karşılaştırmalar önem dereceleri tablosu dikkate alınarak yapılmaktadır. Örneğin karşılaştırma sonucu elde edilen değer 7 ise, i. kriteri j. kriterine

göre yüksek derecede kuvvetle daha önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda j. kriteri de i. kritere göre 1/7 düzeyinde önemlidir. Karşılaştırmalar, karşılaştırma matrisinin köşegen değerlerinin üstündeki değerler için yapılır. Köşegen değerinin altında kalan değerleri hesaplamak için ise $a_{ji} = \frac{1}{a_{ij}}$ formülü kullanılmaktadır.

3. Aşama: Faktörlerin Önem Dağılımlarının Belirlenmesi

Faktörlerin önem seviyeleri karşılaştırma matrisinde gösterilmektedir. Ancak bu faktörlerin her birinin bütün içerisindeki yüzde dağılımlarını tespit etmek için, karşılaştırma matrisindeki sütun vektörlerinden yararlanılır.

$$B_i = \begin{bmatrix} b_{11} \\ b_{21} \\ \vdots \\ b_{n1} \end{bmatrix}$$

Sütun vektörü karar matrisinin her biri değerinin sütun toplamına bölünmesiyle oluşturulur. Sütun vektörünün hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

$$b_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^n a_{ij}}$$

Oluşturulan sütun vektörleri bir araya getirildiklerinde ise C matrisi oluşturulmaktadır.

$$C = \begin{bmatrix} c_{11} & c_{12} & \dots & c_{1n} \\ c_{21} & c_{22} & \dots & c_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ c_{n1} & c_{n2} & \dots & c_{nn} \end{bmatrix}$$

C matrisi elde edildikten sonra, kriterler için "öncelik vektörü" olarak da adlandırılan W "sütun vektörü" değerlerini elde etmek için her satırın aritmetik ortalaması hesaplanır. W vektörünü hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılır.

$$w_{ij} = \frac{\sum_{i=1}^n c_{ij}}{n}$$

Hesaplamalar sonrasında W vektörü aşağıdaki gibi elde edilir.

$$W = \begin{bmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \vdots \\ w_n \end{bmatrix}$$

4. Aşama: Faktör Kıyaslamalarındaki Tutarlılığın Ölçülmesi

Tutarlılık oranının (CR) hesaplanabilmesi için, öncelikler vektörünün hesaplanması gerekir. Öncelikler vektörü, C matris ile W sütun vektörünün çarpılması sonucunda elde edilmektedir.

$$D = \begin{bmatrix} c_{11} & c_{12} & \dots & c_{1n} \\ c_{21} & c_{22} & \dots & c_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ c_{n1} & c_{n2} & \dots & c_{nn} \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \vdots \\ w_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} d_1 \\ d_2 \\ \vdots \\ d_n \end{bmatrix}$$

Yukarıdaki formül yardımıyla hesaplanan öncelikler vektörünün (D) değerlerin toplamı faktör sayısına bölünerek Temel Değer adı verilen (λ) değeri;

$$\lambda = \frac{\sum_{i=1}^n d}{n}$$

formül yardımıyla hesaplanır. Sonrasında Tutarlılık Göstergesi (CI)'nın hesaplanması gerekir. Tutarlılık göstergesi;

$$CI = \frac{\lambda - n}{n - 1}$$

Formülü ile hesaplandıktan sonra kriter sayısına göre Rassal Tutarlılık İndeksi (RI) Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 3.3. Rassal Tutarlılık İndeksi

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
RI	0,0	0,0	0,52	0,89	1,11	1,25	1,35	1,40	1,45	1,49	1,52	1,54	1,56	1,58	1,59

Kaynak: (Saaty, 2008, 264)

Tablodan kriter sayısına göre belirlenen (RI) değerine bölünerek tutarlılık değeri olan CR değeri hesaplanmaktadır. CR değeri aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$CR = \frac{CI}{RI}$$

Hesaplanan CR değerinin 0,10'dan küçük olması yapılan karşılaştırmaların tutarlı olduğunu 0,10'dan büyük olması ise tutarlı olmadığını göstermektedir.

5. Aşama: Genel Öncelik Sıralamasının Elde Edilmesi

Son adımda ise AHP de hesaplanan kriterlerin yüzdesel ağırlıklarına göre oluşturulan nihai öncelik değerleri sıralanır ve bu sıralamada önem derecesi en yüksek olan alternatif seçilir.

3.5. VERİ ZARFLAMA ANALİZİ

Etkinlik ve performans ölçümünde kullanılan VZA, birçok karar biriminin girdi ve çıktılarını dikkate alarak göreceli etkinliklerini ölçerek, etkinlikleri karşılaştırmaya yönelik geliştirilmiş matematiksel bir ölçüm yöntemidir (Gedik, 2011:338). Veri Zarflama Analizi 0 ile 1 arasında etkinlik değeri hesaplamaktadır. Analiz sonucu 1 olanlar etkin olarak yorumlanırken 1'in altında olanlar etkinsiz olarak yorumlanmaktadır. Analiz sonucuna göre etkin olmayan birimlerin (ülkelerin) girdi miktarlarında yapacakları azalış veya çıktı miktarlarında ne kadarlık bir artış yapılması gerektiğine dair ülke yöneticilerine yol gösterici olabilmektedir.

Bir karar biriminin girdileri (x) ve çıktıları (y) olarak bilindiğinde, fiili girdisi girdilerin ağırlıklı toplamı olarak elde edilir.

$$Fiili\ Girdi = \sum_{i=0}^I u_i x_i$$

Burada $u_i: x_i$ girdisine atanan bir ağırlıktır. Karar biriminin fiili çıktısı, tüm çıktılarının doğrusal ağırlıklı toplamıdır;

$$Fiili\ Çıktı = \sum_{j=1}^n v_j y_j$$

Burada $v_j: y_j$ çıktısına atanan ağırlıktır. I ve J ise sırasıyla girdi ve çıktıların toplam sayısını ifade etmektedir (I, J > 0) karar biriminin etkinliği aşağıdaki formülle elde edilebilir.

$$Etkinlik = \frac{Çıktı}{Girdi} = \frac{\sum_{i=0}^I v_j y_j}{\sum_{j=1}^n u_i x_i}$$

Bir VZA çalışmasında karşılaştırılacak n adet karar birimi olduğunda ve m 'inci birimin etkinliğinin maksimize edilmesi istendiğinde matematiksel programlama modeli aşağıdaki gibi gösterilebilir (Kecek, 2010: 58).

$$MaxE_m = \frac{\sum_{i=0}^I v_{jm} y_{jm}}{\sum_{j=1}^n u_{im} x_{im}}$$

Kısıtlayıcılar

$$0 \leq \frac{\sum_{j=1}^j v_{jm} y_{jm}}{\sum_{i=1}^I u_{im} x_{im}} \leq 1 \quad n = 1, 2, K, N$$

$$v_{jm}, u_{im} \geq 0 \quad i = 1, 2, K, I; \quad j = 1, 2, K, J$$

Geliştirilmiş birçok VZA modeli olmakla birlikte en yaygın kullanılan, ölçeğe göre sabit getiri (CCR) ve ölçeğe göre değişken getiri (BCC) modelleridir.

Charnes, Cooper ve Rhodes'un (CCR) (1978) geliştirdiği ölçeğe göre sabit getiri CCR modelidir. Modelde çıktıların ağırlıklı toplamının girdilerin ağırlıklı toplamına bölünerek etkinlik ölçüsü elde edilmektedir. Ayrıca, toplanan veriler ve üretim fonksiyonu hakkında herhangi bir varsayımda bulunmadan önce bir karar biriminin genel verimlilik oranını (saf ve ölçek) etkinlik oranlarını optimize ederek hesaplamaktadır. CCR modeli ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında etkinlik ölçümü yaptığı için girdilerdeki bir birimlik artışın çıktılarda da aynı oranda artırması beklenmektedir. Daha sonra Banker, Charnes ve Cooper (BCC) (1984) tarafından, ölçeğe göre değişken getirili BCC modeli önerilmiştir. BCC modelinde, bir karar alma biriminin en etkin ölçeğe değil, farklı bir ölçeğe faaliyet göstermesi olasılığı da dikkate alınmaktadır. Ayrıca bu modelde, karar alma biriminin ölçek etkinliği haricinde, saf teknik etkinlik (yönetsel başarı göstergesi) verilen ölçeğe ölçülmektedir. Birden fazla girdi ve çıktının olduğu durumlarda, karar verme biriminin ölçeğe göre artan, sabit veya azalan bölgelerin neresinde yer aldığını anlamak için yeni bir değişken kullanılır (Kale, 2009: 65). BCC modeli ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında etkinlik ölçümü yaptığı için girdilerdeki bir birimlik artışın çıktılarda da aynı oranda olmayacağı daha fazla, aynı oranda veya az olabileceği beklenmektedir.

CCR ve BCC modeli girdiye veya çıktıya yöneliktir. Bu yüzden girdi yönelim ve çıktı yönelim olarak ifade edilmektedir. Veri zarflamamın girdi yönelimli olması, çıktı miktarlarını sabit tutarak girdi miktarlarında yapılabilecek değişikliklerin veya değişimlerin incelenmesi iken; çıktı yönelimli olması ise girdi miktarlarının sabit tutularak çıktı miktarlarında yapılabilecek değişikliklerin veya değişimlerin incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Charnes ve Diğerleri., 1981: 675). Çalışmada girdi yönelimli VZA modeli uygulanmıştır. Vergilerin makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisini belirmeyi hedeflediğimiz bu çalışmamızda, makroekonomik göstergeler sabit tutularak girdilerde yapılan veya yapılabilecek değişikliklerin çıktılar üzerindeki etkileri yorumlanmaya çalışılacaktır.

VZA modellerinin uygulamasında genel olarak aşağıdaki adımlar izlenir (Oruç ve diğerleri, 2009: 281).

1. Analize dahil edilecek birimlerin (ülkelerin) seçimi
2. Girdi ve Çıktıların seçimi
3. Göreceli etkinliğin ölçülmesi
4. Referans setlerinin belirlenmesi
5. Etkin olmayan birimler (ülkeler) için hedefler belirleme
6. Sonuçların yorumlanması olarak sıralanabilir.

3.6. MALMQUIST TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ ENDEKSİ (TFV)

Veri zarflama yöntemi ile gerçekleştirilen etkinlik ölçümünde zaman boyutu yoktur. Analizler belirli bir süre için yapılır. Aslında verimlik analizinde verimliliğin zaman içerisinde nasıl değiştiğinin de cevaplanması gerekmektedir. Bu bölümde bu soruyu cevaplamak için TFV Endeksi incelenmiştir. Her bir veri noktasının göreceli farklarının mevcut teknolojiye göre oranları bu endeks ile hesaplanır ve iki veri noktası arasındaki ilişki panel veri kullanılarak değerlendirilmektedir. Bu ölçüm için mesafe fonksiyonu kullanılır. Malmquist endeksi ile uzaklık fonksiyonları arasındaki bağlantı burada ortaya çıkar ve toplam faktör verimliliğindeki değişim elde edilir.

Caves ve arkadaşlarının geliştirdiği (1982) bu endeks, mesafe fonksiyonlarını kullanarak bir endeks oluşturma fikrini ilk kez öneren Sten Malmquist'ten sonra Malmquist olarak adlandırılmıştır. Mesafe fonksiyonu, çok girdili üretim teknolojilerini

tanımlamak için kullanılır. Girdi mesafesi fonksiyonu, üretim teknolojisini, verilen çıktı vektörü verildiğinde orantılı olarak en çok küçülen girdi vektörü cinsinden tanımlar.

Benzer olarak, çıktıya göre mesafe fonksiyonu, $\vec{x}$ le üretilebilecek mümkün $\vec{y}$ lerin kümesi $\Omega(\vec{x})$ ile gösterilmek üzere,

$$d_0(\vec{x}, \vec{y}) = \min \left\{ \delta I \frac{\vec{y}}{\delta} \in \Omega(\vec{x}) \right\}$$

tanımlanır. “Uzaklık fonksiyonu $d_0(\vec{x}, \vec{y})$ ’nün alacağı değerler y vektörü $\Omega(\vec{x})$ sınırı üzerinde ise 1; $\vec{y}$ vektörü $\Omega(\vec{x})$ içindeki teknik etkin olmayan bir noktayı tanımlıyorsa > 1 ; ve $\vec{y}$ vektörü $\Omega(\vec{x})$ dışındaki mümkün olmayan bir noktayı tanımlıyorsa < 1 ’dir. İzlenerek esas alınan s dönemi ve izleyen t dönemi arasındaki çıktıya göre Malmquist TFV değişim endeksi, uzaklık fonksiyonu çerçevesinde,

$$m_0(\vec{x}_s, \vec{y}_s, \vec{x}_t, \vec{y}_t) = \left[\frac{d_0^s(\vec{x}_t, \vec{y}_t)}{d_0^s(\vec{x}_s, \vec{y}_s)} \times \frac{d_0^t(\vec{x}_t, \vec{y}_t)}{d_0^t(\vec{x}_s, \vec{y}_s)} \right]^{1/2}$$

olarak hesaplanır” (Cingi ve Tarım, 2000: 10, Kula ve diğerleri, 2007: 193).

Uzaklık fonksiyonu, “girdi vektörü verildiğinde, oransal olarak en çok genişleyen girdi vektörüne bağlı olarak üretim teknolojisini tanımlamaktadır. Denklemden s ve t dönemlerinin geometrik ortalamasıdır. Bu gösterimde $d_0^s(\vec{x}_t, \vec{y}_t)$ t dönemi gözleminin s dönemi teknolojisine olan uzaklığını ifade ederken $d_0^t(\vec{x}_s, \vec{y}_s)$ s dönemi gözleminin t dönemi teknolojisine olan uzaklığını temsil etmektedir. $m_0(\vec{x}_s, \vec{y}_s, \vec{x}_t, \vec{y}_t)$ Fonksiyonunun değerinin 1’den büyük olması s döneminden t dönemine TFV’de büyüme olduğunu, yani verimlilik artışı olduğunu; 1’den küçük olması ise aynı dönemler dikkate alındığında TFV’de azalma olduğunu, yani verimlilik düşüşü olduğunu göstermektedir” (Yalçın, ve Diğerleri, 2004: 181).

TFV endeksi açıkça iki bileşeni tanımlar. Bunlar, karar birimlerinin etkin sınırına yaklaşma sürecini değerlendiren Teknik Etkinlik Değişimi (TED) ve etkin sınırın zaman içindeki değişimini belirlemek için hazırlanan Teknolojik Değişimdir (TD). Bir üretim biriminin teknolojik gelişimi (TD); teknolojik yenilikleri tanıtarak veya kullanarak veya diğer üretim birimleri tarafından geliştirilen teknolojik yenilikleri iyileştirerek üretim

olanakları eğrisini genişletmek anlamına gelir. Örneğin e-beyanname, e-fatura gibi ülke uygulamaları teknolojik değişime örnektir. Teknik etkinlik (TED) ise ülkelerin mevcut vergi gelirlerini ve teknolojilerini en iyi şekilde kullanma yeteneğini tanımlar. Ülkeler her zaman mevcut teknolojiden en iyi şekilde yararlanamayabilir. Böyle bir durumda ülkelerin teknik etkinlik düzeylerinde düşüş yaşanabilir. Teknik etkinlik düzeyindeki bir azalma, teknolojik gelişme değerinden büyükse, toplam faktör etkinliği düzeyinde de azalma olacaktır (Saygılı vd., 2001: 36). Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi'ni teknik etkinliğindeki değişim ve teknolojik etkinlikteki değişim olarak ayırmak, her iki faktörün de toplam faktör verimliliğine katkısının belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, denklem şu şekilde yazılabilir:

$$m_0(\vec{x}_s, \vec{y}_s, \vec{x}_t, \vec{y}_t) = \frac{d_0^t(\vec{x}_t, \vec{y}_t)}{d_0^s(\vec{x}_s, \vec{y}_s)} \left[\frac{d_0^s(\vec{x}_t, \vec{y}_t)}{d_0^t(\vec{x}_s, \vec{y}_s)} \times \frac{d_0^t(\vec{x}_t, \vec{y}_t)}{d_0^s(\vec{x}_s, \vec{y}_s)} \right]^{1/2}$$

“Eşitliğin sağ tarafındaki ilk terim s ve t dönemleri arasındaki çıktıya yönelik etkinlik değişiminin ölçüsüdür. Köşeli parantez içindeki ifade ise teknolojik değişimi ifade etmektedir.”

Bu durumda

$$\text{Teknik Etkinlik Değişimi} = \frac{YA_2/YA_2^*}{YA_1/YA_1^*}$$

$$\text{Teknolojik Değişim} = \left(\frac{YA_2/YA_2^*}{YA_1/YA_1^*} \times \frac{YA_1/YA_1^*}{YA_2/YA_2^*} \right)^{1/2}$$

olarak yazılır (Fare ve diğerleri, 1997, Aktaran; Tarım, 2001: 154). Denklemden değerlendirilen gözlemlerin periyodu ile değerlendirmede kullanılan teknolojinin periyodunun farklı olduğu görülmektedir. Teknik etkinlikteki değişim oranı, s ve t yılları arasındaki teknik etkinlikteki değişimi ölçer. Etkinlikteki değişim, t dönemindeki teknik etkinliğin s dönemindeki teknik etkinliğe oranıdır. Teknik etkinlikteki değişim, ölçeğe göre sabit getiri varsayılarak, iki dönem arasındaki her gözlem için en iyi üretim limitine ulaşma derecesi ile ilgilidir. Teknik etkinlikteki değişim ile teknolojik değişimin ürünü ise toplam faktör verimliliğindeki değişimi vermektedir (Avcı ve Kaya, 2008: 850).

Öte yandan, teknik etkinlik değişimi de kendi içinde saf etkinlikteki değişim ve ölçek etkinliğindeki değişim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. (TED=SED +ÖED) Saf etkinlik (SED), ülkelerin yönetsel açıdan performansını ifade eder. Saf etkinlik ülkelerin

elde ettikleri vergilerine ilişkin yönetim becerilerinin ülke performanslarına yansımalarının bir göstergesidir. Aynı girdilere sahip ülkelerin yönetsel performansları yüksek ise teknik etkinlikleri de yüksek olacak buda toplam faktör verimliliğine olumlu yansıyacaktır. Ölçek etkinliği (ÖED) ülkelerin uygun ölçekte faaliyette bulunma başarısını göstermektedir. Yani bir anlamda uygulanan vergi politikalarının doğruluğu ile makroekonomik göstergelere yansımaları olarak ifade edilebilir Bu bağlamda, makroekonomik göstergelerdeki değişim süreci ve verimliliğin zaman içinde nasıl değiştiği, verimlilikteki değişimlerin ne kadarının teknik etkinlikteki değişimlerden, ne kadarının teknolojiye bağlı değişimlerden kaynaklandığıdır. Bu değişimlerin bilinmesi, ülkelerin geliştirecekleri plan ve politikalar için önemli olduğu gibi, TFV'deki artış ya da azalışın ana kaynaklarının belirlenmesinde de önem taşımaktadır (Deliktaş, 2002: 63).

TFV endeksine ilişkin iki temel referans çalışma Nishimizu ve Page (1982) ile Fare, Grosskopf, Norris ve Zhang'dır (1994). İlk çalışma, parametrik üretim sınırını belirlemek için Aigner ve Chu'nun (1968) doğrusal programlama temelli yaklaşımını kullanmakta ve daha sonra TFV'deki değişimin verimlilik değişimi ve teknolojik değişim bileşenlerinin toplamı olarak yazılabileceğini göstermektedir. İkinci çalışma, Caves, Christensen ve Diewert (1982)'de tanımlandığı gibi TFV'yi ölçmek için VZA tabanlı bir teknik geliştirmiştir. Ayrıca Toplam Faktör Verimliliği endeksinin etkinlik değişimi ve teknik değişime karşılık gelen iki bileşenden oluştuğu gösterilmiştir. Bu iki çalışma arasındaki temel fark, ilkinin parametrik bir yaklaşım kullanırken ikincisinin parametrik olmayan bir yöntem kullanmasıdır (Cingi ve Tarım, 2000: 10).

3.7. ANALİZ SONUÇLARI VE BULGULAR

Araştırmada ilk olarak uygulanan VZA ile tek tek yıllar bazında etkinlik değerlendirilmesi yapılmış, sonrasında ise etkinliğin bir bütün olarak zaman içerisinde nasıl değiştiği ve değişimin hangi etkinliklerden kaynaklandığını belirlemeye yönelik Malmquist Toplam Faktör Verimliliği endeksi ile 2000-2020 yılları arasındaki veriler analiz edilmiş ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

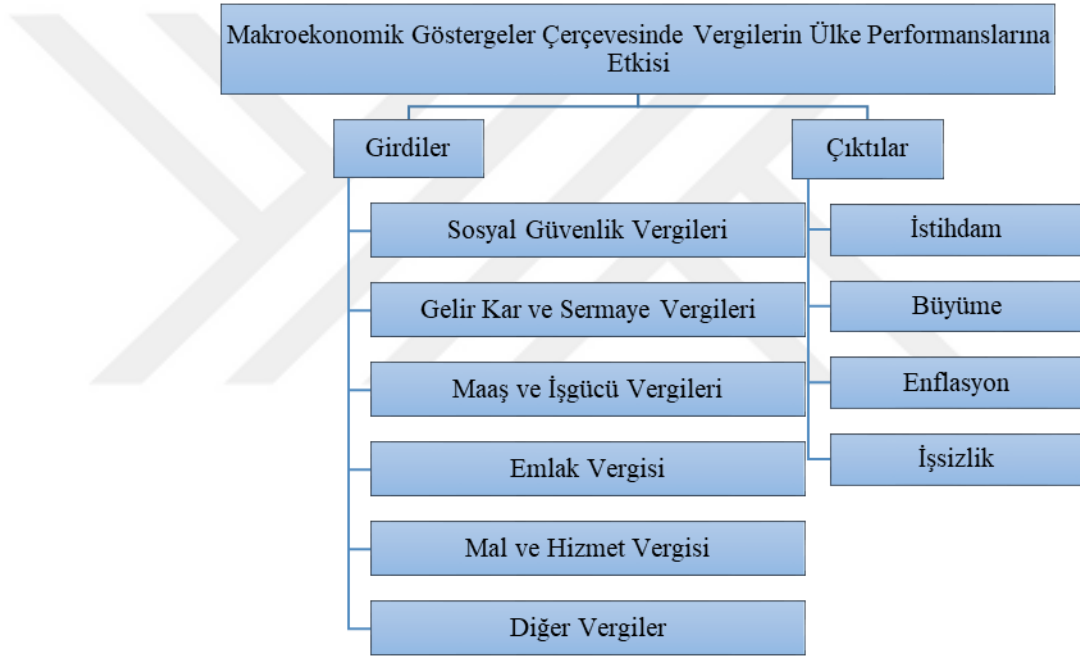
Araştırmanın uygulama aşamasında VZA' dan önce, vergi temelli ülke performanslarını ölçmeye yönelik belirlenen altı girdi ve dört çıktı kriteri AHP yöntemiyle ağırlıkları hesaplanmış ve hesaplamalara ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir.

3.7.1. Girdi Kriterlerinin Ağırlıklandırılmasına Yönelik Analiz Sonuçları

Araştırmanın bu bölümünde ülke performanslarını ölçmeye yönelik belirlenen kriterlerin AHP yöntemi ile ağırlıklandırılması yapılacak olup bu işlem altı adımda uygulanmaktadır. Birinci adımdan dördüncü adıma kadar girdi kriterlerinin ağırlıkları hesaplanırken, sonraki adımlarda kriterlerin önem değerleri belirlenmektedir.

Adım 1 Amaç, Seçim kriterleri ve Karar Alternatiflerinin Belirlenmesi:

Araştırmanın amacına ulaşmak için, yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalardan faydalanarak belirlenen girdi ve çıktı kriterleri arasındaki ilişkileri ve hiyerarşik yapı iki boyutlu bir düzlemde gösterebilmek üzere AHP hiyerarşik modeli oluşturulmuştur.

Şekil 3.1. Makroekonomik Göstergeler Çerçevesinde Vergilerin Ülke Performanslarına Etkisini Belirlemeye Yönelik AHP Hiyerarşik Modeli

AHP Hiyerarşik Modeli oluşturulduktan sonra Saaty'nin 1-9 ikili karşılaştırma skalası dikkate alınarak ikili karşılaştırma anketi oluşturulmuş ve anket formu 5 uzmana uygulanmıştır (Saaty 1977, 235). Uzmanlardan, anket formundaki kriterlerden hangisi daha önemli ise o yönde işaretlemeye bulunmaları ve aynı zamanda 1 ile 9 arasında puanlama yapmaları da istenmiştir.

AHP çalışmalarında seçilen karar vericilerin ana kütleyi temsil etmesi yerine, söz konusu karar vericilerin alanında tam anlamıyla uzman olması aranır. Bu nedenle,

Saaty'nin 1-9 ölçeği çerçevesinde alınacak kararların ve seçim kriterlerinin rasyonel bir bakış açısıyla belirlenmesi için uzmanların ve karar vericilerin sayısı çoğunlukla sınırlıdır. Çünkü yöntem likert ve benzeri anket yöntemleri ile karıştırılmamalıdır. Anket çalışmalarında ana kütleyi temsil edecek büyüklükte bir örneklem oluşturmak gerekirken, AHP'de karar verilen her alanda kullanılabileceği için çok sayıda kişiye anket yapılmasına gerek yoktur (Tüzmen ve Özdağoğlu 2007, 218).

Adım 2: İkili Karşılaştırma Matrisinin Oluşturulması: Bu aşamada uzmanların ikili karşılaştırma sorularına verdikleri cevaplar toplanarak, her bir karşılaştırma sorusuna verilen yanıtların geometrik ortalaması alınarak girdi ve çıktı kriterleri için ikili karşılaştırma matrisi A'nın eleman değerleri belirlenmektedir. İkili karşılaştırma A matrisleri aşağıdaki gibidir.

<i>Kriterler</i>	<i>DV</i>	<i>GKSV</i>	<i>EV</i>	<i>MİV</i>	<i>MHV</i>	<i>SGV</i>
<i>DV</i>	1,000	0,142	0,221	0,375	0,171	0,607
<i>GKSV</i>	7,042	1,000	5,700	3,302	2,232	3,583
<i>EV</i>	4,525	0,175	1,000	0,837	0,179	1,408
<i>MİV</i>	2,667	0,303	1,195	1,000	1,023	4,973
<i>MHV</i>	5,848	0,448	5,587	0,978	1,000	3,388
<i>SGV</i>	1,647	0,279	0,710	0,201	0,295	1,000
<i>Toplam</i>	22,729	2,347	14,413	16,693	4,900	14,959

<i>Kriterler</i>	<i>ISSZ</i>	<i>ISTH</i>	<i>ENF</i>	<i>BUYM</i>
<i>ISSZ</i>	1,000	6,649	1,913	1,101
<i>ISTH</i>	0,150	1,000	0,531	0,143
<i>ENF</i>	0,523	1,883	1,000	0,153
<i>BUYM</i>	0,908	6,993	6,536	1,000
<i>Toplam</i>	2,581	16,525	9,980	2,397

Adım 3: İkili Karşılaştırma Matrislerinin Normalize Edilmesi: Adım 2'de oluşturulan karar matrisinin her bir değerinin sütun toplamına bölünmesiyle ikili karşılaştırma matrisinin tüm elemanları normalize edilmektedir. İşlem sonucunda elde edilen normalize girdi ve çıktı B matrisleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Adım 5: Tutarlılık Analizi: Tutarlılığın hesaplanabilmesi için öncelikle, e öncelikler vektörünün hesaplanması gerekir. Öncelikler vektörü, normalize matris ile sütun vektörünün (w) çarpımı yapılarak elde edilmektedir.

<i>DV</i>	6,281
<i>GKSV</i>	6,660
<i>EV</i>	6,361
<i>(Girdi) e = MİV</i>	6,404
<i>MHV</i>	6,805
<i>SGV</i>	6,301
<i>Toplam</i>	38,812

Sonrasında hesaplanan e değerinin toplam değeri faktör sayısına bölünerek λ_{max} değeri $\lambda_{max} = \frac{\sum_{i=1}^n e}{n} = \frac{38,812}{6} = 6,469$ olarak hesaplanır. Sonrasında $CI = \frac{\lambda - n}{n - 1} = \frac{6,469 - 6}{6 - 1} = 0,0938$ olarak hesaplandıktan sonra kriter sayısına göre Random Indeks (RI) tablo değerine bölünerek tutarlılık değeri olan CR değeri hesaplanmaktadır. 6 kriterimiz olduğu için RI değeri 1,240 olarak alınmış (<https://www.researchgate.net/figure/RandomConsistency-Index-tbl1-323114042>) ve $CR = \frac{CI}{RI} = \frac{0,0938}{1,240} = 0,0756$ olarak hesaplanır. $CR < 0,10$ olduğu için değerlendirmelerin tutarlı olduğu söylenebilir.

<i>ISSZ</i>	4,122
<i>ISTH</i>	4,171
<i>(Çıktı) e = ENF</i>	4,067
<i>BUYM</i>	4,283
<i>Toplam</i>	16,644

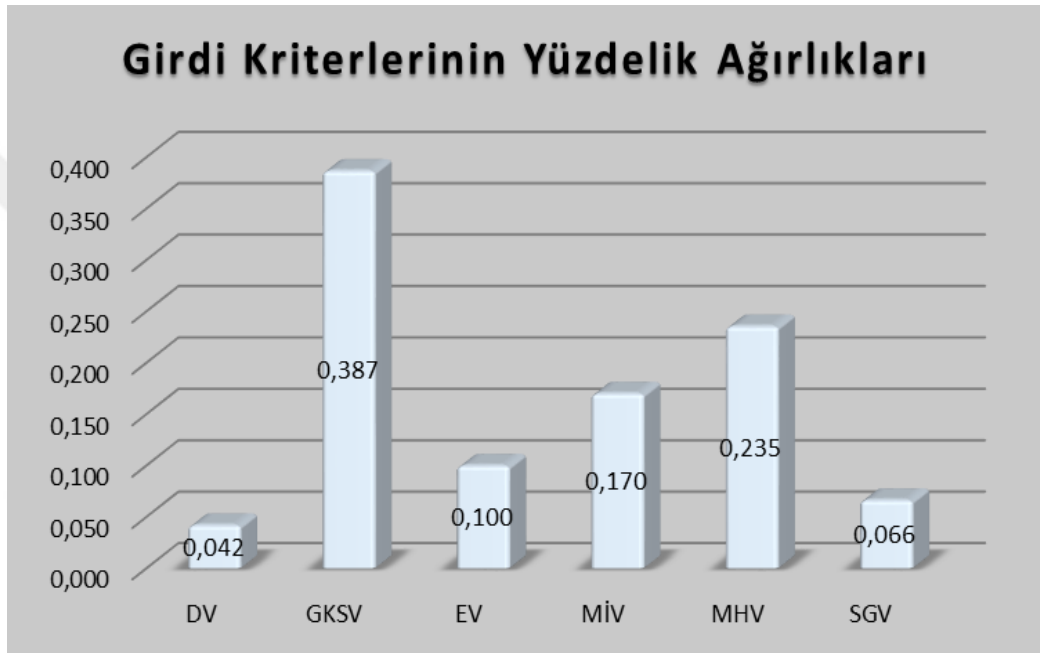
Sonrasında hesaplanan e değerinin toplam değeri faktör sayısına bölünerek λ_{max} değeri $\lambda_{max} = \frac{\sum_{i=1}^n e}{n} = \frac{16,644}{4} = 4,161$ olarak hesaplanır. Sonrasında $CI = \frac{\lambda - n}{n - 1} = \frac{4,161 - 4}{4 - 1} = 0,0537$ olarak hesaplandıktan sonra kriter sayısına göre Random Indeks (RI) tablo değerine bölünerek tutarlılık değeri olan CR değeri hesaplanmaktadır.

4 kriterimiz olduğu için RI değeri 0,900 olarak alınmış (https://www.researchgate.net/figure/RandomConsistency-Index_tbl1_323114042) ve

$$CR = \frac{CI}{RI} = \frac{0,0537}{0,900} = 0,0596 \text{ olarak hesaplanır. } CR < 0,10 \text{ olduğu için değerlendirmelerin}$$

tutarlı olduğu söylenebilir.

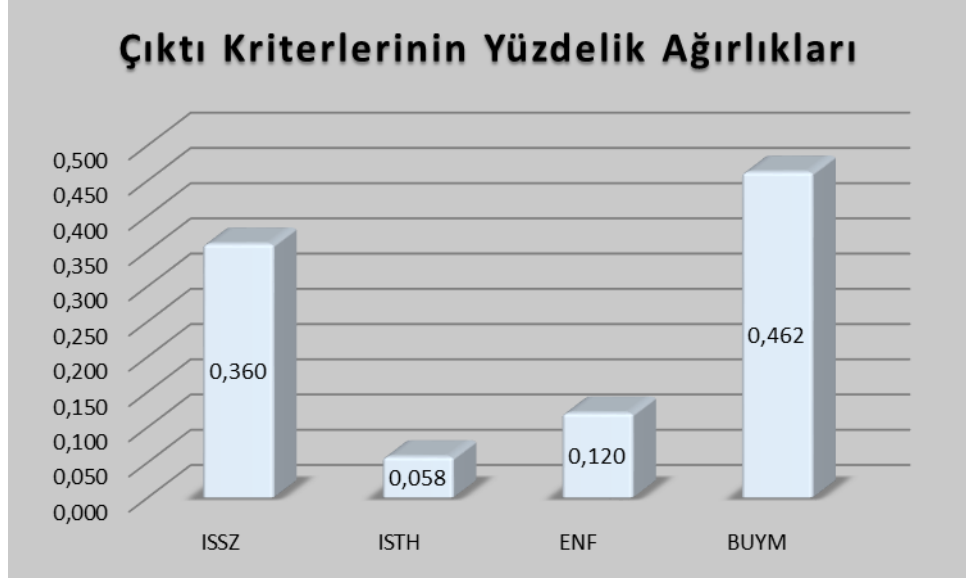
Adım 6: Genel Öncelik Sıralamasının Elde Edilmesi: Analitik Hiyerarşi sürecine göre hesaplanan kriterlerin yüzdelik ağırlıklarına göre oluşturulan grafik Şekil 3.2’ de yer almaktadır.

Şekil 3.2. Ülke Performansını Etkileyen Girdi Kriterlerin Görelî Önem Değerleri

Şekil 3.2’deki vergi gelirleri temelli makroekonomik göstergeler çerçevesinde ülke performanslarını ölçmeye yönelik belirlenen girdi kriterlerine ilişkin grafik incelendiğinde;

- Birinci öncelikli kriterin %38,7 ağırlığı ile “*Geli Kar ve Sermaye Vergileri*” kriteri,
- İkinci öncelikli kriterin %23,5 ağırlığı ile “*Mal ve Hizmet Vergisi*” kriteri,
- Üçüncü öncelikli kriterin %17,0 ağırlığı ile “*Maaş ve İşgücü Vergileri*” kriteri,
- Dördüncü öncelikli kriterin %10,0 ağırlığı ile “*Emlak Vergileri*” kriteri,
- Beşinci öncelikli kriterin %6,6 ağırlığı ile “*Sosyal Güvenlik Vergileri*” kriteri,
- Altıncı öncelikli kriterin %4,2 ağırlığı ile “*Diğer Vergileri*” kriteri olmuştur.

Şekil 3.3. Ülke Performansını Etkileyen Çıktı Kriterlerin Görelî Önem Değerleri

Şekil 3’deki vergi gelirleri temelli makroekonomik göstergeler çerçevesinde ülke performanslarını ölçmeye yönelik belirlenen çıktı kriterlerine ilişkin grafik incelendiğinde;

- Birinci öncelikli kriterin %46,2 ağırlığı ile “Büyüme Oranı” kriteri,
- İkinci öncelikli kriterin %36,0 ağırlığı ile “İşsizlik Oranı” kriteri,
- Üçüncü öncelikli kriterin %12,0 ağırlığı ile “Enflasyon Oranı” kriteri,
- Dördüncü öncelikli kriterin %5,8 ağırlığı ile “İstihdam Oranı” kriteri olmuştur.

Bir ülke için önemli olan makroekonomik göstergeler literatürdeki sıralaması ile çalışmamızdaki sıralama benzer sonuçlar vermiştir.

3.7.2. Veri Zarflama Analizi Sonuçları

Araştırma için seçilen 20 OECD ülkesinin 2000-2020 yıllarını içine alan 21 yılın vergi gelirleri ile makroekonomik göstergeleri Veri Zarflama Analizi ile değerlendirilerek ülkelerin performans analizi yapılmıştır. Analizlere ilişkin sonuçlar tablolar halinde verilerek ayrıntılı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.4. Ülkelerin 2000 - 2010 Yılları Arası CCR ve BCC Çıktı Yönelimli Etkinlik Değerleri Tablosu

[illegible]

Tablo 3.5. Ülkelerin 2011 - 2020 Yılları Arası CCR ve BCC Çıktı Yönelimli Etkinlik Değerleri Tablosu

Yıllar	2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020	
Ülkeler/ VZA Modeli	CCR	BCC	CCR	BCC	CCR	BCC	CCR	BCC	CCR	BCC	CCR	BCC	CCR	BCC	CCR	BCC	CCR	BCC	CCR	BCC
Avusturya	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Belçika	0,68	0,95	0,71	0,99	0,69	0,99	0,68	0,95	0,70	0,96	0,73	0,98	0,80	1,00	0,69	0,96	0,77	1,00	0,76	1,00
Kanada	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99	1,00	0,95	1,00	0,98	1,00	0,96	1,00	0,94	1,00	1,00	1,00
Danimarka	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Fransa	0,85	0,94	0,81	0,95	0,79	0,95	0,80	0,94	0,81	0,93	0,81	0,94	0,78	0,94	0,75	0,39	0,74	0,93	0,84	0,85
Almanya	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Yunanistan	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
İzlanda	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,98	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
İrlanda	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
İtalya	0,66	0,89	0,63	0,91	0,67	0,90	0,65	0,89	0,66	0,88	0,67	0,88	0,72	0,89	0,71	0,89	0,62	0,88	0,87	0,87
Lüksemburg	0,86	0,98	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,83	0,96	0,70	0,96	0,72	0,88	0,79	0,79
Hollanda	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,98	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,97	1,00
Norveç	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,94	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Portekiz	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
İspanya	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
İsveç	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
İsviçre	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Türkiye	0,97	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,96	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
İngiltere	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Amerika	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Tablo 3.4’ te, yıl yıl yapılan ülke etkinlik analizleri yer almaktadır. Analiz sonuçları incelendiğinde, 2000 yılı için incelenen 20 ülkeden on beş ülke ölçeğe göre sabit getiri (CCR) modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden beş ülkenin (Belçika, Fransa, İzlanda, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan ölçeğe göre değişken getiri (BCC) analizleri incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

BCC modelinde etkinlik değeri, CCR modeline göre bazen eşit bazen de daha büyük çıkabilmektedir. Bunun nedeni, BCC modeli yerel (ulusal) teknik etkinliği, CCR modeli ise genel teknik etkinliği ölçmesinden kaynaklanmaktadır. Bir ülkenin BCC modeline göre verimli iken CCR modeline göre verimsiz çıkmasında o ülkenin kendi içinde ulusal olarak verimli ancak diğer ülkelerin performanslarına göre kıyaslandığında verimsiz olduğunu gösterir. 2000 yılı için Belçika ve İzlanda yerel olarak etkinsen diğer ülkelerle kıyaslandığında etkin olmadıkları tespit edilmiştir. Etkin olmayan ülkeler vergi girdilerini etkin kullanamamaları istenilen makroekonomik göstergeler çıktılarını ulaşamadığını söylemek mümkündür. Çalışma kapsamında veri setinin ilk yılı (2000) ve son yılı (2020) için CCR ve BCC analizi sonucunda etkin olmadığı tespit edilen ülkelerin analiz sonuçları ayrıntılı olarak yorumlanacaktır. Çalışma kapsamındaki diğer yıllara ilişkin sonuçlarda benzer şekilde yorumlanabilir.

2000 yılında CCR modeline göre etkin olmayan ülkelerin ayrıntılı sonuçları incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

Tablo 3.6. 2000 Yılı Belçika CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Belçika					
Teknik Etkinlik = 0,900					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	3,180	0,000	3,253	7,063
	ENF	0,140	0,000	0,000	0,140
	ISTH	6,170	0,000	0,000	6,170
	ISSZ	0,410	0,000	0,000	0,410
Girdiler	GKSV	6,550	-0,655	-0,248	5,647
	MHV	2,670	-0,267	0,000	2,403
	EV	0,350	-0,035	0,000	0,315
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,000	0,000	0,000	0,000
	SGV	0,570	-0,057	-0,068	0,445
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		Norveç	İspanya	Almanya	ABD
Oran		0,317	0,279	0,197	0,273

Belçika'nın etkinlik seviyesi %90 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.6'da yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için büyüme oranının %3,18 seviyelerinden %7,06 seviyelerine getirilmesi gerekmektedir veya girdilerinden GKSV (0,655), MHV(0,267), EV(0,035) ve SGV(0,057) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapılırsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen GKSV(0,248) ve SGV(0,068) aylak değerlerin de çıkarılması gerekmektedir. Belçika göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %32 oranında Norveç'i, %28 oranında İspanya'yı, %20 oranında Almanya'yı ve %27 oranında ABD'yi referans olarak alabilir.

Tablo 3.7. 2000 Yılı Fransa CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Fransa					
Teknik Etkinlik = 0,908					
Değişkenler	Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer	
Çıktılar	BUYM	3,730	0,000	0,000	3,730
	ENF	0,140	0,000	0,000	0,140
	ISTH	0,000	0,000	4,833	4,853
	ISSZ	0,510	0,000	0,000	0,510
Girdiler	GKSV	4,170	-0,384	0,000	3,786
	MHV	2,690	-0,248	0,000	2,442
	EV	0,510	-0,047	-0,087	0,376
	MIV	0,100	-0,009	-0,091	0,000
	DV	0,110	-0,010	-0,098	0,002
	SGV	0,650	-0,060	-0,198	0,392
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	İsviçre	Yunanistan	Portekiz	İspanya	
Oran	0,212	0,337	0,192	0,271	

Fransa'nın etkinlik seviyesi %91 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3,7'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için istihdam oranının %4,83 seviyelerine getirilmesi gerekmektedir veya girdilerinden GKSV (0,384), MHV(0,248), EV(0,047), MIV (0,009), DV(0,010) ve SGV(0,060) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapılırsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen (EV(0,087), MIV(0,091), DV(0,098) ve SGV(0,198)) aylak değerlerin de çıkarılması gerekmektedir. Fransa göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %21 oranında İsviçre'yi, %34 oranında Yunanistan'ı, %20 oranında Portekiz'i ve %27 oranında İspanya'yı referans olarak alabilir.

Tablo 3.8. 2000 Yılı İzlanda CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

İzlanda					
Teknik Etkinlik = 0,720					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	6,040	0,000	0,335	6,375
	ENF	0,080	0,000	0,000	0,080
	ISTH	0,000	0,000	3,791	3,791
	ISSZ	0,150	0,000	0,000	0,150
Girdiler	GKSV	5,530	-1,548	-1,010	2,972
	MHV	3,720	-1,042	-1,071	1,608
	EV	0,480	-0,134	-0,174	0,172
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,010	-0,003	-0,007	0,000
	SGV	0,120	-0,034	0,000	0,086
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		İrlanda	Türkiye		
Oran		0,570	0,500		

İzlanda'nın etkinlik seviyesi %72 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.8'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için büyüme oranı (0,335), İstihdam oranı (3,791) seviyelerinde artırılması gerekmektedir veya girdilerden GKSV (1,010), MHV(1,071), EV(0,174), MIV (0,009) ve DV(0,007) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapılırsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen aylak değerlerin de çıkarılması gerekmektedir. İzlanda göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %57 oranında İrlanda'yı, %0,50 oranında Türkiye'yi referans olarak alabilir.

Tablo 3.9. 2000 Yılı İtalya CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

İtalya					
Teknik Etkinlik =0,981					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	3,890	0,000	2,794	6,684
	ENF	0,130	0,000	0,006	0,136
	ISTH	5,480	0,000	0,000	5,480
	ISSZ	0,600	0,000	0,000	0,600
Girdiler	GKSV	5,200	-0,100	-1,270	3,830
	MHV	2,690	-0,052	0,000	2,638
	EV	0,320	-0,006	0,000	0,314
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,150	-0,003	-0,141	0,006
	SGV	0,490	-0,009	0,000	0,481
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		Almanya	Türkiye	Portekiz	İspanya
Oran		0,112	0,037	0,204	0,707

İtalya'nın etkinlik seviyesi %98 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.9'da yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için büyüme oranı (2,794), enflasyon oranı (0,006) seviyelerinde artırılması gerekmektedir veya girdilerden GKSV (0,100), MHV(0,052), EV(0,006), DV(0,003) ve SGV(0,009) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapılırsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen aylak değerlerinde GKSV(1,270) ve DV (0,141) çıkarılması gerekmektedir. İtalya göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %11 oranında Almanya'yı, %4 oranında Türkiye'yi, %20 oranında Portekiz'i ve %71 oranında İspanya'yı referans olarak alabilir.

Tablo 3.10. 2000 Yılı Lüksemburg CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Lüksemburg					
Teknik Etkinlik =0,896					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	7,780	0,000	0,000	0,000
	ENF	0,130	0,000	0,000	0,000
	ISTH	0,000	0,000	0,000	5,379
	ISSZ	0,140	0,000	0,000	0,083
Girdiler	GKSV	5,210	-0,543	-0,543	0,000
	MHV	2,300	-0,240	-0,240	0,000
	EV	0,670	-0,070	-0,070	-0,278
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,000	0,000	0,000	0,000
	SGV	0,400	-0,042	-0,042	-0,186
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		İsviçre	ABD	İrlanda	
Oran		0,118	0,175	0,610	

Lüksemburg'un etkinlik seviyesi %90 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.10'da yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için istihdam seviyesinin (ISTH (5,379)) artırılması gerekmektedir. Bir diğer çözüm önerisi de girdilerin GKSV (0,543), MHV(0,240), EV(0,070) ve SGV(0,042) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapıldığında ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ülke göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %12 oranında İsviçre'yi, %18 oranında ABD'yi ve %61 oranında İrlanda'yı referans olarak alabilir.

2000 yılında BCC modeline göre etkin olmayan ülkelerin ayrıntılı sonuçları incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır. CCR modelinde sadece teknik etkinlik hesaplanırken, BCC modelinde teknik etkinliğin yanı sıra ölçek etkinlik değeri de hesaplanmaktadır.

Tablo 3.11. 2000 Yılı Fransa BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Fransa					
Teknik Etkinlik = 0,908					
Ölçek Etkinliği = 0,999					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	3,730	0,000	0,000	3,730
	ENF	0,140	0,000	0,000	0,140
	ISTH	0,000	0,000	4,461	4,461
	ISSZ	0,510	0,000	0,000	0,510
Girdiler	GKSV	4,170	-0,382	0,000	3,788
	MHV	2,690	-0,246	-0,115	2,329
	EV	0,510	-0,047	-0,079	0,385
	MIV	0,100	-0,009	-0,091	0,000
	DV	0,110	-0,010	-0,099	0,001
	SGV	0,650	-0,059	-0,200	0,390
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	İsviçre	Yunanistan	Portekiz	İspanya	
Oran	0,250	0,317	0,122	0,311	

Fransa'nın teknik etkinlik seviyesi %90; ölçek etkinlik seviyesi ise %99 olarak tespit edilmiştir. Ölçek etkinliği, girdilerin çıktıya dönüştürme sürecindeki ülkelerin başarısını yorumlarken kullanılır ve 1,000 olması istenir. Tablo 3.11'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için istihdam seviyesinin ISTH (4,461) seviyelerine getirilmesi gerekmektedir veya girdilerinden GKSV (0,382), MHV(0,246), EV(0,047), MIV (0,009), DV(0,010) ve SGV(0,059) değerinde azaltılmalıdır. Ülke vergi girdilerinde bu değişiklikleri yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen MIV(0,115), (EV(0,079), DV(0,099) ve SGV(0,200)) aylak değerlerin de çıkarılması gerekmektedir. Fransa göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %25 oranında İsviçre'yi, %32 oranında Yunanistan'ı, %12 oranında Portekiz'i ve %31 oranında İspanya'yı referans olarak alabilir.

Tablo 3.12. 2000 Yılı İtalya BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

İtalya					
Teknik Etkinlik =0,994					
Ölçek Etkinliği = 0,987					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	3,890	0,000	2,054	5,944
	ENF	0,130	0,000	0,000	0,130
	ISTH	5,480	0,000	0,000	5,480
	ISSZ	0,600	0,000	0,000	0,600
Girdiler	GKSV	5,200	-0,032	-1,209	3,959
	MHV	2,690	-0,016	-0,217	2,457
	EV	0,320	-0,002	0,000	0,318
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,150	-0,001	-0,149	0,000
	SGV	0,490	-0,003	-0,012	0,475
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	Almanya	Norveç	Portekiz	İspanya	
Oran	0,085	0,085	0,036	0,793	

İtalya'nın teknik etkinlik ve ölçek etkinlik seviyesi %99 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.12'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için büyüme oranı (2,054) seviyelerin de artırılması gerekmektedir veya girdilerden GKSV (0,032), MHV(0,016), EV(0,002), DV(0,001) ve SGV(0,003) değerinde azaltılmalıdır. Ülke vergi girdilerinde bu değişiklikleri yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen aylak değerlerinde GKSV(1,209), MHV (0,217), DV (0,149) ve SGV (0,012) çıkarılması gerekmektedir. İtalya göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %8 oranında Almanya'yı, %8 oranında Norveç'i, %4 oranında Portekiz'i ve %79 oranında İspanya'yı referans olarak alabilir.

Tablo 3.13. 2000 yılı Lüksemburg BCC VZA sonuçları ve Referans Kümesi

Lüksemburg					
Teknik Etkinlik =0,950					
Ölçek Etkinliği = 0,943					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	7,780	0,000	0,000	7,780
	ENF	0,130	0,000	0,008	0,138
	ISTH	0,000	0,000	6,736	6,736
	ISSZ	0,140	0,000	0,199	0,339
Girdiler	GKSV	5,210	-0,261	0,000	4,949
	MHV	2,300	-0,115	0,000	2,185
	EV	0,670	-0,034	-0,263	0,373
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,000	0,000	0,000	0,000
	SGV	0,400	-0,020	-0,122	0,258
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		İspanya	ABD	İrlanda	
Oran		0,208	0,302	0,490	

Lüksemburg'un teknik etkinlik seviyesi %95; ölçek etkinlik seviyesi ise %94 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.13'te yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için istihdam seviyesinin (ISTH (6,736)) artırılması gerekmektedir. Bir diğer çözüm önerisi de girdilerin GKSV (0,261), MHV(0,115), EV(0,034) ve SGV(0,020) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapıldığında ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ülke göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %20 oranında İspanya'yı, %30 oranında ABD'yi ve %49 oranında İrlanda'yı referans olarak alabilir.

2001 yılı için 20 ülkeden on beş ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden beş ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve İspanya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Fransa, Lüksemburg ve İspanya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. 2001 yılı için Belçika ve İtalya ulusal olarak etkinken diğer ülkelerle kıyaslandığında etkin olmadıkları tespit edilmiştir. Etkin olmayan ülkeler vergi girdilerini etkin kullanamamaları istenilen makroekonomik gösterge çıktılarına ulaşamadığını söylemek mümkündür.

2002 yılı için 20 ülkeden on beş ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden beş ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve İspanya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on altı ülkenin etkin; dört ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. 2002 yılı için İspanya'nın ulusal olarak etkinken diğer ülkelerle kıyaslandığında etkin olmadığı tespit edilmiştir. Etkin olmayan ülkeler vergi girdilerini etkin kullanamayarak istenilen makroekonomik gösterge çıktılarına ulaşamadığını söylemek mümkündür.

2003 yılı için 20 ülkeden on altı ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden dört ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on sekiz ülkenin etkin; iki ülkenin (Belçika ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. 2003 yılı için Fransa ve İtalya'nın ulusal olarak etkinken diğer ülkelerle kıyaslandığında etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2004 yılı için 20 ülkeden on altı ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden dört ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on altı ülkenin etkin; dört ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. 2004 yılı için ulusal ve genel etkinlik düzeylerinde değişiklik olmamıştır.

2005 yılı için 20 ülkeden on dört ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden altı ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve İspanya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on altı ülkenin etkin; dört ülkenin (Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2006 yılı için 20 ülkeden on dört ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden altı ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya, Hollanda, Portekiz ve İspanya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on altı ülkenin etkin; dört ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya ve Hollanda) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2007 yılı için 20 ülkeden on yedi ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2008 yılı için 20 ülkeden on yedi ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2009 yılı için 20 ülkeden on altı ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden dört ülkenin (Kanada, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2010 yılı için 20 ülkeden on sekiz ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden iki ülkenin (Belçika ve Fransa) etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on sekiz ülkenin etkin; iki ülkenin (Belçika ve Fransa) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2011 yılı için incelenen 20 ülkeden on beş ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden beş ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Türkiye) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde analizleri incelendiğinde ise on altı ülkenin etkin; dört ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2012 yılı için 20 ülkeden on yedi ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2013 yılı için 20 ülkeden on yedi ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2014 yılı için 20 ülkeden on yedi ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2015 yılı için 20 ülkeden on altı ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden dört ülkenin (Belçika, Kanada, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2016 yılı için 20 ülkeden on altı ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden üç ülkenin (Belçika, Kanada, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Belçika, Fransa ve İtalya) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2017 yılı için 20 ülkeden on iki ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden sekiz ülkenin (Belçika, Kanada, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç ve Türkiye) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2018 yılı için 20 ülkeden on dört ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden altı ülkenin (Belçika, Kanada, Fransa, İzlanda, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on altı ülkenin etkin; dört ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2019 yılı için 20 ülkeden on beş ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden beş ülkenin (Belçika, Kanada, Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan

analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2020 yılı için 20 ülkeden on beş ülke CCR modeline göre etkin iken; incelenen ülkelerden beş ülkenin (Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yıl için yapılan BCC modeline göre yapılan analizler incelendiğinde ise on yedi ülkenin etkin; üç ülkenin (Fransa, İtalya ve Lüksemburg) ise etkin olmadığı tespit edilmiştir.

2020 yılında etkin olmayan ülkeler CCR ve BCC modeline göre ayrıntılı olarak incelendiğinde;

Tablo 3.14. 2020 Yılı Belçika CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Belçika					
Teknik Etkinlik = 0,759					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	-2,920	0,000	0,000	-2,920
	ENF	0,200	0,000	0,000	0,200
	ISTH	6,570	0,000	0,461	7,031
	ISSZ	0,330	0,000	0,220	0,550
Girdiler	GKSV	5,900	-1,421	0,000	4,479
	MHV	2,510	-0,605	-0,055	1,850
	EV	0,590	-0,142	0,000	0,448
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,000	0,000	0,000	0,000
	SGV	0,580	-0,140	0,000	0,440
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		Yunanistan	İspanya	Almanya	ABD
Oran		0,137	0,107	0,247	0,540

Belçika'nın etkinlik seviyesi %76 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.14'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için istihdam seviyesi ISTH (0,461) seviyesinde artırılmalıdır. Ayrıca girdilerinden GKSV (1,421), MHV(0,605), EV(0,142) ve SGV(0,140) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapılırsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen MHV(0,055) aylak değerlerin de çıkarılması gerekmektedir. Belçika göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %25 oranında Almanya'yı, %10 oranında İspanya'yı, %14 oranında Yunanistan'ı ve %54 oranında ABD'yi referans olarak alabilir.

Tablo 3.15. 2020 Yılı Fransa CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Fransa					
Teknik Etkinlik = 0,844					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	-3,730	0,000	0,000	-3,710
	ENF	0,190	0,000	0,000	0,190
	ISTH	6,740	0,000	0,000	6,740
	ISSZ	0,490	0,000	0,000	0,490
Girdiler	GKSV	4,600	-0,719	0,000	3,881
	MHV	2,890	-0,452	0,000	2,438
	EV	0,680	-0,106	-0,282	0,292
	MIV	0,190	-0,030	-0,160	0,000
	DV	0,400	-0,006	-0,020	0,013
	SGV	0,620	-0,097	-0,111	0,412
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	İsviçre	Türkiye	Portekiz	İspanya	
Oran	0,183	0,027	0,551	0,195	

Fransa'nın etkinlik seviyesi %84 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.15'te yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için çıktılarında herhangi bir değişiklik öngörülmemektedir. Fakat girdilerinden GKSV (0,719), MHV(0,452), EV(0,106), MIV (0,030), DV(0,006) ve SGV(0,097) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapılırsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen (EV(0,282), MIV(0,160), DV(0,020) ve SGV(0,111)) aylak değerlerin de çıkarılması gerekmektedir. Fransa göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %18 oranında İsviçre'yi, %3 oranında Türkiye'yi, %55 oranında Portekiz'i ve %20 oranında İspanya'yı referans olarak alabilir.

Tablo 3.16. 2020 Yılı İtalya CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

İtalya					
Teknik Etkinlik =0,871					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	-5,210	0,000	0,000	-5,210
	ENF	0,190	0,000	0,000	0,190
	ISTH	5,680	0,000	0,846	6,706
	ISSZ	0,560	0,000	0,141	0,701
Girdiler	GKSV	5,480	-0,708	-0,610	4,162
	MHV	2,710	-0,350	0,000	2,360
	EV	0,420	-0,054	0,000	0,366
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,080	-0,010	-0,063	0,007
	SGV	0,570	-0,074	0,000	0,496
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		İsviçre	ABD	Portekiz	İspanya
Oran		0,114	0,034	0,282	0,573

İtalya'nın etkinlik seviyesi %87 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.16'te yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için istihdam seviyesini ISTH (0,846) seviyesinde artırmalıdır veya girdilerinden GKSV (0,708), MHV(0,350), EV(0,054), DV(0,010) ve SGV(0,074) değerinde azaltılmalıdır. Ülke bu değişiklikleri yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen GKSV(0,610) ve DV(0,063) aylak değerlerinde çıkarılması gerekmektedir. İtalya'nın göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %11 oranında İsviçre'yi, %3 oranında ABD'yi, %28 oranında Portekiz'i ve %57 oranında İspanya'yı referans olarak alabilir.

Tablo 3.17. 2020 Yılı Lüksemburg CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Lüksemburg					
Teknik Etkinlik =0,794					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	1,580	0,000	-4,024	-2,444
	ENF	0,190	0,000	0,009	0,199
	ISTH	6,860	0,000	0,000	6,860
	ISSZ	0,380	0,000	0,158	0,538

Tablo 3.17. (Devamı)

Girdiler	GKSV	5,550	-1,144	0,000	4,406
	MHV	2,070	-0,427	0,000	1,643
	EV	0,650	-0,134	-0,031	0,485
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,000	0,000	0,000	0,000
	SGV	0,470	-0,097	0,000	0,373
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	ABD	Almanya	Yunanistan		
Oran	0,706	0,142	0,169		

Lüksemburg'un etkinlik seviyesi %79 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.17'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için ülkenin daralmaya BUYM (4,024) seviyesinde daralmaya gitmeli veya girdilerinden GKSV (1,144), MHV(0,427), EV(0,134) ve SGV(0,097) değerinde azaltılmalıdır. Ülke bu değişiklikleri yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen EV(0,031) aylak değerlerinin çıkarılması gerekmektedir. Lüksemburg göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %70 oranında ABD'yi, %14 oranında Almanya'yı ve %17 oranında Yunanistan'ı referans olarak alabilir.

Tablo 3.18. 2020 Yılı Hollanda CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Hollanda					
Teknik Etkinlik =0,969					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	-1,060	0,000	0,000	-1,060
	ENF	0,190	0,000	0,081	0,271
	ISTH	8,090	0,000	0,000	8,090
	ISSZ	0,230	0,000	0,216	0,446
Girdiler	GKSV	4,700	-0,146	0,000	4,554
	MHV	2,820	-0,088	0,000	2,732
	EV	0,290	-0,009	0,000	0,281
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,020	-0,001	-0,006	0,013
	SGV	0,570	-0,018	-0,036	0,516
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	Türkiye	Almanya	İsviçre	Portekiz	
Oran	0,172	0,367	0,197	0,401	

Hollanda'nın etkinlik seviyesi %97 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.18'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için girdilerinden GKSV (0,146), MHV(0,088), EV(0,009), DV(0,001) ve SGV(0,018) değerinde azaltılmalıdır. Ülke bu değişiklikleri yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen DV(0,006) ve SGV(0,036) aylak değerlerinin çıkarılması gerekmektedir. Hollanda göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %17 oranında Türkiye'yi, %37 oranında Almanya'yı, %20 oranında İsviçre'yi ve %40 oranında Portekiz'i referans olarak alabilir.

Tablo 3.19. 2020 Yılı Fransa BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Fransa					
Teknik Etkinlik = 0,851					
Ölçek Etkinliği = 0,991					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	-3,710	0,000	0,000	-3,710
	ENF	0,190	0,000	0,000	0,190
	ISTH	6,740	0,000	0,000	6,740
	ISSZ	0,490	0,000	0,055	0,545
Girdiler	GKSV	4,600	-0,685	0,000	3,915
	MHV	2,890	-0,430	0,000	2,460
	EV	0,680	-0,101	-0,257	0,322
	MIV	0,190	-0,028	-0,160	0,002
	DV	0,040	-0,006	-0,024	0,010
	SGV	0,620	-0,092	-0,115	0,413
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	Portekiz	ABD	İrlanda	İspanya	
Oran	0,518	0,135	0,105	0,211	

Fransa'nın teknik etkinlik seviyesi %85; ölçek etkinlik seviyesi ise %99 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.19'da yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için girdilerinden GKSV (0,685), MHV(0,430), EV(0,101), MIV (0,028), DV(0,006) ve SGV(0,092) değerinde azaltılmalıdır. Ülke vergi girdilerinde bu değişiklikleri yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen MIV(0,160), (EV(0,257), DV(0,024) ve SGV(0,115) aylak değerlerin de çıkarılması gerekmektedir. Fransa göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %52 oranında Portekiz'i, %14 oranında ABD'yi, %11 oranında İrlanda'yı ve %21 oranında İspanya'yı referans olarak alabilir.

Tablo 3.20. 2020 Yılı İtalya BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

İtalya					
Teknik Etkinlik =0,872					
Ölçek Etkinliği = 0,999					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	-5,210	0,000	0,000	-5,210
	ENF	0,190	0,000	0,000	0,190
	ISTH	5,860	0,000	0,775	6,635
	ISSZ	0,560	0,000	0,148	0,708
Girdiler	GKSV	5,480	-0,703	-0,656	4,121
	MHV	2,710	-0,348	0,000	2,362
	EV	0,420	-0,054	0,000	0,366
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,080	-0,010	-0,063	0,007
	SGV	0,570	-0,073	0,000	0,497
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		İsviçre	İspanya	Portekiz	
Oran		0,088	0,580	0,283	

İtalya'nın teknik etkinlik seviyesi %87; ölçek etkinlik seviyesi ise %99 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.20'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için istihdam oranı ISTH(0,775) seviyelerin de artırılması gerekmektedir veya girdilerden GKSV (0,703), MHV(0,348), EV(0,054), DV(0,010) ve SGV(0,073) değerinde azaltılmalıdır. Ülke vergi girdilerinde bu değişiklikleri yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen aylak değerlerinde GKSV(0,656) ve DV (0,063) çıkarılması gerekmektedir. İtalya göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %8 oranında İsviçre'yi, %28 oranında Portekiz'i ve %58 oranında İspanya'yı referans olarak alabilir.

Tablo 3.21. 2020 Yılı Lüksemburg BCC VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Lüksemburg					
Teknik Etkinlik =0,794					
Ölçek Etkinliği = 0,999					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	1,580	0,000	-3,779	-2,199
	ENF	0,190	0,000	0,006	0,196
	ISTH	6,860	0,000	0,000	6,860
	ISSZ	0,380	0,000	0,010	0,490
Girdiler	GKSV	5,550	-1,141	0,000	4,409
	MHV	2,070	-0,426	-0,083	1,562
	EV	0,650	-0,134	-0,056	0,460
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,000	0,000	0,000	0,000
	SGV	0,470	-0,097	0,000	0,373
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke		Almanya	ABD	Yunanistan	
Oran		0,194	0,689	0,117	

Lüksemburg'un teknik etkinlik seviyesi %80; ölçek etkinlik seviyesi ise %99 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.21'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için girdilerinden GKSV (1,141), MHV(0,426), EV(0,134) ve SGV(0,097) değerinde azaltılmalıdır. Bu değişiklikler yapıldığında ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ülke göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %19 oranında Almanya'yı, %69 oranında ABD'yi ve %12 oranında Yunanistan'ı referans olarak alabilir.

Türkiye'nin etkin performans göstermediği 2011 ve 2017 yıllarına ait CCR modeli sonuçları ayrıntılı olarak incelendiğinde;

Tablo 3.22. 2011 Yılı Türkiye CCR VZA Sonuçları ve Referans Kümesi

Türkiye					
Teknik Etkinlik =0,966					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	11,210	0,000	2,120	13,330
	ENF	0,210	0,000	0,000	0,210
	ISTH	4,940	0,000	0,000	4,940
	ISSZ	0,560	0,000	0,000	0,560

Tablo 3.17. (Devamı)

Girdiler	GKSV	2,090	-0,158	-0,610	1,932
	MHV	2,730	-0,088	0,000	2,642
	EV	0,180	-0,022	0,000	0,158
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,030	0,000	-0,063	0,030
	SGV	0,300	-0,009	0,000	0,291
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	Almanya	ABD			
Oran	0,422	0,482			

Türkiye'nin etkinlik seviyesi %97 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.22'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için büyüme seviyesinin BUYM (2,120) seviyesinde artırılmalıdır veya girdilerinden GKSV (0,158), MHV(0,088), EV(0,022) ve SGV(0,009) değerinde azaltılmalıdır. Ülke bu değişiklikleri yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen GKSV(0,610) ve DV(0,063) aylak değerlerinde çıkarılması gerekmektedir. Türkiye'nin göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %42 oranında Almanya'yı ve %48 oranında ABD'yi referans olarak alabilir.

Tablo 3.23. 2017 yılı Türkiye CCR VZA sonuçları ve Referans Kümesi

Türkiye					
Teknik Etkinlik =0,963					
Değişkenler		Orijinal Değer	Değiştirilebilir Değer	Aylak Değer	Hedef Değer
Çıktılar	BUYM	7,521	0,000	4,090	11,611
	ENF	0,340	0,000	0,000	0,340
	ISTH	5,620	0,000	0,033	5,656
	ISSZ	0,660	0,000	0,000	0,660
Girdiler	GKSV	2,040	-0,167	-0,610	1,263
	MHV	2,520	-0,094	0,000	2,426
	EV	0,190	-0,026	0,000	0,164
	MIV	0,000	0,000	0,000	0,000
	DV	0,020	0,000	-0,003	0,017
	SGV	0,300	-0,010	0,000	0,290
Referans Listesi ve Referans Oranları					
Ülke	İspanya	İrlanda			
Oran	0,163	0,963			

Türkiye'nin etkinlik seviyesi %96 olarak tespit edilmiştir. Tablo 3.23'te yer alan sonuçlar incelendiğinde, ülkenin etkin olabilmesi için büyüme BUYM (4,090) ve istihdam ISTH (0,033) seviyesinde artırılmalıdır veya girdilerinden GKSV (0,167), MHV(0,094), EV(0,026) ve SGV(0,010) değerinde azaltılmalıdır. Ülke bu değişiklikleri

yaparsa ülkenin etkinlik seviyesine ulaşabileceği söylenebilir. Ayrıca ülkenin performansını etkilemeyen GKSV(0,610) ve DV(0,003) aylak değerlerinde çıkarılması gerekmektedir. Türkiye'nin göreceli etkinlik seviyesine ulaşmak için kendine %16 oranında İspanya'yı ve %96 oranında İrlanda'yı referans olarak alabilir.

3.7.3. Ülkelerin Yıllar İtibariyle Malmquist Toplam Faktör Verimliliği ve Unsurlarındaki Değişim Analizi

2000-2020 döneminde incelemeye alınan ülkelerin Teknik Etkinlikteki Değişimleri (TED), Teknolojik Değişimleri (TD), Saf Teknik Etkinlikteki değişimleri (SED), Teknik Etkinlikteki Değişimlerin Ölçek Etkinlikteki Değişimlere bölünmesiyle elde edilir ve şu şekilde formüle edilir. $SED = \frac{TED}{\ddot{O}ED}$, Ölçek Etkinliğindeki Değişim (ÖED), ise $\ddot{O}ED = \frac{CCR}{BCC}$ şeklinde formüle edilir (Babacan, 2006: 68).

Malmquist Toplam Faktör Verimliliği ve Unsurlarındaki Ortalama Değişimler Tablosu Tablo 3.24'te ve 2000-2020 döneminde yıllara göre değişim değerleri Tablo 3.25'te verilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.24. Ülkelerin Toplam Faktör Verimliliği ve Unsurlarındaki Ortalama Değişimler Tablosu (2000-2020)

Ülkeler	TED	TD	SED	ÖED	TFVD
Avusturya	1,000	0,990	1,000	1,000	0,990
Belçika	0,991	1,000	0,994	0,998	1,000
Kanada	1,000	1,039	1,000	1,000	1,039
Danimarka	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Fransa	0,990	1,014	0,994	0,996	1,003
Almanya	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Yunanistan	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
İzlanda	1,014	0,949	1,000	1,014	0,962
İrlanda	1,000	1,013	1,000	1,000	1,013
İtalya	0,979	1,024	0,981	0,999	1,002
Lüksemburg	1,006	1,000	1,003	1,003	1,000
Hollanda	0,997	0,978	1,000	0,997	0,975
Norveç	0,997	1,000	1,000	0,997	1,000
Portekiz	1,000	0,993	1,000	1,000	0,993
İspanya	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
İsveç	1,000	0,964	1,000	1,000	0,964

Tablo 3.24. (Devamı)

İsviçre	1,000	0,991	1,000	1,000	0,991
Türkiye	1,000	1,025	1,000	1,000	1,025
İngiltere	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Amerika	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Ortalama	0,999	0,999	1,000	0,999	0,998

Malmquist Toplam Faktör Verimliliği analizine ilişkin sonuçların yer aldığı Tablo 3.24'te, ülkelerin teknik etkinlik değişim endeksi incelendiğinde İzlanda'nın %1,4 ve Lüksemburg'un %0,6 oranında teknik etkinliğinde ilerleme olurken, Belçika %0,9, Fransa %1, İtalya %2,1, Hollanda %0,3 ve Norveç %0,3 oranında teknik etkinliğinde gerileme olduğu görülmektedir. 21 yıllık süreçte teknik etkinlik değeri düşen ülkelerin girdi değerlerinde azalma olduğu veya mevcut girdi seviyesini korumuşlarsa da elde edilen çıktı seviyesinde azalma olduğunu göstermektedir. Toplam faktör verimlilik endeksine göre, 2000-2020 döneminde incelenen ülkelerin yıllık ortalama %0,2 oranında teknik etkinliklerinde gerileme olduğu gözlemlenmiştir. Bu dönemde teknolojik etkinlikte ortalama %0,1; teknik etkinlikteki ortalama %0,1 gerileme olduğu tespit edilmiştir. Ülkeleri tek tek incelediğimizde, 2000-2020 döneminde 5 ülke etkinlikte ilerleme kaydetmiştir. Bu ülkeler: Kanada (% 3,9), Fransa (% 0,3), İrlanda (% 1,3), İtalya (% 0,2) ve Türkiye (% 2,5)'dir. Bu ülkelerin etkinlikteki ilerlemenin unsurlarına bakıldığında teknolojik etkinlikteki ilerlemeden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Teknik etkinlik kapsamında girdi ve çıktılarında değişikliğin olmadığı söylenebilir. Bu dönemde 6 ülkenin etkinliklerinde gerileme ölçülmüştür. Bu ülkeler Avusturya (% 1,0), İzlanda (% 3,8), Hollanda (% 2,5), Portekiz (%0,7), İsveç (% 3,6), İsviçre (% 0,9), oranlarında gerileme olduğu tespit edilmiştir. Hollanda'nın etkinlik seviyesini yakalayamamasının sebebi, tablo incelendiğinde teknik etkinlik, teknolojik etkinlik ve etkinliğin bileşeni olan ölçek etkinliğindeki azalıştan kaynaklandığı görülmektedir. Diğer ülkelerdeki gerileme ise teknolojik etkinlikteki gerilemeden kaynaklanmıştır. Bu ülkelerin 20 yıllık süreçte yaşanan teknolojik değişimleri takip edemedikleri ve bu yüzden yönetsel sorunlar yaşadıkları ve bu sorunlardan kaynaklı etkinliklerinde gerileme olduğu söylenebilir.

Ayrıca Tablo 3.24'te ülkelerin 2000-2020 dönemindeki ortalama teknik etkinlikteki değişme ve teknik etkinliğin bileşeni olan ölçek etkinliğinden kaynaklandığı

tespit edilmiştir. 2000-2020 döneminde ülkelerin teknik etkinlikteki gerileme oranı %0,1'dir. Bu gerileme oranı, 20 yıllık dönemde ülkelerin etkin olabilmesi için girdilerini %0,1 oranında artırmaları gerektiğini ifade etmektedir. Aynı dönemde ölçek etkinliğindeki gerileme %0,1'dir. Dolayısıyla 2000-2020 dönemindeki teknik gerilemenin, ölçek etkinliğindeki gerilemeden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ölçek etkinliğinde gerileme olan ülkelerin uygun ölçekte hizmet üretimi yapamıyor olduklarını gösterir. Bu durum ülkelerin toplamış oldukları vergi gelirlerini uygun ölçüde makroekonomik göstergelere yansıtamadıklarını göstermektedir. Analiz sonuçlarında Belçika, Fransa, İtalya, Hollanda ve Norveç'in uygun ölçekte hizmet üretimi yapamadıkları söylenebilir. Diğer ülkeler ise analiz sonuçlarına göre uygun ölçekte hizmet verdikleri görülmektedir.

Teknik etkinlikteki ilerleme gösteren sadece iki ülkenin olduğu görülmektedir. İlerleme gösteren İzlanda'daki ilerleme sadece ölçek etkinliğindeki ilerlemeden kaynaklanırken; Lüksemburg'daki ilerleme saf ve ölçek etkinliğindeki ilerlemeden kaynaklandığı analiz sonucunda elde edilmiştir. Teknik etkinlikteki değişim oranı (1,000) olan ülkelerin teknik etkinliklerinde bir değişiklik olmadığını göstermektedir. Teknolojik değişme endeksine göre yıllık ortalama teknolojik gerileme %0,1 olarak ölçülmüştür. Teknolojik ilerleme gösteren ülkeler Kanada (% 3,9), Fransa (% 1,4), İrlanda (% 1,3), İtalya da (% 2,4) ve Türkiye (%2,5) dir. Gerileme gösteren ülkeler, Avusturya (%0,10), İzlanda (%5,1), Hollanda (%2,2), Portekiz (0,7), İsveç (%3,6) ve İsviçre (0,9)'dir. Teknolojik etkinlikleri değişmeyen ülkeler ise Belçika, Danimarka, Almanya, Yunanistan, Lüksemburg, Norveç, İspanya, İngiltere ve Amerika'dır.

Tablo 3.25. Yıllara Göre Ülkelerin Malmquist Toplam Faktör Verimliliği ve Unsurlarındaki Ortalama Değişimler Tablosu

Yıllar	TED	TD	SED	ÖED	TFVD
2019-2020	1,017	1,000	1,013	1,004	1,000
2018-2019	0,998	0,998	1,010	0,988	0,995
2017-2018	0,983	0,999	0,971	1,012	0,982
2016-2017	0,993	1,093	1,010	0,983	1,085
2015-2016	1,004	0,892	1,002	1,001	0,896
2014-2015	1,000	1,048	1,004	0,996	1,047
2013-2014	0,999	1,047	1,002	0,997	1,046
2012-2013	0,999	0,972	0,999	1,001	0,971

Tablo 3.24. (Devamı)

2011-2012	1,008	0,954	1,002	1,005	0,961
2010-2011	0,982	0,981	0,987	0,995	0,963
2009-2010	0,996	1,000	0,992	1,003	0,995
2008-2009	1,007	1,000	1,008	0,999	1,000
2007-2008	0,990	0,998	0,991	0,999	0,989
2006-2007	1,012	0,890	1,003	1,008	0,900
2005-2006	1,004	1,058	1,001	1,003	1,062
2004-2005	0,988	1,022	1,001	0,988	1,010
2003-2004	0,999	1,063	0,983	1,016	1,062
2002-2003	1,005	1,018	1,011	0,994	1,022
2001-2002	1,008	1,000	1,007	1,001	1,000
2000-2001	0,986	0,851	0,975	1,011	0,839
Ortalama	1,007	1,032	1,006	1,006	0,839

Tablo 3.25 incelendiğinde, incelenen dönemlerin yarısında toplam faktör verimliliğinde gerileme, yarısında ise ilerleme olmuştur.

Gerilemenin olduğu dönemler ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde;

2018-2019 dönemi ((1-0,995)%0,5), bu dönem etkinlik seviyesine (1,000) ulaşamamasının sebebi tablo incelendiğinde, ölçek etkinlikteki %1,2'lik gerileme, teknolojik etkinlikteki %0,2'lik gerileme ile teknik etkinlikteki %0,2'lik gerilemelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak 2018-2019 döneminde ülkelerin uygun ölçekte faaliyet gösteremedikleri ve yönetsel sorunlardan kaynaklandığı söylenebilir.

2017-2018 dönemi (%1,8), bu dönem etkinlik seviyesine(1,000) ulaşamamasının sebebi, teknik etkinlikteki %1,7'lik gerileme, teknolojik etkinlikteki %0,1'luk gerileme, ölçek etkililiğindeki %1,7'lik ve saf etkinlikteki %2,9'lik gerilemelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. 2017-2018 döneminde ülkelerin uygun ölçekte faaliyet gösteremedikleri, yönetsel sorunlar ve teknolojik gelişmeleri takip edemediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

2015-2016 dönemi (%10,4), bu dönem etkinlik seviyesine ulaşamamasının sebebi, teknolojik etkinlikteki %10,8'lik gerilemeden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu dönemde diğer (teknik, saf ve ölçek) etkinlik değerlerinde ilerleme olmasına rağmen teknolojik gelişmeleri takip edemedikleri için diğer değerlere yansımadağı söylenebilir.

2012-2013 dönemi (%2,9), bu dönem etkinlik seviyesine ulaşamamasının sebebi teknolojik etkinlikteki %2,8'lik gerileme, teknik etkinlikteki %0,1'lik gerileme ve saf etkinlikteki %0,1'lik gerilemelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu dönemde ülkelerin yönetsel sorunlar ve teknolojik gelişmeleri takip edemediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

2011-2012 dönemi (%3,9), bu dönem etkinlik seviyesine ulaşamamasının sebebi, teknolojik etkinlikteki %4,6'lik gerilemeden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu dönemdeki etkisizliğin nedeni teknolojik gelişmeleri takip edemediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

2010-2011 dönemi (%3,7), bu dönem etkinlik seviyesine ulaşamamasının sebebi, teknolojik etkinlikteki %1,9'lık gerileme, teknik etkinlikteki %1,8'lik gerileme, ölçek etkililiğindeki %0,5'lik ve saf etkinlikteki %1,3'lük gerilemelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu dönemde ülkelerin uygun ölçekte faaliyet gösteremedikleri, yönetsel sorunlar ve teknolojik gelişmeleri takip edemediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

2009-2010 dönemi (%0,5), bu dönem etkinlik seviyesine ulaşamamasının sebebi, teknik etkinlikteki %0,4'lük ve saf etkinlikteki %0,8'lik gerilemeden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu dönemdeki etkisizliğin nedeni girdilerin etkin yönetilmemesinden kaynaklandığı söylenebilir.

2007-2008 dönemi (1,10), bu dönem etkinlik seviyesine ulaşamamasının sebebi, teknik etkinlikteki %1,0'luk gerileme, teknolojik etkinlikteki %0,2'lik gerileme, ölçek etkinliğindeki %0,1'lik ve saf etkinlikteki %0,9'luk gerilemelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu dönemde ülkelerin yönetsel sorunlar ile uygun ölçekte faaliyet gösteremedikleri ve teknolojik gelişmeleri takip edemediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

2006-2007 dönemi (%10,0), bu dönem etkinlik seviyesine ulaşamamasının sebebi, teknolojik etkinlikteki %10,1'lik gerilemeden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu dönemdeki etkisizliğin nedeni teknolojik gelişmeleri takip edemediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

2000-2001 dönemi (%16,1), bu dönem etkinlik seviyesine ulaşamamasının sebebi, teknolojik etkinlikteki %14,9'lık gerileme, teknik etkinlikteki %1,4'lık gerileme

ve saf etkinlikteki %2,5'lik gerilemelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu döneminde ülkelerin yönetsel sorunlar, uygun ölçekte faaliyet gösteremedikleri ve teknolojik gelişmeleri takip edemediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Ülkelerin toplam faktör verimliliğinde ilerleme kaydettiği dönemler ise şu şekildedir:

Toplam Faktör Verimliliğindeki en fazla ilerleme ise %8,5 oranıyla 2016-2017 döneminde gerçekleşmiştir. İlerlemenin temel nedeni teknolojik ilerlemedeki %9,3'luk artıştan kaynaklanmıştır.

Toplam Faktör Verimliliğinin bileşenleri açısından değerler incelendiğinde,

Teknik etkinlikteki en fazla ilerleme %1,7'lik artış oranı ile 2019-2020 döneminde, teknik etkinlikteki en fazla gerileme ise %1,7'lik azalış oranı ile 2017-2018 döneminde gerçekleştiği görülmüştür.

Teknolojik etkinlik incelendiğinde %9,3'lük artış oranı ile en fazla ilerleme 2016-2017 döneminde, en fazla gerileme %14,9'luk azalış oranı ile 2000-2001 döneminde görülmektedir.

Son olarak teknik etkinliğin bileşenlerine bakıldığımızda, saf etkinlikteki en fazla ilerleme %1,3'lük artış oranı ile 2019-2020 döneminde en fazla gerileme ise %2,9'luk azalış oranı ile 2017-2018 döneminde gözlemlenmiştir. Sonuçlara göre ülkelerin en iyi yönetim performansını (saf etkinlik) 2019-2020 döneminde; en kötü yönetim performansını ise 2017-2018 döneminde gösterdikleri söylenebilir. Ölçek etkinliğindeki en fazla ilerleme %1,6'lık artış oranı ile 2003-2004 döneminde, en fazla gerileme ise %1,7'lik azalış oranı ile 2016-2017 döneminde gözlemlenmiştir. Ölçek etkinliği sonuçlarının en yüksek olduğu 2003-2004 döneminde ülkeler en ideal ölçekte faaliyet gösterdiklerini, 2016-2017 döneminde ise uygun ölçeği yakalayamadıkları sonucuna ulaşmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

20 OECD ülkesini kapsayan bu çalışma, makroekonomik göstergeler çerçevesinde vergilerin ülke performanslarına etkilerini ve göreceli etkinliklerini ölçmek ve bu etkinliğin zaman içinde nasıl değiştiğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Öncelikle vergi temelli ülke performanslarını ölçmeye yönelik; sosyal güvenlik vergileri, gelir, kar ve sermaye vergileri, maaş ve işgücü vergileri, emlak vergisi, mal ve hizmet vergisi ve diğer vergiler girdi, istihdam, büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları da çıktı olmak üzere altı girdi ve dört çıktı belirlenmiştir. Belirlenen girdi-çıkıtı kriterlerinin ağırlıklandırılmasına yönelik Thomas L. Saaty tarafından geliştirilen ikili karşılaştırma anketi hazırlanmış ve bu anket alanında uzman olan beş kişiye uygulanmıştır. Uzmanlara uygulanan anketlerden elde edilen veriler AHP yöntemiyle ağırlıklandırılarak ülke performanslarını ölçmeye yönelik birinci öncelikli kriterin %38,7 ağırlığı ile “*Geli Kar ve Sermaye Vergileri*” ikinci öncelikli kriterin %23,5 ağırlığı ile “*Mal ve Hizmet Vergisi*” üçüncü öncelikli kriterin %17,0 ağırlığı ile “*Maaş ve İşgücü Vergileri*” dördüncü öncelikli kriterin %10,0 ağırlığı ile “*Emlak Vergileri*” beşinci öncelikli kriterin %6,6 ağırlığı ile “*Sosyal Güvenlik Vergileri*” altıncı öncelikli kriterin %4,2 ağırlığı ile “*Diğer Vergiler*” olduğu belirlenmiştir. Çıkıtı kriterlerinin ağırlıklandırılması sonucunda; birinci öncelikli kriterin %46,2 ağırlığı ile “*Büyüme Oranı*” ikinci öncelikli kriterin %36,0 ağırlığı ile “*İşsizlik Oranı*” üçüncü öncelikli kriterin %12,0 ağırlığı ile “*Enflasyon Oranı*” dördüncü öncelikli kriterin %5,8 ağırlığı ile “*İstihdam Oranı*” olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, vergi temelli bir ülkenin performansını belirlemede en önemli vergi girdisinin “*Geli Kar ve Sermaye Vergileri*” olurken diğerlerine göre en az öneme sahip olan vergi girdisi ise “*Diğer Vergiler*” olduğu; çıktı olarak en önemli göstergenin “*Büyüme Oranı*” diğerlerine göre daha az önemli olan çıktı kriteri ise “*İstihdam Oranı*” olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın bir sonraki aşamasına ilişkin vergi gelirleri ve makroekonomik göstergelerine ilişkin veriler, www.oecd-ilibrary.org sitesinde ülke bazında paylaşılan 2000-2020 yıllarını kapsayan verilerden temin edilmiştir. Veriler elde edildikten sonra araştırmanın amacına yönelik öncelikle elde edilen girdi ve çıktı değerleri AHP yöntemiyle hesaplanan kriter ağırlıkları ile çarpılarak yeni veri seti oluşturulmuştur. Elde edilen veri setinden yararlanılarak girdiye yönelik ölçeğe göre sabit ve ölçeğe göre

değişken getiri modelleri varsayımı altında Veri Zarflama Analizi hesaplanmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında ülkelerin etkinliklerinin zaman içindeki değişimini incelemek ve nedenlerini tespit etmek için ayrıca Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi hesaplanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, çalışmaya dahil edilen 20 ülkenin 9'u (Avusturya, Danimarka, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika) incelenen tüm dönemlerde etkin olarak faaliyet göstermiştir. Dönemlerin ortalama etkinlik değerleri incelendiğinde, ülkelerin ölçeğe göre sabit getiri modeline (CCR) göre, 2007 (0,972) yılı diğer yıllara göre daha etkinken, 2018 ve 2019 yılları ise (0,940) diğer yıllara göre daha az etkin geçmiştir. Ölçeğe göre değişken getiri modeline (BCC) göre en etkin yıllar 2000 (0,992) ve 2008 (0,992) yılları iken, 2019 (0,985) yılı en az etkin geçmiştir. Ülkelerin yıllara göre etkin veya etkinsiz olmalarındaki en önemli etkenin girdilerden Gelir Kar ve Sermaye vergilerinin yetersiz olması iken, çıktılarından ise ülkelerin elde ettikleri vergi girdileri ölçüsünde yeteri derecede istihdam oluşturamadıklarından kaynaklandığı söylenebilir. Ülkeler için gelir kar ve sermaye vergileri servetin üretime tahsis edilen, gelir getiren kısmında hesaplandığı için doğrudan artırılması mümkün değildir. Fakat bu verginin tahsilat sürecinin daha etkin yürütülmesi ve denetim faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca ülkelerin vergi temelli ülke performanslarını artırmak istediklerinde istihdam ve büyüme oranına önem vermelidirler.

Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi sonuçları incelendiğinde, 2000-2020 dönemindeki gerilemenin, teknik ve teknolojik etkinliğindeki gerilemeden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Teknolojik etkinliğinde gerileme olan ülkelerin teknolojik değişim ve yenilikleri takip edemedikleri söylenebilir. Bu dönemde yapılan analiz sonuçlarına göre, Belçika, Fransa, İtalya, Hollanda ve Norveç'in uygun ölçekte hizmet üretimi yapamadıkları tespit edilmiştir. Diğer ülkelerin incelenen dönemler için uygun ölçekte hizmet verdikleri görülmektedir.

Teknik etkinlikteki ilerleme gösteren İzlanda (ÖED) ve Lüksemburg (ÖED+SED) olduğu tespit edilmiştir. Teknolojik değişim endeksine göre yıllık ortalama teknolojik gerileme %0,1 olarak ölçülmüştür. Teknolojik ilerleme gösteren ülkeler Kanada (% 3,9), Fransa (% 1,4), İrlanda (% 1,3), İtalya (% 2,4) ve Türkiye (%2,5)'dir. Gerileme gösteren ülkeler, Avusturya (%1,0), İzlanda (%5,10), Hollanda (%2,2), Portekiz (0,7), İsveç

(%3,6) ve İsviçre (0,9)'dır. Teknolojik etkinlikleri değişmeyen ülkeler ise Belçika, Danimarka, Almanya, Yunanistan, Lüksemburg, Norveç, İspanya, İngiltere ve Amerika'dır.

Araştırmayı kapsayan dönemler dikkate alınarak Toplam Faktör Verimliliği incelendiğinde, en fazla ilerleme %8,5 oranıyla 2016-2017 döneminde olmuştur. Bu dönemdeki ilerlemenin temel nedeni, teknolojik ilerlemedeki %9,3'luk artıştır.

Toplam Faktör Verimliliğinin bileşenleri incelendiğinde (Teknik etkinlik, teknolojik etkinlik, saf ölçek etkinliği ve ölçek etkinlik), aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Teknik etkinlikteki en fazla ilerleme %1,7'lik artış oranı ile 2019-2020 döneminde, teknik etkinlikteki en fazla gerileme ise %1,7'lik azalış oranı ile 2017-2018 döneminde gerçekleştiği görülmüştür.
- Teknolojik etkinlik incelendiğinde %9,3'lük artış oranı ile en fazla ilerleme 2016-2017 döneminde gözlemlenirken, en fazla gerileme %14,9'luk azalış oranı ile 2000-2001 döneminde gözlemlenmiştir.
- Son olarak teknik etkinliğin bileşenlerine bakıldığında, saf etkinlikteki en fazla ilerleme %1,3'lük artış oranı ile 2019-2020 döneminde en fazla gerileme ise %2,9'luk azalış oranı ile 2017-2018 döneminde gözlemlenmiştir. Sonuçlara göre ülkelerin en iyi yönetim performansını (saf etkinlik) 2019-2020 döneminde; en kötü yönetim performansını ise 2017-2018 döneminde gösterdikleri anlaşılmaktadır.
- Ölçek etkinliğindeki en fazla ilerleme %1,6'lık artış oranı ile 2003-2004 döneminde, en fazla gerileme ise %1,7'lik azalış oranı ile 2016-2017 döneminde gözlemlenmiştir. Ölçek etkinliği sonuçlarının en yüksek olduğu 2003-2004 döneminde ülkeler en ideal ölçekte faaliyet gösterdiklerini, 2016-2017 döneminde ise uygun ölçeği yakalayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye özelinde analiz sonuçları değerlendirildiğinde, incelenen tüm yıllarda BCC modeline göre etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Türkiye'nin ulusal çerçevede vergi gelirlerini etkin yönettiğini göstermektedir. Fakat CCR modeline göre incelenen yıllardan sadece 2011(0,97) ve 2017 (0,96) yıllarında etkin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu yıllarda Türkiye ulusal alanda etkin iken OECD ülkeleri ile kıyaslandığında etkin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dünya ekonomisi için zor bir yıl olan 2011 yılı, Türkiye açısından ekonomik anlamda yüksek büyümenin yakalandığı bir yıl olmuştur. Türkiye'nin 2011 yılı TUİK verilerine göre makroekonomik göstergelerine bakıldığında, %8,5 oranında büyüme oranını yakaladığı görülmektedir. İşsizlik oranları geçen yıllara nazaran 2.5 puan düşerek %8.8 oranına düşmüştür. İhracat alanında rekor seviyelere ulaşılan bir yıl olmuştur. Cari açık en çok konuşulan ve tedbir alınması gereken seviyelere ulaşmıştır. Enflasyon oranı ise yükselmiştir. Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı af yasası olarak nitelendirilen ve bazı borçların yapılandırılmasını öngören torba yasası yine 2011 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Motorlu taşıtlar, içki, sigara ve cep telefonlarında Özel Tüketim Vergisi oranları artırılmıştır. Vergi gelirlerinin arttırılması için ödeme kolaylığı getirilen torba yasasının istenilen düzeyde gerçekleştirilememesi ile beklenen makroekonomik göstergelere ulaşamadığı söylenebilir.

Türkiye'nin 2017 yılında büyüme oranı %7,4 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, bu büyüme oranı ile OECD ülkeleri içerisinde yüzde 8,4 büyüyen İrlanda'dan sonra en hızlı büyüyen ikinci ülke olmuştur. İnşaat sektörünün canlanması için KDV, Damga vergisi ve tapu harçlarında düzenlemeye gidilmiştir. Özel Tüketim Vergisi ve mobilyaların KDV'si indirilmiştir. MTV de arttırılması hedeflenen zam aşağıya çekilmiştir. Türkiye'nin bu yıllarda etkin çıkmama sebebini vergi gelirlerindeki azalmadan kaynaklandığı söylenebilir.

Ayrıca tüm yılların toplamda değerlendirildiği Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Analizine göre, bu süreçte %2,5 oranında etkinliğini artıran 10 ülkeden biri olmuştur. Bu etkinliğin artmasındaki neden araştırıldığında, Türkiye'nin vergi politikalarına yönelik değişen ve gelişen teknolojik yenilikleri takip ettiği ve bunları uygulamaya koyduğu söylenebilir.

Türkiye mali yapılandırma konusunda ortalama 2 yılda bir düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler Türkiye'nin 2003 tarihinde 4811 sayılı 'Vergi Barışı Kanunu', 2008 tarihinde 5811 sayılı 'Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun', 2011 tarihli 6111 sayılı Borç Yapılandırması ve Vergi Barışını İçeren Kanun, 2013 tarihinde Varlık Barışı Kanunu, 2016-2020 yılları Varlık Barışı, 2016-2020 yılları Varlık Barışı, 2018, 2019, 2020 ve 2022 yılında yapılan düzenlemeler ile yeni Varlık Barışı Kanunu olarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz büyük ölçüde ekonomide daralmalar yaşanmasına sebep olmuştur. Kriz sonrası “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile vergi uygulamaları alanında da önemli düzenlemeler ve tedbirler alınmıştır. Bu program ile vergi gelirlerini artırmaya yönelik uygulamalara devam edilmiştir. Vergi kimliklerinin kullanımının yaygınlaştırılması, vergi denetimlerinin artırılması, gecikme zammı ve cezalarının enflasyona uygun olarak uygulanması ve kamu kağıtlarına olan talebin artırılarak iç borçlanmanın kolaylaştırılması amacıyla istisna ve muafiyetler getirilmiştir. 2002 yılında 16 adet vergi, harç, fon ve pay birleştirilerek “Özel Tüketim Vergisi” altında uygulamaya konulmuştur. 2003 yılında “Vergi Barışı” uygulaması ile geçmiş vergi borçları, yeni vade ve ödeme planları ile kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmıştır.

Ayrıca Türkiye’de 1998 yılında uygulamaya konulan Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP) ile, bilgisayar teknolojisi vergi dairelerinde kullanılmaya başlanmış ve vergi dairelerinin etkinliği ve verimliliğinin artırılması amaçlanmıştır. Üç aşamada gerçekleştirilen VEDOP projesi son olarak 2007 yılında internet tabanlı Vergi Dairesi Otomasyonu (e-VDO) ile güncellenerek teknolojiye gelişmeler takip edilebilmiş ve vergi gelirlerine bu durumun olumlu yansıdığı yapılan analizde ortaya çıkmıştır.

Çalışmada yapılan analizler sonucu Türkiye’nin etkin çıktığı yıllara bakıldığında, teknolojik gelişmelerin yanı sıra yasal zeminde de yapılan değişikliklerin, ülkenin vergi politikalarında etkili olduğu ve makroekonomik göstergelere olumlu yansıdığı söylenebilir. Çalışmanın teorik ve uygulama kısmından elde edilen veriler doğrultusunda OECD ve Türkiye’nin vergi politikalarına yönelik aşağıdaki öneriler yapılabilir.

- Analiz sonucunda OECD ülkeleri ve Türkiye için toplanan vergi gelirlerinin yanı sıra vergilerin yönetilmesi ve denetlenmesi ön plana çıkmıştır. Ülkelerin yönetsel becerileri ile uygun ölçekte hareket etmeleri önem arz etmektedir.
- Toplanan vergi gelirleri ve uygulanan vergi politikaları ile teknolojiye yaşanan gelişmeler ve ülkelerin bu gelişmeleri takip etmeleri, teknolojik gelişmelere yönelik harekete geçmeleri uygun yazılım programı ve alt yapı sistemlerini kurmaları makroekonomik göstergelere daha olumlu yansımaları olacağını göstermektedir.

- Ülkelerin yıl bazında yapılan VZA ve uzun dönemde TFV ile performansları ya da etkinlikleri karşılaştırıldığında etkin çıkmayan ülkelerin teknolojik yenilikleri takip edemediklerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Daha etkin olabilmeleri için digital dönüşümün ivme kazanması gerektiği söylenebilir.
- Performans analizi yapılmadan kriterleri belirleme aşamasında ve sonrasında ülke performanslarının analizi sürecinde en önemli girdinin Gelir, Kar ve Sermaye Vergileri, en önemli çıktının ise Büyüme Oranı olduğu tespit edilmiştir. Performanslarını artırmak isteyen ülkelerin bu girdi ve çıktıya önem vermeleri ayrıca istihdam oranlarını artırmaları gerektiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, S. M. (2002). *Uluslararası Reel Ticaret Teori*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Ağdemir, A. (2020). “Vergi Harcaması Kavramının Kökeni Üzerine”. *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 710.
- Ağdemir, Z., Abukan, D., Saraç, U. (1999). “Küresel Bir Köyde Vergileme”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*.
- Ahmet, A. Y., Sugözü, İ. H., & Erdoğan, S. (2014). “Türkiye’de Vergi Yükünün, Enflasyonun ve Vergi Affı Beklentisinin Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama 1985-2012”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31.1), 23-32.
- Akdoğan A. (2002). *Kamu Maliyesi* (8. Basım). Ankara: Gazi Kitabevi
- Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi*. (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 14. Baskı). Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2014). *Kamu Maliyesi*. (16. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akdoğan, A. (2017a). *Kamu Maliyesi*. (18. Baskı). Ankara: İlksan Matbaası Ltd. Şti.
- Akdoğan, U. (2020). “Enflasyon ve Dolaylı Vergiler Arasındaki Bağlantı: Türkiye Örneği”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4), 2248-2262.
- Akdoğan, U.(2017). “Türkiye’de Dış Borç Stokunun Belirleyicileri”. *Business and Economics Research Journal*, 2(), 183-202. Cilt ekle
- Akıncı, A. ve Özçelik, Ö. (2018). “Türkiye’de Dolaylı Vergilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi”. *Maliye ve Finans Yazıları*. (110), 9-20.
- Akkör, M. (2019). *Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Ekonomiye Etkisi: Türkiye Örneği* İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akman, K. (2011). *Kamu Maliyesine Giriş*. İzmir: İlya Yayınevi.
- Aktan, C., C. (2007c). *Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal Politik İktisat*, http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktanarastirmalari/iktisatokullari/virginia-politik-iktisatokulu.htm. Erişim Tarihi: 07.11.2007.

- Aktan, C., C. ve Vural, İ., Y. (2002a). *Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Esit(siz)liği: Terminoloji: Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aktan, C.,C. (1997). *Anayasal İktisat*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aktan, Coşkun C. (1991). “Talep-Yönlü İktisat ve 1970’li Yılların İktisadi Sorunları”. *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 28(3), 33-47.
- Albayrak, Ö. (1998). “Finansal Krizde Uygulanan Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Etkileri: 2004-2009”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(02), 1-34.
- Alıcı, Y.(2002). *Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi*. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alloza, M. (2021). “The Impact of Taxes on Income Mobility”. *International Tax and Public Finance*, 28(4), 794-854.
- Alp, S., & Karakaş, A. (2011). “Doğal Düzen ve Tek Vergi Denemeleri: Fیزیokrat Okul ve Takipçileri”, 1-15, <http://www.belgeler.com/blg/2biy/fizyokrazi> (29.06.2013)
- Altınışik, İ. ve Peker, H., S. (2008). “Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği”. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2 (15), 101-118.
- Andrašić, J., Kalaš, B., Mirović, V., Milenković, N., & Pjanić, M. (2018). “Econometric Modelling of Tax Impact on Economic Growth: Panel Evidence from OECD Countries”. *Economic Computation & Economic Cybernetics Studies & Research*, 52(4), 26-211.
- Arcagök, M. S.(2002). *Kamuya Yönelik Vergi Teşvik ve Korumaları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aren S. (1975). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. (Beşinci Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aren, S. (2008). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Arıcı, F. (2007). *Türk Vergi Sisteminde Dolaysız Vergilerin Etkinlik ve Adalet Açısından İncelenmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, Mehmet. (2004). *Türk Vergi Sistemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Arslan, N. T. (2010). “Klasik-neo Klasik Dönüşüm Süreci: “Yeni Kamu Yönetimi””, *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11 (2), 21-38.
- Birleşmiş Milletler New York (2002). Genel Sekreter Tarafından Enternasyonalin Hazırlık Komitesine Sunulan Belgeler Kalkınma İçin Finansman Konferansı Monterrey, Meksika, 18-22 Mart 2002, 7.
- Ashworth, J., Heyndels, B. (2002). “OECD Ülkelerinde Vergi Yapısı Türbülansı”. *Kamu Tercihi* 111 , 347–376 <https://doi.org/10.1023/A:1014957130671>
- Atılğan, H. (2004). *Vergilemenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri, Türkiye’ deki Durumun Analizi*. Ankara: Maliye Bakanlığı Arastırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No: 2004/365.
- Ay, H. ve Haydanlı, M . (2017). “Vergi Yüğü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (3), 136-153
- Ayhan, F. (2019). “Türkiye Ekonomisinde İşsizliğin Belirleyicisi Olan Temel Makroekonomik Değişkenlerin Tespitine İlişkin Bir Uygulama”. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (25), 235-252.
- Aytekin, Y. H. (2008). *Ansiklopedik Bankacılık ve Finansal Terimler Sözlüğü*. Ankara: Palme.
- Bahçekapılı, K. (2006). *Gümrük Birliği Teorisi ve Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balkaya Akça, F.N. (2000). *Gelir Vergisi’ndeki Vergi Harcamaları ve Türk Gelir Vergisi’ndeki Vergi Harcamalarının Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anakara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barışık, S. & Demircioğlu, E. (2006). “Türkiye’de Döviz Kuru Rejimi, Konvertibilite, İhracat-İthalat İlişkisi (1980-2001)”. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 72-84.
- Besim, M., & Jenkins, G. P. (2006). “Informal But Not Insignificant: Unregistered Workers in North Cyprus”. *Available At Ssrn*, 897673, 1-24

- Bıçaksız, A. D., & Hazman, G. G.(2022). “Dolaylı Vergilerin Enflasyon ile İlişkisi: Türkiye Deneyimleri”. *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 64-85.
- Bilgili, E. (1999). “1980 Sonrası Türkiye İle Belli Başlı Ticaret Ortakları Arasındaki Döviz Kurlarındaki Değişimin Analizi”. *E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 15, 223-233.
- Bilici, N. (2015), *Türk Vergi Sistemi* (34. Baskı). Ankara: Özbaran Ofset.
- Bozdoğanoglu, B. (2008). “Motorlu Taşıt Alımında Uygulanan Vergiler ve Motorlu Taşıtlarda Vergilendirme Tekniğinin AB Uygulamaları İle Karşılaştırılması”. *E – Yaklaşım*, (192), <http://www.yaklasim.com/> (Erişim Tarihi 01.04.2015)
- Buhur, S. (2019). “Vergi Harcaması Kavramı ve Türkiye’deki Durumunun Analizi”. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Vergi Dünyası Dergisi*, 3(453), 69
- Can, B., Bülnül, Z. & Dadaşan V. (2013). *Açıklamalı ve İçtihatlı Belediyelerde Emlak Vergisi Uygulaması*. Ankara: Sistem Ofset Basım Yayın.
- Charnes, A., Cooper, W. W. ve Rhodes, E. (1981). “Evaluating Program and Managerial Efficiency: An Application of Data Envelopment Analysis to Program Follow Through”. *Management Science*, 27(6), 668-697.
- Cural, M., & Çevik, N. K. (2015). “Ekonomik Kalkınmanın Vergi Yapısı Üzerindeki Etkisi: 1924-2013 Dönemi Türkiye Örneği”. *Amme İdaresi Dergisi*, 48(3).
- Çakır, T., Moğol, T., Ataç, E., Heper, F., Dönmez, R., Ataç, B. & Varcın, N. (2006). *Kamu Maliyesi (1.Baskı)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çatalok, C. (2019). *Türkiye’de Enflasyonun Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi (1990-2018)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, S. & Direkçi, B. T. (2013). “Türkiye’de 2001 Krizi Öncesi ve Sonrası Dönemler İçin Dış Borç Ekonomik Büyüme İlişkisi”. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(3), 111- 135.
- Çelikay, F. (2020). “Vergi Yükünün Boyutları: Oecd Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme”. *İktisat, Maliye ve İdari Bilimler Dergisi*.

- Çiçek, H. (2006). *Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri (İstanbul İli Anket Çalışması)*. İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, İSMMMO Yayın No:65, Mart Matbaacılık.
- Demir, İ. C. (2008). “ABD Vergi Sistemi Ve Gelir İdaresi”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 275-297.
- Demircan, E. S. (2004). “Türkiye’de Vergi Politikalarının Siyasi Analizi: Siyasi Değişimin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 10-14 Mayıs, Antalya
- Demircan, E., S. (2003). “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 97-116.
- Demircan, E., S. (2004). “Türkiye’de Vergi Politikalarının Siyasi Analizi: Siyasi Değişimin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 10-14 Mayıs 2004, Antalya.
- Desislava Stoilova JEL sınıflandırması: E62; H21; O47 23 Nisan 2016'da alındı; 11 Kasım 2016'da kabul edildi <http://dx.doi.org/10.1016/j.cya.2017.04.006> 0186-1042/© 2017 Meksika Ulusal Özerk Üniversitesi, Muhasebe ve Yönetim Fakültesi. Bu, CC BY-NC-ND lisansı (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>) Received 23 April 2016; accepted 11 November 2016 Available online 15 May 2017
- Desislava, S. (2017). “Tax Structure and Economic Growth: Evidence From the European Union”, *Contaduría y Administración*, 62(3), 1
- Dikmen, O. (1995). *Liberal, Bitaraf, ve Müdahaleci Vergi Politikaları*, İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi.
- Disney, R. F. (2000). *The Impact of Tax and Welfare Policies on Employment and Unemployment in OECD Countries*.
- Doğan, G. (2021). “Türkiye’de Vergi Gelirlerinin Enflasyon Üzerindeki Etkisi”. *Vergi Sorunları Dergisi*, 44(393), 110-119.

- Durkaya, M., & Ceylan, S. (2006). “Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme”. *Maliye Dergisi*, 150, 79-89.
- Durmaz, G. & Kılınç Savrul, B. (2017). “Türkiye’de Vergi Gelirleri ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin VAR Analizi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian*,
- Durukaya, M., & Ceylan S. (2006). “Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme”, *Econometrics Statistics & Empirical Economics Journal*, 6, 48-73.
- Edizdoğan, N. (1998). *Kamu Maliyesi II (Kamu Gelirleri ve Vergi Teorisi)*. Bursa: Ekin Kitabevi
- Edizdoğan, N. (2008). *Kamu Maliyesi (10. Baskı)*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Eğilmez, M. (2009). *Makro Ekonomi Türkiye’den Örneklerle*. (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Eğilmez, M. (2020). “Gelir Dağılımında Son Durum”, <https://www.mahfiegilmez.com/>, (Erişim Tarihi: 13.11.2021).
- Eğilmez, M., (2018). *Değişim Sürecinde Türkiye: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Sosyo-Ekonomik Bir Değerlendirme (1.Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, A. (2001). *Kamu Maliyesi (5. Baskı)*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Eker, A.,Altay A.,Sakal, M. (1994). *Maliye Politikası (Teori, İlkeler ve Yöntemler)*. Ankara: Takav Matbaacılık, Yayıncılık San. ve Tic. AŞ
- Ekrem, K. (2004). “Artan Oranlı Gelir Vergisine Karşı Düz Oranlı Gelir Vergisi”, *Piyasa Dergisi*, 12, 100.
- Erdem, M., Şenyüz D. & Tatlıoğlu, İ. (1998). *Kamu Maliyesi*. (2. Baskı). Bursa: Hünkar Matbaası.
- Erdem, M., Şenyüz, D., ve Tatlıoğlu, İ., (2013). *Kamu Maliyesi*. (11. Baskı). Ekin Kitabevi.
- Eriçok, R., E. (2019). “Türkiye’de Vergi Harcamalarının Gelişimi: 2015-2021 The Development of the Tax Expenditures in Turkey”, *Istanbul Journal of Economics*, 69(2), 321-355 ISSN: 2602-4152 E-ISSN: 2602-3954

- Ertek, T. (2008). *Makroekonomiye Giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- ESER, L. Y., Birinci, N. (2013). “Global Vergi Önerileri ve Uygulanabilirlikleri”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 177-178.
- Gedik, M. A. (2010). “Vergi Politikalarının Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri: Türkiye İçin Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Uygulaması”, *Maliye Dergisi*, 159, 395-415.
- Gedik, M.A. (2011). “Vergi Rekabeti Etkinlik Değerlendirmesi: OECD Üyesi Ülkeler İçin Veri Zarflama Analizi Uygulaması”, *Maliye Dergisi*, 160, 328-350.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2021). *Faaliyet Raporu*, 2021.
- Gelir Politikaları Genel Müdürlüğü (2007). *Vergi Harcamaları Raporu*, 2007.
- Gemmell, N., Kneller, R., & Sanz, I. (2014). “The Growth Effects of Tax Rates in the OECD”, *Canadian Journal of Economics/Revue Canadienne D'économique*, 47(4), 1217-1255.
- Giray, F. (2002). “Vergi Harcamaları: Harcama Vergileri Açısından Analizi”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 27-52.
- Gök, B. (2012). *Vergi Politikası Değişikliklerinin Ekonomik Etkileri: Uygulamalı Genel Denge Analizi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gökçay, Ş. E. (2017). “Türk Vergi Sisteminde Vergi Ödeme Gücüne Ulaşma Teknikleri”, “Journal of Life Economics”, 4(3), 113-133. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jlecon/issue/37047/42589720>
- Gökkoyun, S.,C. (2021). Türkiye Üçüncü Çeyrekte G20'nin En Yüksek Oranda Büyüyen Birinci, OECD'nin İkinci Ülkesi, <https://www.aa.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.06.2022)ç
- Göy, A. N., & Ünsal, D. D. M. E. (2019). *Hükümet Harcamaları ve Hükümet Borçlarının İstihdam Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Çalışma*.
- Güler, A., Buyrukoğlu, S. (2011). “AB Ülkelerinde ve ABD’de Vergileme Yetkisinin Kullanımına İzin Veren Hükümlerin Türk Anayasasında Yer Alan Hükümlerle Karşılaştırılması”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, (Online), 3(2), 145-157.

- Gülmez, B. (2003). “Vergi Harcaması Kavramı, Türk Vergi Sistemine Dâhil Vergi Kanunlarının Değerlendirilmesi”. *Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu*.
- Gümüş, İ. ve Peran, T. (2017). “Türkiye’de Sosyal Politika Aracı Olarak Gelir Vergisi Uygulaması”. *International Journal of Academic Value Studies*, 3 (12), 209-219.
- Günaydin, İ. (2001). Türkiye’de Kamu Kesimi Açıkları ve Enflasyon. *İktisat İşletme ve Finans*, 16(181), 62-77.
- Güneş, H. (2020). “Seçilmiş OECD Ülkelerinde Vergi Gelirlerinin Enflasyona Etkisi”. *Fiscaoeconomia*, 4(2), 422-436.
- Güvenek, B., Alptekin, V. ve Çetinkaya, M. (2010). “Enflasyon ve Dolaylı Vergilerden Elde Edilen Gelirler Arasındaki İlişkinin Var Yöntemiyle Analizi”. *Kamu-İş Dergisi*, 11(3), 1-28.
- Hacıköylü, C. ve Heper, F. (2010). “Emlak Vergisinde Matrah Tespitine İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Maliye Dergisi*, 158, 1-14.
- Hotunluoğlu, H. & Arslaner, H. (2016). *Türkiye’de İşsizlik Oranının Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi*, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*.
- <https://data.oecd.org/>
- <https://data.tuik.gov.tr/>
- <https://doi.org/10.1016/j.cya.2017.04.006>.
- <https://vergidosyasi.com/>
- <https://www.iienstitu.com/>
- <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0186104217300438>
- <https://vergidosyasi.com/2017/11/17/vergilemede-genellik-ilkesi-nedir/>
- Işık, N., Engeloğlu, Ö. & Karaoğlu, S. (2017). “Gelişmekte Olan Piyasa Ekonomilerinin İhracat Performansının Bulanık AHP ve TOPSIS Yöntemi ile Değerlendirilmesi”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 113-128
- Joumard, I. (2001). “Tax Systems in European Union Countries”, OECD Economics Department Working Papers (forthcoming) mevcuttur: <https://ssrn.com/abstract=276868> veya <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.276868>

- Joumard, I. (2001). Avrupa Birliği Ülkelerinde Vergi Sistemleri (29 Haziran 2001). SSRN'de mevcuttur: <https://ssrn.com/abstract=276868>
- Joumard, I. (2001). "Tax Systems in European Union Countries", *OECD Economics Department Working Papers (forthcoming)*.
- Kalaş, B., Mirović, V., & Andrašić, J. (2017). "Amerika Birleşik Devletleri'nde Vergilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Tahmin Edilmesi". *Ekonomik Temalar*, 55 (4), 88-177.
- Kaleli, E. (2015). *Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamın Vergi Gelirleri ve Ekonomi Üzerine Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAMU-SEN (2004). *İstihdam, İşsizlik ve Ücret Sorunlarına Çözüm Arayışları*. Ankara: Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Yayınları
- Kanlı, M. (2007). *Dolaylı Vergiler ve Kayıt Dışı Ekonomi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabacak, Y. (ty). "Sosyal Politika Aracı Olarak Vergilemenin İşlevleri: Türkiye Örneği", <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/8839> (Erişim Tarihi: 07.06.2020).
- Karabulut, Ş. (2015). "Meksika Vergi Sistemi ve 2008 Vergi Reformu'yla Yaşanan Değişim. *Vergi Sorunları Dergisi*, 38(325), 137-151.
- Karabulut, K, Çomaklı, Ş.E., Başar, S. ve Doğruyol, C. (2009). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Karaca, O. (2003). "Türkiye'de Enflasyon- Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi". *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 247-255.
- Karagül, M. (2002). *Beşerî Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye Boyutu*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- Karayılmazlar, E., & Bilal, G., Ö., D., E. (2017). Vergi Yükünün Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 131-142.

- Karras, G. (1999). "Taxes And Growth: Testing The Neoclassical And Endogenous Growth Models". *Contemporary Economic Policy*, 17(2), 177-188.
- Karras, G., & Furceri, D. (2015). Taxes and Growth in Europe. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, 7(2), 181-204.
- Kecek, G. (2010). *Veri Zarflama Analizi Teori ve Uygulama Örneği*. Ankara: Siyasal Yayın.
- Keleher, R., E. (1982). "Supply-Side Tax Policy: Reviewing the Evidence", Thomas Hailstones (Ed.), *Viewpoints on Supply-Side Economics*. Reston: Reston Publ. Comp.
- Keynes, J., M. (1964). *General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: A Harvest/HJB Books.
- Kılıç, Ö. (2018). "Türkiye'de Vergi Adaleti". *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (66), 396-41. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhbsd/issue/36996/423889>
- Kılıçarslan, H. (2005). *Avrupa Birliği'nde Vergi Rekabeti ve Türkiye*. Bursa: Uludag University.
- Kırbaş, S. (1991). "Çeşitli Yönleriyle Vergileme ve Türk Vergi Sistemi", *Sayıştay Dergisi*, 2(3), 3-8.
- Kızılot, Ş. & Durmuş, M. (2001). Kriz Döneminde Vergi Politikası Nasıl Olmalı? . Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 3 (2) , 159-176 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28351/301404>
- Kızılot, Ş. (1983). *Gelir Vergisinde Vergi Güvenlik Önlemleri*. Ankara: Vergi Yayınları.
- Kibritçiöğlu, A., (1998). "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşerî Sermayenin Yeri". *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53(1-4), 207.
- Koçak, S., Karış, Ç. & Dilek, Ç., İ., L.(2020). "Enflasyon, Enflasyon Oynaklığı Ve Vergi Gelirleri Arasındaki Dinamik İlişkiler: Türkiye Örneği", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (36), 209-222.

- Kolçak, M. (2013). “Dış Ticaret Vergilerinin Türkiye Ekonomisine Etkileri”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (27), 188-209.
- Kumaş H. (2001). “İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 10.
- Kutbay, H. & Buyrukoğlu, S. (2017). “Vergi Yükünün Boşanma Ve İntihara Etkisi: İşsizlik Bakımından Bir İnceleme”, *Journal of Academic Value Studies Javstudies*, 31.
- Kutbay, H. (2018). “Kayıt Dışı İstihdamın Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(2), 172-189.
- Külekçi, C. (2011). *Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Vergiye Gönüllü Uyumunu Belirleyen Faktörler*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Laffer, A., B. (1981), “Supply-Side Economics”, *Financial Analysts Journal*. 37(5), 29-43.
- Lın, S. & Kim, S. (2001). “Foreign Debt and Economic Growth”, *Economics of Transition*, 9(3), 635-655.
- Mahfi Eğilmez, M. & Kumcu, E. (2002). *Ekonomi Politikası*. İstanbul: Om Yayınevi
- Mahfi Eğilmez, M. & Kumcu, E. (2004). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*. (11. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Maliye Bakanlığı (2009). *Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008-2010)*.
- Mansfield, C. (1980). “Tax-base Erosion and Inflation: the Case of Ghana”. *Finance & Development*, 17(3), 31-34.
- Meral, P. S., (2005). “Enflasyon ve Enflasyonun Okuma Alışkanlığına Etkisi”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1(19), 309-324.
- Mucuk, M., & Alptekin, V. (2008). “Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006)”. *Maliye Dergisi*, 155(2), 159-174.

- Mutlu, A. & Çelen, M. (2012). *Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları
- Nadaroğlu, H. (1996). *Kamu Maliyesi Teorisi* (8. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş
- Nadaroğlu, H. (2000). *Kamu Maliyesi Teorisi*. 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi
- Nart, E., Ç. (2010). “Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 5(17), 2874-2885.
- OECD (2000). Tax Spending, <http://www.oecd.org/daf/fa/statu/spend.htm>. (Erişim Tarihi:08.11.2021).
- OECD (2017). *Revenue Statistics 1965-2016*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2017). *Revenue Statistics 1965-2016*. Paris: OECD Publishing.
- OECD, Negotiating Group On The Multilateral Agreement On Investment (MAI), “Definition Of Taxes”, Note By The Chairman, <http://www.oecd.org/daf/mai/pdf/eg2/eg2963e.pdf>, Erişim Tarihi: 20.11.2020)
- Olivier, B. (1997). *Macroeconomics*. New Jersey: Prentice-Hall International.
- Orhan, A. (2011). Türkiye ekonomisinde yakın dönem siyasi ve ekonomik izlenimler. İzmit: Umuttepe Yayınları
- Orhan, O., Z. (1989). *Keynezyen ve Moneterist İstikrar Politikaları*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi
- Orhaner, E. (2007). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Öğretir, A., H. & Gül, Y. (2013). *4T Maliye Soruları*. İstanbul: İkinci Sayfa.
- Öncel, M., Kumrulu, A. & Çağan, N. (2016). *Vergi Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öner, E. (2015). *Türk Vergi Sistemi*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öz, E. (2006). “Türkiye’de Vergilendirme ve Ekonomik Kriz Beklentisi”. *Vergi Sorunları Dergisi*, 29 (212), 138-144.
- Öz, E., Kutbay, H. & Buzkıran, D. (2014). “Türk Servet Vergisi Sistemine Modern Bir Yaklaşım”. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 2(4), 86-99.

- Özen, A. (2004). İktisadi Gelişmede Vergilemenin Rolü ve Vergilemede İstikrar, Vergi Sorunları Dergisi, 188.
- Özhan U. (1971). *Vergilerin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi ve Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikası*. Ankara: Sevinç Matbaası
- Özkara, M. (2004). *Türk Vergi Sisteminde İstisna ve Muafiyet Uygulamalarının Vergilemenin Mali Amacı Bakımından Değerlendirilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özsabuncuoğlu, İ., H. & Direkçi, T. (2012). “Seçilmiş Bazı Makroekonomik Değişkenlerin Türkiye’de Bölgesel İstihdama Etkisi”. *Türkiye Ekonomi Kurumu*, 1-27.
- Öztürk, Y. (2007). *Veri Zarflama Analizi Yöntemi ile Bankacılıkta Verimlilik Analizi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Padovano, F. & Galli, E. (2001). “Tax Rates and Economic Growth in the OECD Countries”. *Economic Inquiry*, 39(1), 44-57.
- Padovano, F. & Galli, E. (2002). “Comparing the Growth Effects of Marginal vs. Average Tax Rates and Progressivity”. *European Journal of Political Economy*, 18(3), 529-544.
- Padovano, F., & Galli, E. (2001). “Tax Rates and Economic Growth in the OECD Countries”. *Economic Inquiry*, 39(1), 44-57.
- Padovano, F., & Galli, E. (2002). Comparing the Growth Effects of Marginal vs. Average Tax Rates and Progressivity. *European Journal of Political Economy*, 18(3), 529-544.
- Parasız, İ. (2003). *Ekonomik Büyüme Teorileri (Dinamik Makro Ekonomiye Giriş)*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Pehlivan, O. (2011). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Murathan Yayınevi
- Pehlivan, O. (2014). *Vergi Hukuku*. Trabzon: Celepler Matbaacılık
- Peterson, T. ve Bair, Z. (2022). Amerika Birleşik Devletleri Vergi Oranları ve Ekonomik Büyüme. 12 (3). 1 <https://doi.org/10.1177/21582440221114324>

- Polat, G. (2017). “Döviz Kurlarını Açıklayan Yaklaşımlar”. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 1, 1-13.
- Poterba, J., M. *Kamu Maliyesi ve Kamu Tercihi* (Çev. Hakkı Odabaş), <http://www.bayar.edu.tr/~iibf/sakinc/KamuMaliyesi/HakkiODABAS.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.2022).
- Prebisch, R. (1959). “Commercial Policy in the Underdeveloped Countries”. *American Economic Review*, 49 (2), 251-273.
- Roubini, N. & Mihm, S. (2011). *Kriz Ekonomisi*. (Çev. Tezcan, I.). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Saaty, L. T. (1977). “A Scaling Method for Priorities in Hierarchical Structures”, *Journal of Mathematical Psychology*, 15(3).
- Sagdic, E. & Yıldız, F. (2020). Amerikan Vergi Sistemi/The American Tax System. 19-64.
- Sağdıç, E., N. & Yıldız, F. (2020). “Bölgesel Düzeyde Kamu Harcamalarının İşsizlik Düzeyi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 208-226.
- Salaine, B. (2003). *The Economics of Taxation*. Londra: The MIT Press, The Economics of Taxation, The MIT Press.
- Salih, T. (1998). *Vergi Teorisi ve Politikası*. İstanbul: Filiz Yayınevi.
- Samur, S. (2018). *Türk Vergi Yapısının Oecd Ülkeleri İle Karşılaştırmalı Analizi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sandalcı, U. & Sandalcı, İ. (2017). OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi: 1990 – 2014 . Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 9 (1) , 51-62 . Retrieved from <http://aksarayiibd.aksaray.edu.tr/tr/pub/issue/34899/387008>
- Saraç, Ö. (2010). “Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri”. *Maliye Dergisi*, 159, 271
- Saraç, U. (1999). “Küresel Bir Köyde Vergileme”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Aralık-, 55.

- Savaş, V., F. (1997). *İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu*. İstanbul: Avcıol Matbaacılık
- Savaşan, F., Odabaş, H. (2005). “Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 1 - 28.
- Sayar, N., S. (1975). *Kamu Maliyesi – Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri*. İstanbul: Sermet Matbaası
- Saygılı, H., Saygılı, M. & Yılmaz, G. (2010). “Türkiye için Yeni Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri”. *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Çalışma Tebliği*, 10(12), 1-34.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası Finans* (4.Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları
- Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (2017). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama* (21. Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları
- Seymen, D. & Bilman, S. (2011). Döviz Piyasası. https://debis.deu.edu.tr/userweb/dilek.seymen/dp_2011.pdf (Erişim Tarihi:11.12.2021).
- Solo, R., A. (1975). “What Is Structuralism? Piaget’s Genetic Epistemology and the Varieties of Structuralist Thought”, *Journal of Economic Issues*, 9(4), 605- 625.
- Songur, M., & Yüksel, C. (2018). “Vergi Yapısı ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği”. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, (643), 47-70.
- Stiglitz, J. E., & Stiglitz, J. E. (2000). Economics of the public sector,
- Stoilova, D. (2017). “Tax Structure and Economic Growth: Evidence From the European Union”. *Contaduría y Administración*, 62(3), 1041-1057.
- Sugiyarto, G. (2007). *Eksik istihdamın ölçülmesi: kesme noktasının belirlenmesi* (No. 92). ERD Çalışma Kağıdı Serisi.
- Susam, N. (2016). *Kamu Maliyesi* (2. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

- Şamilli, A. (2017). *Azerbaycan Vergi Sisteminin Analizi ve Türkiye'de Uygulanan Servet Vergilerinin Azerbaycan Vergi Sisteminde Uygulama Olanaklarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şaşmaz, M., Ü. & Yayla, Y., E. (2019). “Vergilerin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Literatür İncelemesi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 41, 317-328.
- Şen, H. & Sağbaş, İ. (2015). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Ankara: Kalkan Offset
- Şen, H. & Sağbaş, İ. (2017). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Ankara: Barış Arıkan Yayınları.
- Şen, H. (2003). “Olivera-Tanzi Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Maliye Dergisi*, 143, 30-57.
- Şenyüz, D., Erdem, M., Tatlıoğlu, İ. (2013). *Kamu Maliyesi*. (11. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Şenyüz, D., Yüce, M., & Gerçek, A. (2014). *Türk Vergi Sistemi*. Bursa: Ekin Yayıncılık
- Tağ, M. (2007). *Türkiye’de Vergi Politikasının İş Gücü Piyasası Ve İstihdam Üzerindeki Etkileri*. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar Ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, 1-129.
- Taha, B. S. (2015). “Vergi Yüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Maliye Dergisi*, 169, 21.
- Takım, A. & Ersungur, Ş. M. (2010). “Dahilde İşleme Rejimi: İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 289-305.
- Taylar, Y. (2010). “Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 435-467.
- Ted Peterson ve Zachary Bair. (2022). “United States Tax Rates and Economic Growth”. *SAGE Open*, 12(3), 1–13.
- Temiz, D. (2008). “Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1960-2006”, 2. *Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat 2008*, Bölümü, İzmir, (çevrimiçi)

www.deu.edu.tr/userweb/iibf-kongre/dosyalar/temiz.pdf (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

- Tokatlıoğlu, M. & Ufuk, S. (2017). *Maliye Politikası*, (1. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Topal, M. H. (2017). “Vergi Yapısının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerinden Ampirik Bir Kanıt”. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 183-206.
- Tosuner, M. & Arıkan, Z. (2014). *Tük Vergi Sistemi*. İzmir: Nadir Kitapevi
- Tullio, G. (1987). “Long Run Implications of the Increase in Taxation and Public Debt For Employment and Economic Growth in Europe”. *European Economic Review*, 31(3), 741-774.
- Turan, T. (2008). “Maliye Politikası Araçlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir Literatür İncelemesi”. *Sayıştay Dergisi*, (69), 17-35.
- Turhan, S. (1998). *Vergi Teorisi ve Vergi Politikası I*. İstanbul: Filiz Kitapevi
- Turner, P. & Dack, J. V. (1993). “Measuring International Price and Cost Competitiveness”. *Bank of International Settlements Economic Paper Series*, 39
- Türk, İ. (2010). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi
- Türk, İ. (2011). *Kamu Maliyesi*. (9. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi
- Uluatam, Ö. (1999). *Kamu Maliyesi*. (6. Baskı). Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Ulusoy, A. & Karakurt, B. (2002). “Vergi İndiriminin Ekonomik Etkileri”. *Vergi Dünyası*, 254, 103-116.
- Umutlu, G. T., Alizadeh, N. T., & Erkılıç, A. Y. (2011). “Maliye Politikası Araçlarından Borçlanma Ve Vergilerin Ekonomik Büyümeye Etkileri”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1, ss.75-93.
- Ülgen, G. (2000). “Merkantilizmden Liberalizme Geçiş ve Piyasa Ekonomisi”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi*, (40), 85-90.
- Ülgener, S. (1991). *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*. (7. Baskı). İstanbul: DER Yayınları

- Ünsal, G. (1996). “Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu’nun Yürürlükteki Maddeleri ile İlgili Kısa Açıklamalar”, *Vergi Sorunları Dergisi*, 187 (123), 168-188
- Üstün, Ü. S.(2003). "Vergi Hukuku ile İlgili Anayasal İlkeler". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 251-271.
- Wibowo, K. (2003). *An Empirical Of Taxation and State Economic Growth* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Norman: University Of Oklahoma Graduate College.
- Widmalm, F. (2001). “Tax Structure and Growth: Are Some Taxes Better Than Others?”, *Public Choice*, 107(3), 199-219.
- Xing, J. (2011). “Does Tax Structure Affect Economic Growth? Empirical Evidence From OECD Countries”, *Centre for Business Taxation*, Oxford University, *Working Paper*, No: 11/20 (October).
- Yamak, R., Abdioğlu, Z., Mert, N. (2012). “Türkiye’de İşgücüne Katılımı Belirleyen Faktörler: Mikro Ekonomik Analiz”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 41–58.
- Yanpar, A. (2007). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım K. & Karaman, D. (2001). *Makro Ekonomi*. Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı.
- Yıldız Tokatlıoğlu, M. (2005). “Türkiye’de Dış Ticaretin Vergilendirilmesi ve Avrupa Birliği”, *Akdeniz İİBF Dergisi*, (10), 46- 72.
- Yıldız, F. & Sandalcı, U. (2016). “Vergilerin Özel Tüketim Harcamaları Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Uygulama: OECD Ülkeleri Örneği”. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7)
- Yıldız, Ş. (2011). *Vergi Yükünün İstihdam Üzerine Etkisi*. (Doctoral Dissertation), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, M. & Özken, A. (2012). *Dış Ticarete Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Yüce, M. (2002). “Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları İle Bağlantısı”, *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 1-38.

Yüksel, E. (2020). “Yıllara Göre Türkiye’nin Dış Borç Stoğu”, <https://www.dogrulukpayi.com/>, (Erişim Tarihi:10.05.2020).

Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*. (10. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi

Zarakolu, A. (1981). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. İstanbul: Olgaç Matbaası.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kifayet ERDEM ARSLAN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	